

Stikkord om Jørgen Moe - ulike temaer

Denne filen inneholder litt av hvert. Ulike temaer kan overlape hverandre og er ikke systematisk ordnet. Stikkordene skal kun tjene til å finne bestemte temaer som er omtalt i litteraturen.

Eksempel: Jørgen Moe skal være den første som skriver om et norsk juletre. Er du interessert i den beskrivelsen, slår du opp på stikkordet «Juletre».

Litteraturen som er nevnt, skal i prinsippet finnes i Jørgen Moe-samlingen i Hole bygdtearkiv.

Filen inneholder rundt 380 ulike stikkord/temaer.

=====

Titler brukt om Jørgen Moe:

barnebokforfatter, biskop, eventyrprest, dikter, dikterbisp, dikterprest, estetiker, eventyrforteller, eventyrinnsamler, folklorist, forkynner, lyriker, poet, predikant, prest, sjelesørger

Karakteristikk brukt om Jørgen Moe:

Den store samler av norsk folkediktning, språkmesteren, den nasjonale pioner, Buskeruds egen sønn.

Jørgen Moe: «den forvirrede Vandring over Jorden»

* **Altergang**

Repstad 1970:68.

* **Anekdoter** 'kort, men ikke bekreftet, fortelling om en kjent person eller begivenhet'.

LITT: Christiansen 1954, om: Tre Troll; Gutten som vart oppalin i skogen; Istappen;

Presten som sang så vakkert.

* **Annonser** i Den Constitutionelle, kalt «Nella»

Østberg (red) 2013 s. 28: Subskripsjonsinnbydelsen i Den Constitutionelle 23. feb. 1840.

Østberg (red) 2013 s. 24: Dahls annonse i Den Constitutionelle 29. des. 1841 om 1. eventyrhefte.

Østberg (red) 2013 s. 34: Dahls annonse i Den Constitutionelle 24. sept. 1842 om 2. eventyrhefte.

Østberg (red) 2013 s. 37: Dahls annonse i Den Constitutionelle 4.10 + 17.12 1842 om 4. eventyrhefte.

Østberg (red) 2013 s. 38: Dahls annonse i Den Constitutionelle 17. des. 1844 om Første Deel og anden Deels 1ste Hefte.

* **Asbjørnsen, Peter Christen**

Goldschmidt 1850: Asbjørnsen er en mann på noen og tredve år, blond, lille trinn, men rask og jovial; man behøver blott at se ham for at bli i godt lune. (Mye positivt om Asbjørnsen i Morgenbladet)

Larsen, Alfred Sinding 1872. Gjefsen 2001:361 f: om Larsen som ga ut et skrytealbum til Asbjørnsens 60-årsdag 1872. Asbj. hadde selv vært kilde til mange «men ikke alltid like presise – opplysninger. --- Biografien bidrar samtidig sterkt til den tendensen som lenge hadde rådet, at Asbjørnsen ble framhevet på bekostning av Moe.»

Christensen 1914:220 ff

Moe 1914:252 ff - om Asbjørnsens språk- og stilfølelse, medhjelpere + mye mer.

Moe 1914:265: «Asbjørnsen er i folkebevidstheden blevet ét med eventyret. Han er blevet eventyrkongen for os - ved sin brede, ruvende skikkelse, ved sin umiddelbarhed, ved sin vidunderlige livsfylde, ved barnet i ham, som lyste ud af smil og øie og væsen, - og som vil blive ved at lyse for slegt efter slegt i hans digtning. Werenskiolds eventyrkonge - det er A s b j ø r n s e n».

Krogvig 1915b 364 367 372: om *Bamsen og Skipperen*, navn brukt om Asbjørnsen.

Hagemann 1965:142ff

Norheim, Olav 2013: *Asbjørnsen og Moe på eventyr*. Utg. av Hole kommune.

Gjefsen, Truls 2013: om Asbjørnsens 90 sagn publisert 1845 og 1847 + mer om Asbjørnsen og hans samarbeid med Ivar Aasen om å finne gode, norske ord.

Asbjørnsen?: se Østberg 2011, nr. 37.

Myhren, Dagne Groven 2013: om Asbjørnsen, huldrekongen på Ekeberg.

Røren og Rasmussen 2013: om jomfru Andersson, Asbjørnsens venninne.

* **Asbjørnsen eller Moe sine eventyr?**

Flere eventyr er utgitt med Asbjørnsen som forfatter, men det viser seg at det fins flere varianter av eventyrene, og ofte har både Moe og Asbjørnsen skrevet ned eventyret. Se f. eks. Asbjørnsen sine eventyrutgaver som gir et skjevt inntrykk av forholdet Moe - Asbjørnsen.

Litt: Liestøl 1984:94 f, 96, 98;

* **Asbjørnsen framfor Moe?**

En merkelig tradisjon begynte å utvikle seg i løpet av 1870-tallet, dvs. før Jørgen Moe var død. I flere skrifter er Asbjørnsen «den store», mens Moe nærmest framstilles som hjelpegutt for Asbjørnsen. I et tidsskrift for tysk «Altertumskunde» står det f. eks.:
Maurer 1880:29: Von Asbjørnsen zumal kann man mit allem Recht sagen, dass er den vollen, echten norwegischen Volkston zuerst in die Literatur eingeführt habe; eine Unzahl echt norwegischer Worte und Ausdrücke hat er "mit feinem Tacte und nie versagendem Sprachgeföhle" in die Schriftsprache hereingebracht --.» Her får altså Asbjørnsen all ære for eventyrstilen.

Gosse 1879:25f: om Asbjørnsen som «searched among the peasants for stories», som tok lange turer for å samle folkedikting - Bergen Jostedal Romsdal Dovrefjell Østerdal. «The results of this labours, and those of the poet Jørgen Moe, were published jointly in 1841 --». Og videre i neste avsnitt: «Jørgen Moe, now Bishop of Christianssand, whom we have just seen helping Asbjørnsen to collect folk-stories, is himself a poet of no mean order». Deretter lovprises Moes som poet - «The book he is best known by is a thin volume of poems, brought out in 1851».

1953 Familieboka I s. 211: «Begge hadde lest brødrene Grimms samling av tyske eventyr og lært mye av den. I samarbeidet var Moe den sikre og kritiske leder; han hadde det fineste øre for språk og stil, og var best hjemme i dialektene. Asbjørnsen var lunere og rundere, hadde mer umiddelbar fortellerglede og en frodigere kraft i skildringen av figurene.»

Liestøl 1984:100 f: om Krogvig og Bakkens syn, som begge har urett. S. 101: «Det vil vel ikkje vera mogeleg no å nå til *full* klårleik i spørsmålet. Men det synest meg tvillaust at Moe ei tid må ha vori den førande; alt talar for det.» + s. 94f, 96, 98.

Hodne 1998 s. 124: «Tendensen til å framheve Asbjørnsen på bekostning av Moe er forfatteren [Gade 1924] ikke alene om, og skyldes nok at førstnevnte hadde flere utenlandske kontakter og en større folkloristisk produksjon».

Gjefsen 2001:363: «Allerede på slutten av 1850-tallet hadde flere skribenter, blant andre Vinje, begynt å skrive om «Asbjørnsens eventyr», og med de senere utgivelsene hadde Jørgen Moe kommet enda mer i skyggen, mens Asbjørnsen solte seg i en rent ut sagt eventyrlig litterær suksess som bare varte og tiltok.»

* **Asbjørnsen og Moe - hvem begynte, hvem var størst?**

Spørsmål som ofte melder seg:

Hvem begynte først å samle eventyr?

Hvem var den første finner av den norske eventyrskatt?

Hvem har æren av å ha gitt eventyrene den norske språkdrakt?

Hvem har størst ære for den vellykkede eventyrstilen og fornorskingen i eventyrene?

Hvem av de to har vært den ledende ved å gi eventyrene en folkelig norsk språkdrakt og ved å bruke ord og vendinger fra folkemålet? Ifølge Moltke Moe og Krogvig er Moe den ledende.

Jæger I 1896:149: «Aldeles uafhængig af hinanden begyndte de at skrive ned eventyr--» - - «Hvem af dem, der er fader til idéen, er ikke rigtig opklaret og bliver det neppe nogensinde. Kun saa meget er sikkert, at det første forslag om at foranstalte en samling norske eventyr kom fra Moe, medens Asbjørnsen paastod, at det oprindelig var hans fortjeneste - -». Jæger II side 303: «Asbjørnsens ældste optegnelser er fra 1833; allerede aaret efter begyndte antageligvis Moe». Jæger II s. 304:

- «Asbjørnsen fortalte paa sine gamle dage, at Moe i 1836 havde bragt sagen paa bane i et brev [om å utgi eventyr]; men ifølge meddelelse fra Moe's søn, professor Moltke Moe, findes ikke et saadant brev i Asbjørnsen's samling af breve fra Moe, der forøvrigt gjør indtryk af at være fuldstændig.»
- Øverland 1902:3, 11: arbeidet med eventyrene har «i egentligste Forstand og fra tidligste Stund af foregaaet i Fællesskab». I innledningen til 1852-eventyrene står det at de eldste optegnelser er fra 1833 - det samme skriver Sinding Larsen 1872 og Jæger 1878. Men Øverland: «Det er imidlertid sikkert, at den nævnte Datering er paaført Optegnelserne paa Slump og rum Tid efter, at de er nedskrevne. Al Sandsynlighed taler for, at de rettest bliver at henføre til Februar 1835».
- Christensen 1914:217 og 220: Moes første eventyropptegnelser er fra februar 1834 // «Asbjørnsen var begyndt at optegne eventyr allerede litt før Jørgen Moe»
- Moe 1914:216 ff: om Asbjørnsens hefte datert 1833, trolig feil for 1835 + mye mer.
S. 222: «Og i det grundlæggende arbeide, den første samling «*Norske Folke-eventyr*», er begge forfattere helt og fuldt ligestillet, har begge den samme del.»
- Krogvig 1915:143-145: 23.10.1836 i brev til P. Chr. Asbjørnsen: «Bliver jeg nogengang rigtig frisk, saa vil jeg til at fortælle Eventyr». Moe fikk samme år brødrene Grimms eventyr og fikk øynene opp for den «rette Gjengivelsesmaade».
- Forsommeren 1837 gjorde de muntlig avtale om samarbeid med eventyr (s. 63; Hodne 2011:9a). Høsten skrev Asbjørnsen sine første dikt som Moe leste og rettede.
- Christiansen 1931:265: «Hvilken andel hver av dem har i samarbeidet har været et ganske omstridt spørsmål, og er ikke saa let at bli klar over. Av brevvekslingen ser en at det gennemgaaende er J. Moe som er den raadgivende og den som avgjør formningen, og det er vel heller ingen tvil om at J. Moe efter sit oprindelige miljø, som efter sine kundskaper er den av de to, som var mest fortrolig med, og bedst forstod de norske eventyr». Skriver kritisk om Asbjørnsens første sagn, at det varte temmelig lenge, før han kom fram til den rette formen + +.
- Bakken 1935:470: Allikevel blir Jørgen Moe etterhvert den som synes å ha vært den ledende av de to. Han var iallfall sterkere i teorien og sikrere i formen. De to supplerte hinannen, som det så ofte er sagt. Det er sammen de har skapt det epokegjørende verk «*Norske Folkeeventyr*.» Det har vært vanlig å hevde Jørgen Moes hovedandel i dette arbeidet, og især har Anders Krogvig, som vel må sies å ha overvurdert Moe i det hele tatt, forsøkt å redusere Asbjørnsens innsats. Det er som reagens mot dette jeg her så sterkt har fremhevet Asbjørnsens fortjenester. Tiden er imidlertid inne til en riktigere vurdering av forholdet mellom de to.
- Hagemann 1965:146: Moe omtaler eventyrene 1. gang i et brev til Beate høsten 1834, mens Asbj. har et aeventyrmanus fra 1835. I 1837 avtaler de å samle inn eventyr.
- Borgen 1967 x: viser til Sigurd Hoel og skriver at det neppe kan være tvil om at det fra først av var Jørgen Moe som var den ledende. «Han hadde bedre stilsans og sikrere smak, han var en klokere og mere voksen mann enn Asbjørnsen».
- Hagemann 1965:140: Asbj. og Moe deler æren for å ha bevart vår eventyrskatt og ikledd den en drakt som gjorde den til folkets eiendom (+ mye mer). S. 151f: om 1852-samlingen: Her et enhetlig preg, så det er meget vanskelig å skille ut eventyr som er gjenfortalt av Moe og av Asbj. Den har fått en etisk holdning som man ikke finner i Asbjørnsens enesamlinger.
- NLH II 1974:339: «Det var Moe som hadde størst faglig innsikt når det gjaldt folkediktning, han hadde den sikreste stilsans, og det er neppe tvil om at han var den ledende i utformingen av eventyrstilen.
- Solberg 1999:119: Begge tok til med eventyrsamling i 1830-åra, Moe noko før Asbjørnsen.
- Evensberget 1982:8-9: Jørgen Moe - «I 1834 gjorde han de første forsøk på å skrive ned noen eventyr fra hjembygda, og i et brev til Asbjørnsen fra 1836 brakte han samarbeid om eventyrene på bane. Det er tydelig at de to vennene alt lenge hadde vært klar over sine felles interesser og snakket sammen om eventyr, viser og sagn. I et av sine brev til Faye hadde Asbjørnsen også fremhevet Jørgen Moe som en ekspert når det gjaldt folkeviser.»
- Andersen 2003:150: «Seinare tiders litteraturhistorikarar og biografar har vilja skifta sol og vind mellom dei to og har på heller tynt grunnlag konstruert ei tevling mellom dei om kven som er den beste til det eine og det andre. Dei har vilja gjera Moe til den sikrere kunstnaren, han skal stå attom dei mest poetiske eventyra, venteleg av di Moe skreiv egne dikt og forteljingar. Så skulle

Asbjørnsen meir vera humoristen, med dei sterke og groteske sogene. Ser ein nærare etter, finn ein at dette kan slå til, men like ofte kan det vera motsett, og til saman er det rivande gale.» Solberg 2007:121f: «Det har vore mykje diskutert kven av dei som først kom i gang med eventyr-samling, men spørsmålet er uråd å avgjere sikkert. Truleg inspirerte presten Andreas Fayes utgåve av segner, *Norske Sagn* (1833) dei til å skrive ned eventyr frå munnleg tradisjon». Litt: Aarnes 1964:8; Sinding Larsen 1872; Jæger 1878: 214; Øverland 1902:10 ff; Moe 1914:222; NLH II 1974:339.

* **Asbjørnsen og Moe - om samarbeidet**

1836: 23. okt: Moe til Asbjørnsen: Jeg hadde håpet å bli noenlunde rask igjen, men forgjeves. Dog er jeg likere enn jeg var, da vi såes. Blir jeg noen gang riktig frisk, så vil jeg til at fortelle Eventyr.

1838 brev 25. feb: roser Asbjørnsen, men også om hans "sjuskethet" og "dit Bagbæst"!

1838 høst: Moe stoler ikke på Asbjørnsens korrekturlesing og hans evne til interpunksjon (sette skilletegn). - «thi i Korrekturlæsningen har jeg nu størst Tro til mig selv - eller ialfald til os Begge» (Krogvig 1915:157-160).

1838 brev 21. nov. til Asbjørnsen: «Jeg længes meget efter at høre din Dom om, hvorvidt dette er lykkets mig» - om diktet *Blomster-Ole*.

1878: Jæger, Henrik: *En norsk Romantiker*. I: Litteraturhistoriske Pennetegninger (207-261)
Om forholdet s. 214 - om innsamling alt i 1833 se Moes Samlede Skrifter II s. 17.
S. 228: I Asbjørnsens eventyr er eventyrets djervhet, dets dristige humor det mest framtreddende. I Moes eventyr er derimot dets simple, barnslige tone, dets enfoldige livsoppfatning overvekten. Og dette kommer så klart fram, at man som regel kan avgjøre hvem er Moes og hvem er Asbjørnsens.
Og videre s. 231: Mens den djerne Asbjørnsen i tillit til sitt talent går frem på egen hånd, skaper seg en eiendommelig form og leverer sine likeså originale som skjønne «Norske Huldreeventyr og Folkesagn», søker den mindre tillitsfulle Moe en given form, hvori han kan gyte sitt innhold, et forbilde, hvorefter han kan forme sine poetiske ideer.

Drolsum 1886, A.C.: Til Erindring av Jørgen Moe. I: Morgenbladet No. 157 1886.

Ukjent 1886. I: Dagbladet No 73 - om Jørgen Moe. Om A + M ligelige del i eventyrsamlingen.

Halvorsen 1896:62 f - om kildetilvising. Om feil i Jæger 1877:56, anm. Moe sin Del til 1. Hefte var ferdig i 1839.

Elster 1924:250 f: om Moe som den stilsikre leder i det felles arbeid, med et finere øre og sans for stil og om det vitenskapelige syn på eventyrene - men de utfylte hverandre.

Hansen 1932:41 159: er enig med Moltke Moe som mener Moe har vært den ledende i gjengivelsen av eventyrene.

Hansen 1932:138f: Det har ikke lyktes litteraturhistorikeren å bringe helt på det rene hvem av de to fortellere det er som er den egentlige finner av eventyrene. MH: Årstall som 1833, 1834 og 1835 er sentrale i debatten. Men Hansens konklusjon er: «Imidlertid ledes begge fortellere skritt for skritt frem mot den store oppgave som ventet dem. Og i et brev fra oktober 1836 bringes folkeeventyret for første gang på bane mellom dem. Det er Moe som skriver til Asbjørnsen etter å ha lest Oehlenschläger.

Hansen 1932:157: Henrik Jæger, nær venn av Asbjørnsen, skriver om et hefte med nedskrevne folke-minner datert 1833. Men historiker Øverland 1902 viser at årstallet 1833 må være feil for 1835, noe seinere litt.forskere også har vært enig i.

Hansen 1932:162: «Eventyrarbeidet bør for alle tider uten reservasjon være knyttet til begges navn, og æren bli likelig fordelt mellom dem.»

Liestøl 1932:145 ff, 147, 151 f: «Dei eventyri som Asbjørnsen gav ut åleine er elles umveges eit vitnemål um at Moe må ha vore den leidande.»

Hoel 1948:626: «Asbjørnsen var ikke lite av en slurv, Jørgen Moe arbeidet tyngre og senere, men nådde sikrere resultater. Alt i alt utfylte de to hinannen på en usedvanlig heldig måte - det gir en del av forklaringen på at eventyrsamlingene deres fikk så meget større betydning enn tilsvarende samlinger i andre land.»

Familieboka I 1953 s. 211: «I samarbeidet var Moe den sikre og kritiske leder; han hadde det fineste øre for språk og stil, og var best hjemme i dialektene. Asbjørnsen var lunere og rundere, hadde mer umiddelbar fortellerglede og en frodigere kraft i skildringen av figurene.»

Alsvik 1963: Det var Jørgen Moe som var den bevisste av de to, den som la vitenskapelige mål på våre eventyr, som forsto deres særpreg, deres plass i folkeslektskapet, som hadde klart for seg hvorfor dette med fortellemåten var så viktig. I siste instans er det nok ham vi kan takke for den høye kvaliteten våre eventyr har fått.

Aarnes 1968:8: «Stort sett er det i dag enighet om at Moe har vært den ledende i samarbeidet - den stilistisk mest fintmerkende og den som hadde den største teoretiske innsikt.» --

Hodne 1982:20 27: I 1837 avtaler de å sammen samle og gjenfortelle de norske eventyr.

Ørjasæter 1982: «-- i mangt kan ikke den enes innsats vurderes atskilt fra den andres. Men det er gode grunner for å anta at Moe var den som la det teoretiske, idémessige og prinsipielle grunnlagt for arbeidet med folkeminnene».

Parmann 1993:396: De to arbeidet videre med sine samlinger. I første omgang streifet de omkring i sine egne distrikter, Moe på Ringerike, Asbjørnsen på Romerike. De skrev ned sine eventyr, sendte dem til hverandre og samarbeidet sproget slik at det er vanskelig å si hvilket er Asbjørnsens og hvilket er Moes. Dette samarbeidet er enestående. Moe var den følsomme, sjelesøkende, lyttende innad, Asbjørnsen utadrettet med et friskt, sansende blikk for detaljen. - - - Asbjørnsen ble på en måte Moes øyne utad, og Moe ble Asbjørnsens øyne innad. Til sammen en større helhet. Jørgen Moe beundret Asbjørnsens naturskildringer. De «ere virkelige geniale - -».

Parmann 1993:404 f: Deres livsveier skiltes. Asbjørnsen kunne ikke forbinde seg med vennens kristne troslov, og Moe på sin side kunne ikke godta det naturvitenskapelige menneskebilde som Asbjørnsen representerte. Men dette fikk ingen betydning for deres vennskap, som holdt seg like varmt livet ut.

Hodne 1998:108: om grunnmønsteret i gjenfortellingen av eventyrene, vanskelig å påvise noen forskjell på Asbj. og Moes gjenfortelling.

Storberg 2009:115: det blir ofte hevdet det var Moe som hadde den kunstneriske ledelsen av arbeidet, som var stilisten og den som hadde sterkest språkfølelse.

2011 Gjefsen s. 53: om Moe som ønsket å fastsette prinsippene for språkbearbeidelsen før han slapp sin mindre stilsikre kollega til med korrektoren.

NN: Bedriften de to øvede var, at de, som hvert skolebarn ved, samlede og gjengav i litterær form til almindelig folkelæsning den norske eventyrskat. - - - Og i fællesskab fuldførte de sin store epokegjørende bedrift.

Litt: Krogvig 1915:56; Grimnes 1929:16; Bakken, Hallvard Sand 1935: i Edda XXXV s. 470; Liestøl 1940:269; Liestøl 1947:65 f, 95 ff; Hagemann 1963:19 f; Østberg 1994:22.

* **Asbjørnsen og Moe - om vennskapet**

Når møttes de - i 1826 eller 1827?

Heggtveit 1882 nr. 6: de møttes i 1827. - - «De læste sammen, diskuterte sammen og streifede sammen omkring i Skog og Mark.»

Liestøl 1947: 42: alle brev frå A til M, frå før 1838, er bortkomne. Moe avslutter brev til A f. eks. slik: «din til Graven troe Ven», eller «til Døden dig hengivne Fostbroder».

Storberg 2009:112, 122-23: de møttes i 1827.

Liestøl 1984:37;

Parmann 1993:391;

Østberg 1994:1: «Da Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe traff hverandre på residerende kapellan Christopher Størens artiumskurs på Norderhov høsten 1826, ble det knyttet et livslangt vennskap som fikk den aller største betydning for vårt lands åndshistorie.» Da møttes de to gutter i pubertetsalderen. Selv om de var mye sammen på Ringerike og i Oslo i årene etterpå, så var de også nødt til å ty til brev for å holde kontakten. Hvor mange brev fins? det eldste bevarte er fra 2. des 1828, det siste bevarte fra 16. jan 1865.

Christensen 1914:215: 1827-1828 hadde han til medelev en jevnaldrende kristianiagut, Peter Chr. - «- et venskap, som blev av den største betydning for vor litteratur»

1827: første møte (Aarnes 1964:6)

1834: 21. jan: Og jeg trenger virkelig til en Ven, som forstaar mig. Betror seg i dette brevet om problem med forlovelsen med Rikke.

1834: 11. juli: oppmuntrer Asbjørnsen til å bli dikter - skryter av en tilsendt novelle. Men har en del innvendinger, men konkluderer: til sist kan jeg dog ikke annet enn gjenta, at du allikevel er meg

en allerhelvetes kar - samt at du sikkerlig med mere øvelse og grundigere studium av menneske-karakterer kan blive en liten Maurits [Hansen].

1834: 31. okt: Dog jeg har lenge nok kvelet deg med min håpløse mismot.

1856: Om Moes uro over Asbjørnsens manglende Guds-tro, brev 24. april 1856, se Krogvig 1915:280 "Kjære Peter! En gammel Ven beder dig tage den Bog [Nyttestamentet] med paa Reisen og lade den forædle din Glæde".

Asbjørnsen i brev til Jørgen Moe 11. april 1856: ; kun det veed jeg, at om end vore Anskuelser i visse Henseender kunne være hverandre næsten polarisk modsatte, saa kan det neppe gjøre noget Skaar i vort gamle Venkab. (brevet trykt i Krogvig 1915:278)

Asbjørnsen 1871 s. V: «De fleste og mest betydende af de fremmede Bidrag baade i Form og indhold skrive sig, som Anmærkningerne ogsaa vise, fra J. Moes Reiser og Samlinger. For den Liberalitet, hvormed min gamle Ven har stillet disse til min frie Raadighed, kan jeg ikke stærkt nok udtale min Taknemmelighed; kun maa jeg lige saa meget for Sagen som for min Skyld beklage, at han ikke nu som tidligere har kunnet støtte Udgivelsesarbeidet med sin Smag og sit Skarpblik for de fine Afskygninger i den folkelige Fortælling». (Moe 1914:263)

Jæger, Henrik 1878: *En norsk Romantiker*. I: Litteraturhistoriske Pennetegninger (207-261)
Om forholdet Asbjørnsen og Moe s. 214.

Krogvig 1915:88: Jørgen, 16 år gammel, skriver 13. jan 1830 fostbrodereden til Peter: Jeg sværger dig høitidelig / Fostbrodered, - / Og holder den ubrødelig / Til Gravens Fred!

Krogvig 1915 (Hagemann 1963:117): «Av de to var Jørgen Moe den banebrytende kunstner og den som hadde det store overblik. Den lykkelige forening av videnskapelig og kunstnerisk evne, som var nødvendig for at løse oppgaven og løse den slik, at værket under vore særegne forhold blev et av de bærende for vor nationale kultur, finder vi alene hos ham. Men «Norske folkeeventyr» var likevel ikke blit den bok den nu er, uten Asbjørnsen, uten at norsk folkedigtning hadde faatt bryte sig ogsaa gjennom hans rike og oprindelige kunstnersind.» - - Ett er sikkert: Verket skyldes dem begge så meget, at vi med full rett kaller det «Asbjørnsen og Moes eventyr».

Krogvig 1915:286: 13. nov 1860, brev fra Moe til Asbjørnsen: Nu, kjære Skipper! lev vel! Jeg er, som vanlig, fuldt optagen af Arbeider, som Du vel endnu ikke syndelig sympathiserer med, men som jeg haaber og beder til Gud for dig om, Du ogsaa maa komme til at staa nærmere. Da skulde vi to Gamle rigtig gjenfinde hinanden!

Krogvig 1915: hvordan disse to begynner brevene til hverandre: Ven og Broder osv. og avslutning!
Elster 1924:221: --«et venkab som holdt gjennom alle aar og trods al forskjellighet, som var like varmt mellem skolegutterne som mellem den alvorlige geistlige og den noksaa uregelrette og drøie forstmand».

Hansen 1932:37: Om Jørgen og Peter som møttes på artiumskurset: «Et betydningsfullere møte kjenner vi neppe i vårt åndslivs historie.»

Hansen 1932:150: «Asbjørnsens og Moes fellesarbeide er et sjeldent smukt eksempel på litterært samarbeide, vel det smukkeste vi har i vår litteratur. Men der var jo nettop på deres arbeidsområde plass for så mange divergerende opfatninger, at man jo ikke kan vente at ikke ogsaa deres samarbeide løp uten rivninger.»

Stang 1938:198: I Jørgen Moe fikk Asbjørnsen den beste venn og medarbeider. Med sin sikre sprogsans og sin kunstneriske evne kunde Moe hjelpe til med å gi stoffet den rette form.

Grimnes 1950: «Det hører til dette Livs store Sorger at maatte gaa i sin Grundopfattelse af Tingene bort fra dem, man saa gjerne vil være sammen med», skriver Moe til Asbjørnsen i 1859, se Krogvig 1915:281.

1953 Familieboka I s. 210: «Det var et møte som skulle komme til å sette spor i norsk åndsliv. For guttene selv ble det vennskap for livet. De var store motsetninger, men forholdet ble aldri kjølig mellom den mangfoldige, ukonvensjonelle forstmann og skribent og den korrekte, tungsindige og forbeholdne dikter og biskop.»

Thesen 1953: Det var ikkje berre to menn som møttest, men to ulike lynde, og likevel med så mykje likskap at dei til saman skapte ei eventyrverd av folkedikting og folketru.

S. 32: Kven som fyrst tok til å skrive opp, er ikkje heilt visst, dei tok vel til nokolunde samstundes.

Gjefsen 2001:379 f: I august 1876 reiste Asbjørnsen med dampskip for å besøke fam. Løchen i Stjørdal. På veien dit besøkte han ogsaa Jørgen Moe i Kristiansand som i januar samme år var blitt biskop. Men Asbj. synes Moe ser dårlig ut pga. aldersdiabetes, og spår at det kan være ute med

han om et år eller to. Men sommeren etter møttes de igjen i Skien, og Asbj. besøkte Moe igjen i Kristiansand i mai 1879.

Aarnes 1964:6: «Så forskjellige de var: den overømfintlige, ærgjerrige estetiker Jørgen Moe mot «Bamsen», «Skipperen» - som Asbjørnsen het i kameratflokk - grovere og mer flegmatisk i hele sin legning. (++)». Moe har vært «primus inter pares»? Side 7: om Moes arroganse til vennen. Schjander 1964:13 «Det var sommeren 1827 de møttes der første gang, Asbjørnsen 15 år gammel og Moe 14».

Berg 1979: De møttes i 1826.

Bondevik 1985 s. 338: Asbjørnsen og Moe møttes i 1827 på «studentfabrikken» til kapellan Christopher Støren i Norderhov.

Parmann 1993:391: De to var så ulike som vel mulig; Peter Christen Asbjørnsen, glassmestersønn fra Christiania, var robust, uhøytidelig, sanselig, livsnær, våken og full av påfunn og interesser i mange retninger. Jørgen Moe, bondesønn fra Ringerike, var allerede meget belest, dyspindig, melankolsk og til dels sjelelig ubalansert. Jørgen var 13 år da de møttes, Peter Christen ett år eldre.

Østberg 1994:1: «- - høsten 1826, ble det knyttet et livslangt vennskap mellom de to guttene»

Storberg 2009:120: Interessen for natur og friluftsliv var det de hadde felles. Så fort de kunne dro de på turer i marka.

Storberg 2009:123: Grunnleggende forskjeller i livsoppfatning må ha ført til at de to vennene ble mer fremmede for hverandre. jf. Asbjørnsen den første i Norden som skrev om Darwins teorier. Alt i 1861 skrev han om «Artenes Oprindelse», vel et år etter at boka kom ut i England.

Storberg 2009:128: i ettertid er vennskapet blitt betraktet som kjernen i den nasjonalromantiske blomstringen i Norge på 1830- og 40-tallet.

Storberg 2009:112, 122-123: Et fortrolig vennskap mellom to høyst ulike personligheter. Jørgen var 14 år da han møtte 15-åringen Peter fra Oslo. Det var i 1827, og de skulle begge begynne som elever på residerende kapellan Christopher Størens artiumskurs på Norderhov. Det var starten på et vennskap som kom til å vare livet ut, selv om de etter hvert kom til å gå hver sin vei, dvs. i over 50 år. Det var ulike personligheter som kom fra svært ulike miljøer.

Jørgen var mer innadventd og følsom, Peter mer utadventd og sosial, dvs. at de utfylte hverandre og respekterte hverandres ulikhet. Moe forsikrer Asbjørnsen om at - Du fremdeles er blandt mine Kjæreste: jeg beder dog daglig for dig til Gud. I 1870 bodde Moe i Vestre Aker, og ikke langt unna bodde Asbjørnsen med samboer, en svensk venninne - så svært ulike livssyn.

* **Asbjørnsen og Moe - ettermæle**

Litt: Drolsum 1886; Øverland 1902; Gjefsen 2011

Sophus Bugge 26. jan. 1887, brev nr. 420; til Adolf Noreen: Bugge har kommentarer til "De nordiska språken" s. 44: «Ved Siden af Asbjørnsen skulde Jørgen Moe nævnes. De to har lige stor fortjeneste af den Sprogform, hvori Eventyrene er ført frem i Litteraturen. (Bibliothekar Drolsum skrev i fjor i en Tidning med fuld Ret en Artikel, hvori han paaviste, at man i den nyeste Tid ofte har uretfærdig fremhævet Asbjørnsen paa Moes Bekostning.)»

* **Asbjørnsen og Moltke Moe**

Moe 1914:265:

Litt: Wallem 1916:1159: om Moltke Moe som holdt foredrag på festen i Studentersamfundet på hundreårsdagen for Asbjørnsens fødsel.

* **Asbjørnsen om Moe**

Liestøl 1984:141: I et brev (til Jørgen Moe) klager Asbjørnsen over «kor ille stelt han er no då Jørgen er dregen frå byen». Om En Aften i Nabogaarden - «men den er naturligviis jadsket og ikke udarbeidet ordentlig i sine Detaljer formedelst den korte Tid, og fordi jeg nu, siden Du er reist, mangler enhver kritisk Hjælp og Bistand; thi Welhavens saakaldte og meget omtalte Lusing har jeg ikke saa særdeles meget tilovers for.»

* **Asbjørnsens ettermæle**

Litt: Hagemann 1965:171f

* Avskjed med seterlivet

Motiv i diktene: *Lurlokk hjem, Seterjentens søndag* og *Seterreise*.

* Avskjedsgave i Krødsherad

Viljugrein 1949: om sølvservise med ibenholtbrett med innlagt sølvplate inngravert eikegrein og en verselinje fra "Den gamle mester": Gud give hver prest som kommer her at stande så rolig og mektig. Tegnet av arkitekt Christie.

* Avtale om samarbeid sommeren 1837

Avtalen om å samle og gjenfortelle norske eventyr ble inngått forsommeren 1837. De to gamle skolekamerater og venner møttes i Kristiania, og her fikk de tid til å snakke sammen om det begge var opptatt av og hadde syslet med en tid: å samle og utgi «Folkets Sagn, Eventyr og Digtning».

Litt: Øverland 1902:4; Hodne 1982:20 27; Liestøl 1984:67;

* Ballade > Folkeviser

Hodne 1988:46: En nasjonal ballade, et episk-lyrisk dikt med folkloristisk innhold, etter manges mening «det kunstneriske høydepunktet i norsk balladediktning overhode».

Moe skrev flere ballader: Drømmeuten, Furudals-kastet, Helgenotra, Seer-Signe, Guttorm Svendkall

* Barna til Sophie og Jørgen

Alle fem barna ble født i Krødsherad: Vedastine f. 1855, Marie f. 1856- d. 1940, Moltke (1859- 1913), Ole Falk (1861-1913), Alexandra (1863-1928), Olava (1865-ca. 1870).

I bygdeboka bind II har vi kun med de fem eldste: Martha Johanne Vedastine (f. 1855, g.m. kunsthistorikeren dr. Andreas Aubert, ingen barn), Marie Wilhelmine (1856–1941, ugift, bosatt i Oslo. Hun testamenterte i 1930-årene bøker, møbler og inventar fra sine foreldre til Ringerikes Museum), Ingebret Moltke (1859–1913, ugift, professor i folketradisjoner og middelalderlitteratur),

Ole Falk Moe (1861–1913, ingeniør, g. m. Carrie Støen fra Kvikne, ingen barn). Var direktør for et oversjøisk handelsfirma i Afrika (Berg 1982).

Beate Sofie Alexandra (1863–1928, ugift, bosatt i Oslo), og Olava (f. 1865, død som barn, knapt fem år gammel – opplyst i Gjefsens bok s. 266). Litt: Østberg (red) 2013:244f, 257.

Ingen av barna fikk livsarvinger.

* Barndom

Hagemann 1965:144; Norheim 2013 s. 12 f

* Barndommens betydning

Moe 1914:267: Hans første diktsamling «indledes med billederne fra hans barndom, Blomster-Ole, Slædefarten og Sæterreisen. Det var paa sine barndoms minder, han var blevet digter, og de havde ogsaa paa nyt aabnet for ham de to andre kilder for hans digtning - naturen og folkelivet».

Grimnes 1929:28: - «fra sin barndom tok han med sig en skatt av likestemte minner, og han bevarte evnen til å leve sig inn i dem» -.

Aarnes 1964:4: om barndomsminner

* Barndomslandet

Diktsyklusen «Fra min Barndom»?

Jæger 1878:210: «At disse [barndommens] Indtryk har fæstet sig dybt og varig i hans Sjæl, fremgaar af den Forkjærlighed, hvormed han som Digter dvæler ved Minderne fra Barndomstiden.».

Hansen 1932:40: Barndomshjemmet fikk for Moe en særlig stor betydning. Moe skrev noen av sine vakreste dikt om barndomsminner.

Liestøl 1938 s. 176: om «den lykkelige barndomstid»

Hagemann 1963:132: barndomsminnene utløser kunstneren i ham.

Aarnes 1964:4: "Ingen norsk lyriker har vært slik på barndomsminnene som Jørgen Moe."

Hodne 1982:10f, 16f: om å forlate barndommens paradisi og møte splittelsens og forgjengelighetens verden.

Bondevik 1985:338: Barndommen til Jørgen Moe var lys og blid, og Jørgen var heilstøyt i all si ferd, ein idrettsmann og friluftsentusiast, som ein la merke til.

* **Barnebokforfatter**

Jæger 1896:372 f: «en liden samling smaafortællinger, der hører til det bedste, han har skrevet» + mye mer positivt, for her er han barnlig i dobbelt forstand!

Brinckmann 1914: Jørgen Moe eiede ogsaa en anden nøgle til at aabne porten til "underlandet" - barnesindet. Følsomheden for det umiddelbart betagende. Ømheden for hvad der røber uskyld og enfold.

Dahler 1916:11: Om kapitlene Dukken ved Tjørnerosen, Den flydende ø, Gamle Hans Grenader og Alarm - «Disse småsaker omspænder knapt nok 25 sider i den store bok – men de ville være tilstrekkelige til å sikre sin forfatter et udødelig navn i den norske litteratur. For her er han mesteren - uopnåelig i enkel klarhet og barnsligt lynne. Det er visselig et særsyn innen hele verdenslitteraturen, at en mann der kan lage noget slikt i sin beste alder plutselig slutter, skjønt han endnu hadde flere tiår igjen i sitt liv.»

Hagemann 1965:178 ff: om Jørgen Moe som barnebokforfatter.

NLH III 1975:571: «Pionerene i norsk barnelitteratur, Maurits Hansen, Henrik Wergeland og Jørgen Moe, prøvde alle å underholde og more, ikke bare belære og moralisere.»

NLH V 429: «-- Henrik Wergeland og Jørgen Moe la grunnlaget for vår barnelitteratur --»

Fløtra 1995:57: «Han var jo vår første virkelige barnebokforfatter»

Cruikshank, George: illustrerte engelsk utgave av barneboka 1883. Han illustrerte også Dickens bøker.

Litt: Furberg Moe 2009 om ulike illustratører til barneboka, blant andre Erik Werenskiold (s. 46) osv.

Litt: Birkeland, Risa og Vold 1997:21 f; Bakke 2013:3;

* **Barnekjær**

Fra diktet *Jeg har Nøglen*: «Hvor underligt at Barnets lille Hjerte kan høre altings Fryd og altings Smerte»

Løvland, stortingspresident (ca. 1915): Jørgen Moe står som en uopnået mester i å tale til barna og sette deres følelser i bevegelse med enkle og naturlige midler.

Grimnes 1929:41: skriver at Moe hadde slikt lag til å snakke med barn og om barn.

Kinck 1990: om moren Nanna Unger som 9 år gammel fikk dikt fra Jørgen Moe.

Hagemann 1963:9, 58, 64, s 30-33: han klarte å komme på direkte talefot med barna. Det han skriver går rett inn i barns forestillingskrets, og det er fritt for abstraksjoner.

Tenfjord 1973:62: «JM henvender seg direkte til barn på en måte som var nesten enestående i samtiden og er sjelden den dag i dag.»

* **Barneleiker / Folkeleiker**

Søstrene Beate, Else, Maren og Olava hjalp Jørgen med å skrive opp eventyr og gamle leiker.

Omtalt av Jørgen Moe 1847 i NFL 92 s. 80-;

Heggtveit 1882 nr. 6 s. 46: omtaler leiker under julemoro på Ringerike: Stege Stegen, Bede til Fru Finkens Barsøl, Skjære Havre, Gaa med Posen, Laane Mors Grynsold, Det Hus som Jakob bygde, Lege Blindtyv, Fattigfugl og Rikefugl, Aborren i Sundet, Skjønnere du Staven.

Hagemann 1974:235: «Jørgen Moe hadde også samlet inn leker, men det ble liggende ubrukt helt til sønnen Moltke Moe overlot det til Bernt Støylen.»

Hodne 1978 s. 28f: om folkeleiker

Hodne 2003:318: eldstesøsteren Else skrev ned folkeleiker i 1843.

Litt: Bernt Støylen 1899; Krogvig 1915:15; Hagemann 1963:125; Hagemann 1965:177; Hagemann 1974:260 ff.

* **Barnelitteratur**

Hagemann 1965:112: vår barnelitteraturs første gullalder, begynte i 1830-åra, utfoldet seg i 1840-åra og kulminerte rundt 1850. Tre navn, Wergeland, Asbjørnsen og Moe, la grunnen til en nasjonal barnelitteratur i litterær klasse.

* Barne- og vokseeventyr

Litt: Hodne 1998:198.

* Barneviser

Moe 1847; i NFL 92 s. 78-79.

* Beate - yndlingssøster

1832: brev 28. nov: Din levselede, Beate, duger heller ikke for 4 Sk. - Du ser, den kan ikke engang befri deg for Kolera-frykt. - - Du vet at jeg også var en meget melankolisk mann, men nå har jeg begynt å ta min stokk og jage frøken Melankolia på døren, når hun vover at te seg.

1833: 10. juli. Skriver om Fredrikke som er «ganske som du» (Krogvig 1815:93)

1833: 12. aug: Rimbrev

1834: høsten - et brev der Jørgen omtaler sitt slette humør og de «Sju Fola».

1841: i brev våren: Lev vel, kjære Beaten min.

Beate hjalp sin bror Jørgen. Men bare *En frierhistorie* er med i førsteutgaven fra 1852 av NF.

Beate (1811-1890) dikt til hennes 17-årsdag 13. januar 1828. Og diktet begynner slik:

Det syttende Aar du tilbagelagt har. Af Jordlivets trange Vei.

Vel aldrig Du fuldkommen Lykkelig var, Dog kjendte Du Sorgen ei.

Diktet forteller noe om en skjebne han delte med Beate, at de begge led av «Melancholie», et tungsinn som i perioder kunne ta livsgleden fra dem.

Diktet fins omtalt i: Hodne 1982:10; 2011:2; Gjefsen 2011:21. I NB brevsamling nr. 283.

Krogvig 1915:7, med fotografi

Krogvig 1915b 358: brev til Beate 5. mars 1843, om blomsterglede.

Hansen 1932:39: Jørgen hadde seks søstre, og Beate var den som sto Jørgen nærmest. Hun skildres som en begavet, varmhjertet kvinne, og som sin 3 år yngre bror utrustet med et poetisk sinn. Den ene hovedpersonen i barneboka fikk Beates navn.

Aarnes 1964:4: «hjertesøsteren» Beate, Beatelill, Beatemor, Beatissime - som han kaller henne i brev.

Litt: Bakke 2013:4;

* Barnlig - Var Jørgen Moe barnlig

Rolfsen 1905:85: «Jørgen Moe var ikke barnligere enn andre; men han husked sin egen barndom, holdt af børn, vidste hvorledes de snakket, og skjønnte sig paa dem.»

* Beates dokkestue

I kapitlet *Den flytende øya* kan vi lese:

Men en pen dukkestue hadde Beate fått, med stoler og bord og en kommode i det ene hjørnet. Det var lørdag, og søndag ventet hun sine venninner Marie og Lovise på besøk, derfor ville hun pynte opp i dukkestuen så nydelig hun kunne. Alle møbler var satt på plass, og det var strødd einer og gule ballblommer på gulvet, men hun manglet noen småting å sette på kommoden. Men Beate visste råd: i Svarttjernbakken husket hun at det lå de nydeligste små sneglehus noen kunne se, runde og riflete, og med gule og brune tegninger på. De ville ta seg utmerket ut på kommoden hvis hun bare fant noen som det ikke var snegler i. Hu løp straks dit ned og smuttet og krøp mellom hasselbuskene og under rognetrærne i den bratte bakken, og hun fant tomme sneglehus i dusinvis.

Over 110 år senere skriver Sonja Hagemann (1963:17) om den samme dokkestua:

«På Mo står ennå Beates dukkestue, hvitkalket og velholdt, halvt skjult i et kratt av gamle syrinbusker. Møblert er den med vugge og dukkeseng. På den lille kommoden ligger sneglehusene til pynt, slik de gjorden den gangen Store-Beate lekte der. Bare det at man i hine fjerne år på en gård hadde en forseggjort dukkestue, viser den lyse romsligheten».

Gjefsen 2011:14: Engebret Moe fikk oppført dokkestua til døtrene sine, og den vitner om den

«velstanden og det mentale overskuddet» som rådde på gården på begynnelsen av 1800-tallet.

* Begravelsen 1882

Morgenbladet 4. april 1882 - om begravelsen i Vestre Aker.

Heuch 1882:115: fra begravelsestalen: «Jørgen Moes navn var kjendt og kjær for vort folk, længe før han blev en av vor kirkes ypperste». --- «Nei, Moe behøvet ikke at stige ned for at træffe folket, fordi han agtede enhver mand for det han var, og ikke saa ned paa nogen.»
Litt: Dahler 1916:111f (Heuchs tale ved J. Moes bære); Hodne 1988:49 (om talen til stiftsprost Brun); Løvlie & Sødal 2013:211;

* **Biografier**

Moe: Paul Botten-Hansen 1865; Henrik Jæger 1878; Heggtveit 1882; Grimnes 1929; Knut Liestøl 1940; Ørnulf Hodne 2003; Truls Gjefsen 2011

Asbjørnsen: Alfred Sinding Larsen 1872; Henrik Jæger 1878; Knut Liestøl 19; Truls Gjefsen 2001.

Jægers biografi (1878) får mye kritikk i ettertid «dette Liv i Almuens Skjød har -- bragt ham til at opfatte Verden paa Bondens naive og poetiske maade --» (Krogvig 1915:60).

s. 213: Jæger omtaler ofte Jørgen Moe i en noe nedlatende tone: «-- og Moe var atter den passive Tilskuer».

s. 223: Jørgen Moes Liv er da, i Modsætning til Wergeland, Welhaven osv, «-- et jævnt, roligt Liv uden store, afgjørende Begivenheder og uden voldsomme, oprivende Kampe».

S. 228: i Asbjørnsens gjenfortellinger er eventyrets djervhet og dristige humor fremtredende element, mens i Moes gjenfortellinger har eventyrets simple, barnlige tone, dets enfoldige livsopfatning overvekten.

S. 230: om Moes barnlige individualitet, s. 234: den «tilbageholdne Jørgen Moe»

s. 231: «den djærve Asbjørnsen i tillit til sitt talent går frem på egen hånd» -- «søker den mindre tillitsfulle Moe en givne form, hvori han kan gyde sitt innhold». Moe er ennå ikke (ca. 1840) så selvstendig at han kan betrakte dem [verden?] med egne øyne.

s. 234 «den, alvorlige og tilbakeholdne Jørgen Moe»

s. 236: - «den umiddelbare og barnlige Moe»

s. 238 «da han ble påvirket av Welhaven, begynte han allerede å ta sitt eget selvstendige lille område i besittelse»

Jæger understreker sterkt påvirkning først fra Winther, så av Welhaven - for Moe er lite selvstendig(!) - f.eks. s. 238. «den barnlige enfoldighet», om Moes «sympati for det naive», «hans barnlige Fantasi». S. 258: Jægers konklusjon i alt Moe har skrevet er «det barnlige Sind», det gjelder hans forhold til folkediktingen, til naturen og religionen. Dette barnlige sind er livsnerven i hans i Moes diktning. Det var hans innerste vesen - hans kjærlighet til det naive og folkelige, som en motsetning til de dannedes tillit til vitenskapen og den påviste lovmessighet som vitenskapen har påvist.

Christensen (1914:219) kritiserer Winthers syn på Moe som barnlig!

Grimnes 1929:13 f: om helhetsopfatningen av Moe, som ble så feil på grunn av Henrik Jægers biografi 1878 og deretter Kristian Elsters litteraturhistorie 1924.

Side 14: «Det er da disse to ting tilsammen, mangelfullt materiale og det at han selv til dels er part i saken, som har bevirket det ufullstendige og tendensiøse i Jægers bedømmelse av Moe. Han oppfatter Moe altfor snevert, hans mening er ofte partisk og forutfattet».

S. 16 «Dette ensidige syn på personligheten [til Moe] måtte gjøre den litterære behandling av dikteren tilsvarende mangelfull. Det har bragt Jæger til å overvurdere Asbjørnsen og undervurdere Moe, både hans evner og hans individualitets særpreg ».

S. 37: om påvirkning av Winther og hans «Træsnit».

Hansen 1932:392: om Henrik Jæger som sto Asbjørnsen nær som venn. «Nu er visstnok meget av det Jæger skriver både om Asbjørnsen og Moe uriktig, ikke minst det han skriver om deres andel i det felles eventyrarbeide, hvad Krogvig har påvist.»

* **Biskop Jørgen Moe**

- se Kirkebranner

Jørgen Moe var 62 år da han i 1875 blir utnevnt til biskop i Kristiansand, en stilling han tiltrer i januar 1876. Han omtales da som en eldre mann med redusert helse. Moe led blant annet av gikt, aldersdiabetes og dårlig søvn.

Litt: Aarnes 1965:185; Repstad 1970:64-71; Gjefsen 2011:305.

Klaveness 1913: «Det er jo ingen mening i at gjøre en mand til biskop som er et godt stykke oppe i sekstierne og dertil syk og svak. Men at sette den rette mand paa det rette sted i den rette tid, har aldrig været skik i den norske kirke. Allikevel var hans visitasreiser ikke langt fra at være triumftog».

Dahl 1943: om Moe som biskop og hans visitaser på Jæren.

Steen, Sverre 1948:284 f: «til hans [Lippe] eftermann utpekte geistligheten med stor samstemmighet dikterpresten Jørgen Moe». Tross mye sykdom kom han til å sette spor etter seg i menighetene hvor hans visitaser «blev de rene kirkefester». I de ofte bitre religiøse kamper i menighetene vant han flere ganger seier «over de stridige ånder, snart ved sin evangeliske mildhet og sin forsonlige karakter, og snart ved sin gamle kraftige opptreden og imponerende personlighet». [det vises til note 18!]

Repstad 1970: om Moe som biskop «det beste samarbeid» + mye ros: en av landets mest begavede; den kjære biskop måtte søke avskjed;

Hodne 2011:22 ff: om Moe som biskop i Kristiansand 1876-82, særlig om Moes visitaser i prestegjeldene.

Løvlie og Sødal 2013: 208

Kilder: Riksarkivet: Visitasberetninger, Kristiansand stift 1871-1879.

I: RA/S-1007/D/Dc/LO408 og 409.

* **Biskop - den syke biskop**

Hatteland 1965

Høyendahl 2015. I: Hringariki nr. 1-2015, s. 24-28.

* **Bispevalg**

Thrap 1890:338: ved bispevalget til Kristiansand stift i 1875 fikk Johan Jørgen Tandberg 53 stemmer og Jørgen Moe 58 stemmer.

* **Bispevisitaser - Visitasberetninger**

Heggtveit 1888:234: «Til Trods for sin legemlige Svaghed rak han at visitere Mesteparten af sit vidstrakte og besværlige Bispedømme, og hvor han kom, blev Visitatsen til sande Festsdage for Prest, Lærere og Menighed. Hans elskværdige Personlighed viste sig ved saadanne Leiligheder i det skjønneste Lys - »

Løvland, stortingspresident (ca. 1915): Den gamle svakelige mann med det sterke bondeansikt og med store varme øyne vandt forståelse, sympati og ærbødighet hvor han kom. Han kunne ikke "katekisere" i den gamle mening av ordet, slik som hans forgjengere hadde gjort. Jørgen Moes samtale med barna på kirkegulvet hadde nærmest karakteren av en henvendelse fra ham til barna og ikke en eksaminasjon av disse. Rundt omkring i bygder og byer var Jørgen Moes besøk en festlighet for unge og gamle.

Norsk biografisk leksikon 1940: Moe visiterte som biskop 61 prestegjeld, og særlig berømmes han i folkeminnet for sin evne til å tale med barn og ungdom.

Dahl 1943: om visitas på Jæren, i Time kirke nov. 1879 (s. 135 og 139).

Repstad 1970:64; Hodne 1998:70: på 4 år visiterte han 61 av stiftets 102 prestegjeld.

Furre 1990:237: om bispevisitas til Stavanger august 1878 pga. Oftedal-saken.

Furre 1990:245, 332: om bispevisitas til Stavanger høsten 1879 pga. Oftedal-saken.

Furre 1990:334: om visitas til Time, 14. nov. 1880 pga. Oftedal-saken.

Hodne 1998:70: Som biskop visiterte han 61 av stiftets prestegjeld.

Løvlie & Sødal 2013:219f: om visitasberetninger og lesebokstriden.

* **Bjertnes prestegård**

Hodne 2014:4-.

* **Bjørnson**

Liestøl 1938 s. 201: om Bjørnsons kritikk i 1854 av «En Nytaarsbog» og den eldre generasjon med diktere! Gjelder Asbjørnsen, Jørgen Moe, Andreas Munch og Welhaven.

* **Blått i blått - romantikkens blå blomst**

1838 brev 25. feb: en halvklar blå vinterdag (Krogvig 1915:151)

1851 i innledningen til 2. utgave av folkeeventyrene: «... den ene Blaane man drager henover efter den anden»

1842, 15. okt: i brev fra Moe til venner: om Nesdalen, men Intet blick i det fjerne, ingen blånende åsrand (Krogvig 1915:194).

Krogvig 1915:202?: «--man har i denne deilige Dal [Nes] ingen blaae Fjelde.»

Krogvig 1915b:346 350 353 359: om blåe fjell, blåe berg

Familieboka VII 1956 s. 328: i gamle tyske eventyr forekommer en blå vidunderblomst «die blaue Wunderblume» som gjorde den som fant den klarsynt, åpenbarte skjulte skatter for han osv.

«Uttrykket romantikkens blå blomst er siden gått over til å betegne det ideal eller den ideelle lykke romantikernes lengsel var rettet mot, og er blitt som et symbol for romantikk overhodet.»

Midbøe 1960:119 122 ff: - de blå øynes under, den blå kjoles lyst - de blåsorte fjorders draging -

Hodne 1994:16: «Hvilken egen stille, aldri utdalt Poesi der hviler over en halvklar, blaa Vinterdag,

Du!» i brev til Asbjørnsen 25.2.1838.

Bakke 2013:8: «... med de blaa Aasrande, der omslutte Ringerige,

LITTERATUR:

Asbjørnsen, P. Chr: *Indberetning om en Reise*, foretagen -- Sommeren 1847. I: NFL nr. 92. **OK**

Bondevik 1985:338

Gjefsen 2011:112 159 162 240+2

Graff 2005:146: om Lunds maleri og brevet til Brock om maleriet.

Hansen 1932:452: om Bernt Lund

Hodne 1982:21;

Johannessen 2013:8

Krogvig 1915b 367 371 i brev til P. Brock 21. okt. 1843 og 23. feb. 1844.

Krogvig 1917:155

Aarnes 1964:13-14: om hjemlengsel i Nes-tiden. Ringeriksnaturen blir et lengselslandskap, et uttrykk for lengselen i hans eget sinn, et landskap «for lengsel, uro og ensomhet».

Maleriet er gjengitt i Heftet Ringerike 2013:8, men ulikt maleriet i Gjefsen.

Preben april 2015: Museet har to malerier av Bernt Lund, malt 1841 og 1851. Maleriet fra 1851 er feilaktig gjengitt i Gjefsens bok s. XVIII.

BREV:

15. okt 1842

8. nov. 1842

27. jan. 1843

5. mars 1843

? okt. 1843

24. des. 1843

* **Bokanmelder** - Jørgen Moe som bokanmelder

1848 Moe, Jørgen: *Anmeldelse af Digte af Theodor Kjerulf*. I: Christiania-Posten 1848, No 148.

1852 Moe, Jørgen: *Anmeldelse af Landstads Neslands kirke*. I: Christiania-Posten, No 1308.

1854 Moe, Jørgen: *Anmeldelse af Svend Grundtvigs: Gamle danske Minder i Folkemunde*. I: Nordisk Universitets-Tidsskrift. 1. hefte, s. 209-210.

Litt: Elster 1924:217; Bull og Paasche III 1959:511.

* **Bondebryllup**

Moe: Besøg i et Bondebryllup 1847

Litt: Baklid (red.) 2015:146

* **Brevhilsener**

I brev til Asbjørnsen:

Vær paa det kjærligste hilset fra din - dig tro og hengivne J. Moe (2. des 1928)

- med de varmeste hilsener fra din stadige trofaste Ven (12. okt 1829)

Lev vel og vær hilset fra din til graven troe Ven (8. des. 1829)

Skriv snart til din Ven og Broder Jørgen (Langfredag 1834)

Din broderlige Ven J. Moe (22. jan 1838)

Men paulinsk eller gal er jeg altid din Jørgen (Høsten 1838)

I brev fra Asbjørnsen:

- fra din Skipper (nov 1838)

* **Brevskriver**

Bukdahl 1926:171: Moes utgitte brev tegner en gjærende ungdom som tumler med mange planer, ennå utadvendt, full av humør og foretaksomhet.

Aarnes 1965:183: brevene Moe etterlot seg spenner over en tid på rundt 30 år.

Det meste han skriver, er «nødtørftige» brev, dvs. nødvendige nyttebrev. Brevene bærer preg av at han ofte har liten tid, at han har dårlig samvittighet fordi han ikke har skrevet før. Brevene mellom ektefellene er den største enkeltstående korrespondansen.

MH: brevene jeg har registrert spenner over en tid på over 50 år, fra rundt 1828 til 1881.

Se Hole historielags kalender 2013:

Bortimot 500 brev er bevart etter Jørgen Moe. Over 300 av dem befinner seg i Nasjonalbiblioteket. Til sammen gir brevene et enestående innsyn i Jørgen Moes kunstnersinn. Brevene som er registrert spenner over et tidsrom på 53 år, fra 1828 til 1881.

Til Sophie Sørenssen Moe, hans hustru, er det bevart rundt 120 brev fra perioden 1851 til 1881, dvs. til året før han døde. Asbjørnsen er en god nummer to. Til han er det bevart 72 brev skrevet i perioden 1828 - 1865. Det er noe vemodig over brevet Moe skriver i januar 1865, for sammen med brevet til Asbjørnsen sender han sine notatbøker med folkeminner. Moe har lenge hatt en drøm om å få tid til å arbeide videre med folkeminnene, men innser nå at den drømmen ikke er realistisk.

Moe er overraskende åpen om sine problemer i brev til Asbjørnsen. Før brevene ble utgitt og kjent i 1915, ble Moe oppfattet som en barnslig og enkel sjel, men brevene viser det motsatte, at Moe var «en krisenes mann». I 1829, bare 16 år gammel, skriver han til Asbjørnsen: «En dyb Melancholie har bemægtiget sig min Sjel», og i 1836, 23 år gammel: «En uhyre Tomhed boer i mig». Brevene til sin beste venn avslutter han likevel friskt: «Lev vel og vær hilset fra din til Graven troe Ven» (1829).

Brevene til søsteren Beate forteller om et nært forhold. Han skriver til «min Beatelill!», og avslutter med «Din alltid hengivne Broder Jørgen» (1832).

Av brevene går det fram at han har vært en kjærlig far, han skriver «til Veden min» (datteren Vedastine) og til sin 4-årige sønn «min egen Engebret Moltke».

Det fortelles at Moe hadde en egen evne til å vinne menneskers fortrolighet og tillit, noe hans store etterlatte brevsamling til fulle viser.

* **Bryllup**

Moes beskrivelse av et bryllup på gården Lofthus i Eidsborg i Tokke, Telemark. I: NFL 92 s. 49-.

* **Bugge, Sophus**

1856, brev nr. 5; til Svend Grundtvig: «Jørgen Moe har vist mig den velvilje at tillade mig Benyttelsen af sine Samlinger».

1887, brev nr. 420; til Adolf Noreen: Bugge har kommentarer til "De nordiska språken" s. 44: «Ved Siden af Asbjørnsen skulde Jørgen Moe nævnes. De to har lige stor fortjeneste af den Sprogform, hvori Eventyrene er ført frem i Litteraturen. (Bibliothekar Drolsum skrev i fjor i en Tidning med fuld Ret en Artikel, hvori han paaviste, at man i den nyeste Tid ofte har uretfærdig fremhævet Asbjørnsen paa Moes Bekostning.)»

1894, brev nr. 617; til Moltke Moe: mye ros til Moltke Moe, om «Deres rige Kundskabsfylde og Deres varme, vide Syn»

* **Bybranner**

Se: *Kirkebranner*

* **Bygdeoriginaler**

Moe, Moltke 1915 II 218 f.

Færden, Engebret Moe 1904: Graut-Ola-Wee. I: Morgenbladet 3. juli 1904.

Krogvig 1915:9 ff: om fastboende og omflakkende bygdeoriginaler

Aarnes 1964:5: Blomster-Ole, Felegutten, Hans Grenader, Graut-Ola Wee, Galkjøperen og Synger-Hans.

Nyhus 1980 s. 2: om Graut-Ola Wee som «hadde den misunnelsesverdige egenskap å ha jevnt, uforstyrrelig godt humør. Fra han har vi den dag i dag replikken «Godt vær i dag, sa'n Ola». Selv i rykende snøvær sier vi gjerne dette når vi treffes. Det fortelles at Ola Wee gjerne kom inn lpå gårdene og hilste kokka med disse ordene. Kokka på Moe ble en gang hilst med dette - været var ganske ufyselig. Men Ola oppnådde med dette sin hensikt - et måltid mat som alltid var hans ærend. Hvem måtte ikke smelte for slik optimisme?»

Norheim 2013: om Graut-Ola Ve, Blomster-Ole (s. 7), Synger-Hans (s. 8)

Litt: Bakke 2013:5;

* **Bygder og folkedikting**

Telemark «af vort Lands rigeste»; Hardanger et «yderst magert District»; Hallingdal «fornemmelig det øverste Bygdelag» var - - «en saare rig Jordbund for Eventyret og Sagnet», og fortsetter Moe, her var sikkert ennå mye å finne for den som i lengre tid hadde anledning til å ferdes «blandt dette kjække, livlige og aandsspændstige Fjeldfolk» (Moe 1846; NFL 92:44-)

* **Bygdestevne på Mo 1950**

Søndag 13. august, egen avis ble utgitt kalt «Moe-minne». Referat i RB 14. august av ukjent journalist.

* **Collett, Camilla og Jonas - et vennskap**

Ruge 1934:143: om En vandring og et eventyr. Om hvordan et eventyr «rettelig skulde fortelles».

Hoel 1948:629: omtaler CC sitt forslag til innledning som «kostelig i sin narraktighet».

Moe om Jonas Colletts poesier i brev til Asbjørnsen (1839?): «Han tegner for naturtro, og forfeiler netop derfor Naturen . . .» (Steen 1947:125).

Steen 1947:130: «Selv den kritiske Jørgen Moe måtte innrømme at «Collett er alltid en Mand, En kan baskes med uden Skam»». Se også s. 151 om JM som i et brev 25. mars 1847 til sin far omtaler Camilla (hos Krogvig 1915).

Steen 1947:157: «JM hadde jo tidlig stillet sig skeptisk overfor Jonas Collett både som kritiker og poet, og motsetningsforholdet mellom dem later aldri til å være blitt jevnet helt ut. Men om de lenge var uenige i estetiske prinsipp-spørsmål, lærte Moe efter hvert å sette pris på Colletts fine og redelige personlighet; Moe har iallfall i de senere årene av Colletts liv, vært en av husets nærmeste venner, og Moe var det som i sin vakre nekrolog over Collett skrev om betydningen av hans og Camillas hjem som kulturmiljø».

Steen 1947:190: Moe om Camillas *Badeliv og Fjeldliv*, et «genialt lille Mesterværk» (trodde det var Asbjørnsen som var forfatter).

Steen 1947:196: «Colletts omvendelse [synet på eventyrspåket] er altså grunnlaget for det virkelige vennskapet mellom han og Jørgen Moe, et vennskap som blev til stor glede for begge parter de siste årene før Moe forlot Christiania»

Steen 1947:200: «Efter at Jonas var borte, mistet Camilla kontakten med eventyrfortellerne. Særlig var det bittert for henne at Jørgen Moe tilsynelatende sviktet henne. Hun forstod ikke at Moe ikke bare hadde trukket sig vekk fra henne, men efter svære sjelelige kriser snudd ryggen til hele hovedstadens litterære liv og vendt tilbake til teologien».

Litt: Moe 1852; Krogvig 1915b 371f; Steen 1947; Liestøl 1984:115 ff; Østberg (red) 2013:104, 107.

* **Crøger, Olea**

Moe 1914:201: «Paa en samlerreise i Telemarken 1842 traf Jørgen Moe denne dame, hvem vor nationale kultur har mer at takke, end den har vidst af.» ++

Knutslid 1982 s. 109 og 133f: Jørgen Moe og Sophus Bugge møtte Olea Crøger mange ganger og fekk mykje tilfang av henne. Om problema som oppsto mellom Moe og Malling på den eine sida og Crøger på den andre.

Landstad 1989: se M. B. Landstad.

Herresthal 1993:46: om hennes folkevisesamling som forsvant «på uforklarlig vis».

LITT: Knutslid 1982; Bø 1988; Gjefsen 2011:136 f.

* Danmark

Litt: Ring 1950 - godt skrevet

* Depresjonsperioder

En dyp melankoli har bemektiget seg min sjel. Se *Beate*.

1. depresjonsperiode: Ved juletider 1829, 16 år gammel, ble han syk og fikk sitt første anfall av den nervøsitet som plaget han i mange år framover. 1829: i brev til Asbjørnsen 19. des 1829: Jeg vet i sannhet ikke hvordan det egentlig er fatt med meg, men det vet jeg, at en dyp melankoli har bemektiget seg min sjel, og tross alle min forsøk på at synes og at være munter, beholder den bestandig overvekten (Krogvig 1915:86).

2. depresjonsperiode 1834-36: Hagemann 1963:23: fra høsten 1834-36, 21-23 år gammel, en dyp depresjon som varte i 2 år. Forlovelsen med Rikke var hevet, og for sent hadde han møtt sin store kjærlighet Catharina Daae.

Heggtveit i Hjemmet nr. 11 1882: siterer brevet til Asbjørnsen 31.10.1834.

Hodne 1998:37: siterer Moes brev til Asbjørnsen.

1834 langfredag - brev til Asbjørnsen: Jeg er hensunken i en slags apati

24. mai 1834 brev til Asbjørnsen: skriver om sitt tungsinn, sine lengsler og savn - "en åndelig tortur".

1834: 31. okt: Men mitt liv - forstå meg - mitt indre, ti noget ytre liv lever man ikke på Ringeriket eller i Himmeriket - mitt liv, siger jeg, er så tomt, så ødt som høstnaturen her (Hodne 1998:37).

1835: 13. april: Et par Gange har det forekommet meg, som om jeg har øynet portene til Underverdenen. - - - Hu venn - det har vært en fæl tid -. Og videre om mareritt og febergys.

1835 Avbryter studiene i august og reiser hjem på grunn av nervesykdom. Grimnes 1929:46: Og nå følger to lange år da sykdom, ensomhet og uvisshet tvinger ham inn i seg selv.

1836: mai/juni til Asbjørnsen - Jeg er nesten bestandig forbannet syk - -. En uhyre tomhet bor i meg, og der har vært timer, da jeg har spekulert på at kaste studeringer og alt Fanden i vold, visste jeg kun hvor jeg skulle ta brød for fremtiden fra. - - Alt er meg likegyldig.

3. depresjonsperiode 1839: Moe i brev 1. mai til Asbjørnsen: «I tilfelle av at denne nervøse «Attaque» blir min siste - hva der ikke er umulig og hva jeg endog selv ønsker - meddeler jeg deg, min Kjære, mine bestemmelser angående de mine smådikt, jeg anser verd at overleveres publikum.

1840 brev 3. mai til Asbjørnsen: Min sykkelighet og derav følgende pirrelighet - . Akk, var jeg blott frisk - det kunne bli noe av meg - jeg tror det.

1843: brev til Asbjørnsen - trykt i Krogvig 1915:233.

1842, 15. okt: i brev fra Nes jernverk til venner: Når man var rett sund og frisk, - - når ikke noen uro førte en ut i fremtiden og tilbake i fortiden, så måtte dette være det eneste rette oppholdssted (Krogvig 1915:194).

4. depresjonsperiode 1850-51: Knudsen, Knud 1892: skriv om midt i juli 1851: «Folket på Klækken var i skyldskap med Jørgen Moe og Moe-folket. «Konen vilde gjerne tale om ham. Vedgik også, at det var, som jeg hadde hørt i byen, at han i nogen tid hadde vært forrykt eller likesom «ikke riktig», - det skulde nok henge sammen med overgangen til præstelig virksomhet -, men at han allerede da hadde vunnet i striden.».

Christensen 1914:216f.

Krogvig 1915: 17, 136-137, 140-141, 175 (?)

Grimnes 1929:46: I august 1834 reiste Moe hjem til Ringerike «med nedbrutt helse og syk på sinnet.

Og nu følger to lange år da sykdom, ensomhet og uvisshet tvinger ham inn i sig selv.».

Omtalt i Hodne 1982:22.

Grimnes 1929:48: om personlighetskampen - siterer brev. «I disse årene ser en altså hvordan hans følelsesliv gir kraftige utslag, det svinger mellom svarteste melankoli - ubendig tross - og lys begeistring og tro»

Familieboka I 1953 s. 210: «Jørgen Moe var kritisk og innesluttet, sykkelig og så nervøs at han lange tider om gangen ikke kunne arbeide; innerst inne var han en uhelbredelig melankoliker, og gjennomgikk i sine yngre år sterke religiøse kriser.»

Midbøe 1960:121: om perioden fra 1841

Hagemann 1963:20: han opplevde sterke svingninger fra mørk nedtrykthet til lys oppstemthet. S. 22 om søsteren Beate som også plages av «Melancholia».

Aarnes 1968:10: Moe hadde to store kriser: en ungdomskrise i midten av 1830-årene, og en religiøs krise rundt 1850.

Hodne 1982:11: om depresjonsperioden 1834.

Storberg 2009:113 ff: siterer et brev til Asbjørnsen 1836: "En uhyre Tomhed boer i mig" + mer. I moderne terminologi ville man kanskje ha plassert sykdommen et sted innenfor den vide kategorien "bipolare lidelser". - - "Mye tyder på at arv utgjør en vesentlig faktor ved utvikling av sykdommen - - og i familien var det flere som skal ha hatt et slikt "kunstnersinn".

Litt: Gjefsen 2011:337; Løvlie & Sødal 2013:211.

* **Devise** «kort, spøkefull karakteristikk av en person»

Litt: Moe og Asbjørnsen 2013:176f.

* **Dietrichson-saken**

Litt: Dietrichson 1876; Løvlie og Sødal 2013

* **Dikter**

Thue 1849: positiv omtale av *Digte* 1850!

Kritikk mot *Digte* i *Krydseren* 16. mars 1850!

Krogvig 1915:3: om Moe som Østlandets dikter og som hjemstavnsdikter.

Hodne 1982: «- hans dikt og barnenoveller var blitt godt mottatt, og han nøytt stor respekt som dikter fra omkring 1850».

* **Diktsamlinger**

1850 *Digte* [kom ut nov. 1849] Anmeldelser: Thue 1849; Goldschmidt 1850; Krydseren 1850.

1855 *At hænge paa Juletræet. Nogle faa Digte*. Moes 2. diktsamling, P. F. Steensballes Forlag. (kun forkynnende dikt). Inneholder kun 9 (?) dikt, «de fleste fremkaldte af Leiligheden, og alle med en stærkt fremtrædende religiøs Charakter» (Botten-Hansen 1865).

1856 *Digte*. 2. utgave.

1860 *En liden Julegave. Gammelt og Nyt*. Ny og øket utgave av diktsamlingen 1855. Steensballes Forlag. [1859]. Kun religiøse dikt.

1863 *En liden Julegave. Gammelt og Nyt*. 2den forøgede Udgave. P.F. Steensballes Forlag. Øket utgave av diktsamlingen fra 1860.

Litt: NLH III 1975:56; Thronsen (red) 1977:240; Hodne 1988:49.

* **Dikt til Jørgen Moe**

Monrad 1880: Til Biskop Jørgen Moe. Rimbrev. *) I Anledning af en paa anden Haand modtaget spøgefuld Hilsen, da Forfatteren var bleven Senior ved Universitetet.

1931: Henrik Sørensen: *Pastorale* «Så står jeg her på Ringerikes sommergyldne bakker - -».

* **Drammens Museum, Moe-rom**

Drammens Museum arvet en rekke gjenstander som er utstilt i det såkalte Moe-rommet. Moe-samlingen har fotografier av gjenstandene, se perm merket «Marie Moes testamente».

* **Draumkvedet**

Jørgen Moe den første som skrev opp balladen (?) - etter Anne Lillegaard 1847.

Midbøe 1949: Det første arbeid ble gjort av Jørgen Moe. JM karakteristikk av Draumkvedet har betydning som det første oppslag til virkelig forskning.

Alver 1971 s. 14: «Draumkvede-forskninga starta med Jørgen Moe, som i si melding om ei samlarferd sommaren 1847 publiserte ein restituert tekst på 38 strofer. Teksten var redigert på grunnlag av tre oppskrifter, av desse hadde Moe skrive opp to sjølv, i variant registeret nr. 8b og 10b.

Etter Jørgen Moes meining er Draumkvedet «hverken meer eller mindre den ældre Eddas Solar-Ljod, omformet til en Romance. Det lader sig her ikke blot paavise enkelte Stropher, der ganske svare til det nævnte Eddadigts, men begge Poesiers hele Grundtanke og Grundanlæg ere de samme. Kun er Sangen istedetfor i den døde Faders Mund, lagt i Hellig-Olavs, mere udviklede Træk af reen katholsk Tro fremtræde, dog fremdeles ved Siden af Asatroen, og det Hele er omstøbt i Romancens sangbare Strophe og udstyret med Omkvæd, der mærkelig nok, her vexle efter Indholdets Natur.» [siteret etter Moes Indberetning trykt i: Norske Universitets- og Skole-Annaler, Christiania 1850, s. 272 f].

Alver 1971 s. 56: Oppskrift av Jørgen Moe 1847: Draumkve. I margen har han skrive «Eidsborg. Anne Aanensdatter» (= Anne Lillegård). Denne oppskrifta var grunnlaget for Moes restitusjon av balladen slik han skreiv den opp i meldinga frå samlarferda.

Jørgen Moe har flere oppskrifter, men da bare bruddstykker av Draumkvedet:

- 1) «Af Drougkve» - oppskrift fra 1847 fra enten Lårdal eller Eidsborg sogn i Lårdal.
- 2) «Draugkve (Brudstykke)» - oppskrift fra 1847 etter «Lardal Tone»
- 3) «Suplemete til Dromkve» - oppskrift fra Mo (i Telemark) i 1840-åra etter ukjent kveder.

Litt: Midbøe 1949; Liestøl 1961; Alver 1971:14 f; Myhren 1972; Alver 1980 163 (om synet på D); Solberg 1999:18f; Meyer 2016.

* **Drømmen som oppgis**

Hansen 1932:152: I 1865 i brev til Asbjørnsen skriver Moe at han ikke lenger ser seg i stand til å arbeide mer med eventyrene, og han sender det han har til Asbjørnsen. Det er «5 større og mindre, mere og mindre beskrevne bøker, dels inneholdende eventyrmomenter og sagnstumper, dels versifiserte saker, tillikemed i den største bok innlagte løse blader, bidrag fra andre til mine samlinger.» --- «I må nytte alt som i best kan, kun at det for min stipendiattids skyld angis hvor I har det fra. Og dermed ferdig om dette.». Dette er siste brev som omhandler eventyrene.

* **Dukken Lille-Beate**

Litt: Moe 1925; Gjefsen 2011:19, 179 f; Ringerikes Blad 4.6.13, Venneforeningen Ringerikes Museums årsmøte; Telste 2013.

* **Daae, Catharina** — Jørgen Moes ungdoms store kjærlighet.

Prestedatter fra Gloppen i Sogn og Fjordane.

1834: brev 21. jan. til Asbjørnsen: omtaler 1. gang Catharina Daae til Asbjørnsen.

1834, 20. feb: brev til Asbjørnsen om kjærligheten til C. Daae, om et dikt av henne.

1834, langfredag: brev til Asbjørnsen - omtaler Trine Daae.

1834 - 24. mai - brev til Asbjørnsen: om Trines dikt

1838 - brev til Asbjørnsen 21. nov. om diktet «Til min sorgfulde Trine» - men endret tittel

1839 - brev 22. juni til Peter Brock: Hvis han kunne reise til Catharina «paa hiin Side Fillefjeld» ville han sikkert bli frisk (Krogvig 1915:174).

1842: om eventyrene og fjellet - hvor mine lengsler ofte have ilet hen, og hvorhen nu som alltid mine vemodsfulle ømme tanker går + + +, omtalt i brev fra Moe 22.1.1842 (Krogvig 1915:191)

Krogvig 1915b:345b. 362: om lengselen etter henne i brev til Asbjørnsen.

Hansen 1932:53: Han var sterkt opptatt av en annen kvinne (ca. 1834), en prestedatter fra Vestlandet, Catharina Daae, som imidlertid også var forlovet.

Da 1. eventyrhefte kom ut i slutten av des. 1841, skriver Jørgen til vennen Peter Brock: - av disse eventyr ønsket jeg såre et eksemplar over fjellet mot den kant hvor mine lengsler ofte har ilet hen, og hvorhen nu som alltid mine vemodsfulle ømme tanker går» (til Trine Daae)

Hagemann 1963:22: prestedatter Catharina, kalt *Trine*, Daae.

Hagemann i Dagbladet 1963: siterer vers skrevet til Trine kalt *Fanny* (kom ikke på trykk):

Fanny, min Elskete, min Søde, Kan da for Alvor Du troe, At jeg en dag kunde glemme - Dig og dit Blik og din Stemme. Fanny, min Elskte, min Søde, Det maa Du aldrig troe.
Litt: Midbøe 1960:115 121; Aarnes 1964:5; Hodne 1982:13 f; Gjefsen 2011:50 51 55.

* Dåpsdikt

Dåpsdikt til Bolette Georgine Dorothea Brock.

Dåpsdikt til Johan Fredrik Gram 5.10.1868.

* England - eventyrene på engelsk

Downs 1952 s. 475: known to English readers since 1851!

* Erotiske folkeeventyr / Sex-eventyr / Erotiske skjemtehistorier

«Ingen av Jørgen Moes eventyr er tatt med i Høgsets utgivelse, og det er da heller ikke mange vulgære og blasfemiske eventyr vi har etter ham, som var teolog både av sinn og utdannelse» (Edwardsen 2001:26).

Se eventyrtutgivelser: Høgset 1977 1984 1986 1996 1998.

Litt: M. Moe 1878 i NFL 92 s. 151; Johannessen 1977; Maaland 1977; Worm-Müller, Inger-Lise 1977; Dahl 1981:101; Hodne 1998:143 f; Edwardsen 2001; Solberg 2007:26; Esborg og Johannsen (red) 2014:45f.

* Estetikk som universitetsfag

Litt: Liestøl 1984:48;

Seip 2008:205 - der Moe drømmer om et professorat i estetikk.

* Eventyr

Folkeeventyr: Familieboka III 1954 s. 317: «Med folke-eventyr pleier vi å forstå en oppdiktet, fri og fantasifylt fortelling, som har levd i folkeminnet fra slekt til slekt.»

Liestøl 2001 i: Norske Folkeeventyr I, s. 9f: segna gjer krav på å vera sann, det gjer ikkje eventyret.

1839 Jørgen Moe i brev til A. Faye 16. des: «- selv med magert Held *skulle* vore Eventyr ud; har man gjennom Aar arbeidet for en Idée, man med Liv og Varme har grebet, fixerer den sig saaledes, at man tilsidst ei har det vel, om den ikke realiseres» - om utgivelsen av eventyrene.

Gosse 1882: «--and it is not saying too much to affirm that these [norske folkeeventyr] are the best folk-tales in the world».

Christiansen 1928: Norske eventyr fra de siste år.

Stang 1938:198: Det var Asbjørnsen og Moes eventyrsamlinger som frigjorde folkelivsskildringen. - - Da Asbjørnsen og Moe i 1841 ga ut det første heftet av «Norske Folkeeventyr», hadde de funnet en form som med ett sikret samlingen en enestående stilling både i sproghistorien og i litteraturhistorien.

Hoel 1948:630: «De ble en skattkiste, en gledeskilde for alle norske barn av alle aldre, gjennom alle generasjoner fra 1840 til nå - og forhåpentlig lenge herefter. De er blitt et felleseie for alle nordmenn, og har derved økt den ekte norske fellesfølelsen - ikke ved store ord og fakter, men derved at de har gitt oss øket åndsinnhold og sikrere åndsform og har gjort det rikere og morsommere å være norsk.»

Thesen 1953:33: Jacob Grimm om Asbjørnsen og Moes eventyr: «die besten Märchen, die es gibt».

Krogvig 1963: Eventyrene var en kulturskatt som de færreste av den tids dannede mennesker ante noe om. - - Slik gammel tradisjon ble betraktet som overtro og burde som sådan utryddes snarest mulig. Men eventyrene ble en stor suksess, særlig ute i folket. Ja, de ble den første virkelige folkeboken i vår moderne litteratur.

NLH V 450: «Asbjørnsen og Moes eventyr er for det aller meste østlandseventyr.»

Solberg 1999:29: om dyreeventyr, skjemteeventyr, ramseeventyr osv.

LITT: Bø 1972:89 f.

* Eventyranalyse - eventyrforskning

Olaf Øyslebø: Tanker over et folkeeventyr. I: Tekstopplevelser, red. Willy Dahl 1970, s. 24 f.

Grambo 1990.

* Eventyrene - etter utgivelsen

1841: omtale i dansk Tidsskrift for litteratur og kritikk [kraftig kritikk av Moe]

1842: Munch, P. A: «Enhver som vil se et likeså ekte som tiltrekkende bilde av norsk folkeliv, eller vil ha et sant og edelt mønster på norsk uttrykksmåte og talesett, han studere denne lille samling!».

Se: Den Constitutionelle 22. mars, 1842. Positiv omtale av P. A. Munch.

1842: Ukjent anmelder [Andreas Munch] i Den Constitutionelle 9. okt. Omtale av 2. hefte av *Norske Folkeeventyr* m/eventyret *Gudbrand i Lia*. Omtalt i brev til P. Brock 8.11.1842. Se Krogvig 1915b:351; Hodne 1982:29; Østberg (red) 2013:34: omtalt også i flere utenlandske blad.

1842: Monrad i Morgenbladet: «Det bliver altsaa ikke alene Pligt, men ogsaa en kjærkommen – jeg kan næsten sige Aandsopløftelse – for Enhver, der mener det ærligt med Fædrelandet, med Opmærksomhed at lytte til ethvert Livstegn, der gives fra den i Nationens Indre boende Aand . . . vor Landalmues Sprog begynder man dog nu at betragte som noget andet end en hæsleg Fordreielse af det skjønne, danske Skrivtsprog.» (etter Steen 1947:191).

1843: P.A. Munch i *Leipziger Allgemeine Zeitung* 11. mars 1843 (Moe 1914:227).

1844: C.A. Hagberg: svensk kritiker er svært positiv (Moe 1914:227).

1848: Rolf Olsen i Nella nr. 81: «Imidlertid er det vist, at der neppe gives noget Land, hvori denne Indblanden af nationale Elementer maa behandles med større Fiihned og Smag, end netop her. Folkemassens Ubetydelighed, Landets Armod og den deraf følgende nødvendige Hængen i det Materielle, det umiddelbart Nærende tilligemed Forholdenes eiendommelige Natur idetheletaget, fordrer hos os en langt mere utholdende Energie og et stærkere Talent end i andre af Naturen og Omstændighederne mere begunstigede Lande.» (Steen 1947:129 f).

1850: Krydseren 16. mars 1850, ukjent kritiker

1859: Paul Botten-Hansen i Illustreret Nyhedsblad nr. 35: «Det maa vel nu ansees for almindelig anerkjendt, at Asbjørnsen Huldreeventyr i Forening med hans og Jørgen Moe's Folkeeventyr først ret have forstaaet at føre Skriftsproget til Nytte de almeent brugbare Elementer af vort Folkesprog, og at de have givet et Indblik i Folkets Sæder og Forestillingskreds, som har en fjernt forgrenet Virkning» (+ mye mer i Moltke Moe 1914:316 f).

1877: Lassen, H: «Asbjørnsen og Jørgen Moe var fremtraadte, og havde gjengivet den norske Naturdigtning, Eventyr, Sagn og Viser, i en mesterlig Fremstilling. Det var for de Allerfleste en ny Verden, en ren Opdagelse.» (s. 143 146 147 188)

Elster 1924:245 ff: mye ros - om styrket nasjonalfølelse og selvfølelse, om eventyrenes betydning for skriftspråkets utvikling og mye mere rosende.

1924 [1932]: Bull og Paasche: *Norsk litteraturhistorie*. Bind III om eventyr-heftenes mottagelse i norsk og utenlandsk presse.

Christiansen 1931:264: «Den første norske eventyrsamling er ogsaa blit den for alle tider klassiske, og idet den paa en lykkelig maate forenet det for alle tilgjengelige med et ekte folkelig præg, kom den til at slaa fast for den almindelige opfatning et billede av hvad norske eventyr var, som ikke laa meget langt fra det virkelige forhold»

Grøndal og Østby 1940:59 f: fra Morgenbladet, Den Constitutionelle (2 omtaler) og flere. Trykt i Grøndal og Østby 1940:59 ff.

Steen 1947:183 f: Den dannede almenhet satt ennu så fast i danske stilmønstre at det trengtes en viss tid før den kunde godta eventyrfortellernes form.

Hoel 1948:625: «Da Asbjørnsen og Moes første eventyrsamling utkom, erklærte den ene efter den andre, at det der hadde de da hørt som barn allerede. Fullstendig rådvillhet preget oppfatningen blant norske kritikere til å begynne med. Kunne det virkelig være riktig å trykke slikt noe? Mange forarget seg. Norsk lærere advarte mot boken.» -- « I virkeligheten var det anerkjennelsen utenfra (fra brødrene Grimm blant andre) som fremtvang anerkjennelsen her hjemme.»

Hoel etter NLH II 1974:441: «- det norske litterære verk fra de siste hundre år som har hatt den mangfoldigste og den største samlede betydning»

Bull og Paasche V 1961:83 (Arne Garborg fikk av sin far ikke lov å lese eventyrene); Evensmo 1974:39: Rundt 1870 var det klart at «Norge med eventyrsamlingene av Asbjørnsen og Moe hadde fått en nasjonal kulturskatt, som ble verdsatt stadig høyere innen alle befolkningslag».

NLH II 1974:436: «Asbjørnsen og Jørgen Moe vann seg gjetord med eventyrutgåva, og namna deira har sidan lyst med gull-glans i norsk åndsliv» --- «men med konsekvensar for alt seinare litterært liv i dette landet». ++

Hodne 1991:535: utgivelsen av Norske folkeeventyr fikk enormt mye å si for fremveksten av norsk kulturliv, på linje med Snorres kongesagaer og våre store klassikere innen dikterkunsten. Verket ble en språkfornyng og en viktig inspirasjonskilde for våre diktere og bildekunstnere. - - I internasjonal sammenheng rangerer det like høyt som Tusen og en natt og Grimms eventyr.

Østberg 1994:1: -- om samarbeidet mellom Asbjørnsen og Moe som resulterte i «det vakreste og mest betydningsfulle verk i vår bokheim». -- «Og folkeeventyrene skulle vise vei til en nasjonal identitet. Den visdom og skjønnhet, dramatik og humor som folkeeventyrene eier, har betatt, skremt og husvalt generasjon etter generasjon gjennom ett hundre og femti år.»

Hodne 1998:40 f:

Solberg 1999:119: om Camilla og Peter Jonas Collett som kritiserer eventyrspåket.

Hodne 2003:318: «Norske Folkeeventyr ble tidlig utropt til et litterært mesterverk. Jakob Grimm mente samlingen var den beste av alle. Det skyldtes både innholdet og den stilsikre, kvalitetsbevisste og poetiske måten eventyrene var gjenfortalt på.»

Løvlie og Sødal 2013:209: Moes arbeid med folklore var et vitenskapelig nybrottsarbeid.

Østberg (red) 2013:25 f: 1. hefte omtalt også i Danmark, Sverige og Tyskland. Omtalt i Morgenbladet 8. feb. 1842 av Marcus Jacob Monrad og i Den Constitutionelle av Rolf Olsen (begge omtalt og dels gjengitt i Østberg 2013). Særlig Olsen roser språket.

Østberg (red) 2013:32 f: 2. hefte omtalt av Andreas Munch -

Gjefsen 2014: Den første samla eventyrutgåva frå 1852, ---, er ein merkestein i den norske kulturen. -- Asbj. og Moes eventyr er «det viktigaste enkeltbidraget til den norske nasjonsbygginga. Eventyrspåket opna for at nordmenn kunne uttrykkje seg på norsk i skrift, og det har prega oss alle».

* Eventyr - før utgivelsen

Litt: Hodne 1998:41: om brev til Asbjørnsen fra Moe.
 Familieboka III 1954 s. 317: de «har levd i folkeminnet fra slekt til slekt»

* Eventyrenes alder og opphav

Litt: Moe 1914:237 f; Christiansen 1931:277 f: De eldste kan gå tilbake til vikingtid; Hodne 1991:527: eventyrene tilhører nær sagt hele verden. Bare med en viss rett kan vi snakke om norske eventyr.

* Eventyrenes innflytelse på kunstnere og norskhet

Dietrichson 1878:135: innflytelse på norsk kunstpoesi; Wergeland den som lot seg minst påvirke.

Familieboka I 1953 s. 211: «- - - innsamlingen og utgivelsen av eventyrene [var] noe av det viktigste som hendte i norsk kulturliv omkring midten av forrige undreåret. Det var Asbjørnsen og Moes arbeid som i første rekke la grunnlaget for den viktige strømning i vårt åndsliv som vi kaller nasjonalromantikken, og den betyr en gjenoppdagelse av vår egenart som folk. - - - I dette nasjonale gjenreisingsarbeid var det eventyrene spilte en så viktig rolle. - - - Med dem begynner fornorskningen av vårt skriftspråk for alvor; de hadde ikke bare norske ord, men norsk *stil*.»

Familieboka I 1953 s. 209-212: Kapittel om «*Mennene som fant fram til vår eventyrskatt*».

Sitat etter Anders Krogvig: «Eventyrdiktningen er den del av vår gamle folkelige kultur som først blir brakt opp i dagen og tidligst griper inn i vårt nasjonale nyreisingsarbeid. Vidtrekkende og dyptgående har dens innflytelse vært, men ikke på noe område har den virket sterkere enn på det språklige.»

Familieboka IV 1954 s. 133: «Med eventyrene kom for alvor gjennombruddet for norskheten i bokmålet, i både ordvalg og stil, og i brytningstiden i norsk åndsliv omkring midten av forrige århundre spilte eventyrene en meget betydelig rolle for utviklingen av den norske nasjonalfølelse, sansen for norsk egenart.»

* Eventyrfigurer og navn - kallenavn i eventyr

Per, Pål og Espen Askeladd, Askepott, Kari Trestakk, Tyrihans

Askeladden (eventyrhelten): Askefisen, Oskefisen: Moe 1914:239 f; Christiansen 1931:278 (om Moes gode beskrivelse 1852); Grambo 1990:31; Hodne 1998:101, 122; Solberg 2007:87; Skarðhamar 2011:58f;

Djevelen: Andersen 2003;

Helvete

Hjelpere - de gode hjelpere

Huldra: Moe 1847 i NFL 92 s. 85; Lassen 1877:188;

Presten:

Smeden: Krogvig 1915:63 (?); Christiansen 1931:279.

Vedhogger, skomaker, skredder

Vårherre:

Nielsen 1913: om prektige kjærringer i eventyrene: Somme kjærringer er slik, Kjerringa mot strømmen, Mannen som skulle stelle hjemme, Dumme menn og troll til kjærringer, Herregårdsbruden.

Grambo 1964: om Mikkell, Askepott, Kari Trestakk, Askefisen, Hildebrand, Ridder Rød, Mumle Gåsegg, Snofri/Snøfrid.

Litt: Nielsen 1913; Grambo 1964; Hodne 1982:49; Hodne 1984:140; Hodne 1994:24; Utne 2001.

* Eventyrfortellere / Eventyrinformanter

Se *Personregister*

Anna Iversdatter > *Blind-Anne*

Askjem, Engebret Christiansen (1808-1881), en sykkelig ungar fra husmannsplassen Askim under Mo. Var skomaker. Moe kaller han *Spitulanus*.

Fortalte: *Den talende steinstøtte. De tre prinsesser i Hvittenland. Gudbrand i Lia.*

Auversækre, Eivind (fra Lårdal): Christiansen 1947:93.

Blind-Anne = Anne Iversdtr Opedal: se Christensen 1931:280; Bø 1972:101; Hodne 1978; Østberg (red) 2013:138 [se *Småhistorier*]

Færden, Else Maria (1811-1886) på Klækken. Hun fortalte: *Gale-Mattis* 1838.

Gamle Gunhild på Mo var den første som fortalte eventyr til Jørgen. Krogvig 1915:12.

Godlid, Anne Olsdatter (1780-1863)

Gro Torjusdotter: se Hodne 1978

Hansen, Halvor: se Hodne 1978

Hvattum 2012 - et maskinskrevet 2-siders notat

Haagensen, Ole (1791-1849): husmannssønn fra Hedalen. Omtalt i Hodne 1982:33.

Ingeri Friderichsdatter: se Hodne 1978

Jensen, Tore (1784-1880) fra Hverven eller Hurum i Hole (?): husmann, blind, ingen av hans eventyr er med i NF.

Karen Nilsson fra Bygland, også kalt *Kari Prestedatter*. omtalt av > Kari Prestedatter.

Fortalte 3 undereventyr *Fiskeren, De fire kunstferdige brødre* og *Usynlige stemmer*. Ingen med i NF. Omtalt av Christensen 1931:280; Grambo 1979; Hodne 1982:29 42; Solberg 1999:32 68.

Kari Prestedatter > Karen Nilsson

Klokkestog, Bjørn: se Hodne 1978

Knudsen, Aanon: se Hodne 1978

Lakoder: Svendsrud, Lars Hansen (1789-1860), var husmann og ungar.

Gjefsen s. 63: I 1838 samlet han de fleste av de 22 Ringeriks-eventyrene som var med i førsteutgaven. I påsken 1838 besøkte han Lars Hansen Svendsrud, en gammel halt skredder som Moe kalte *Lakoder*, og skrev opp 11 eller 12 eventyr.

Hodne 1982:27 f: Lars Svendsrud Hansen (1789-1860): en gammel halt skredder «de heroppe sædvanlig kalde Lakoder». En av Moes viktigste eventyrinformanter. Hans eventyr var så godt fortalt at de hører til «Moes minst bearbejdet».

Hodne 1998:42: av Lars Hansen fikk Moe høre minst 8 av de 28 eventyrene han bidro med til første-utgaven. Lars kom fra Bakken under Søndre By, bodde i Hagan under Mo fra ca. 1820.

Hole bygdebok III 77, 245. Han fortalte følgende eventyr:

- Lillekort (Fiskersønnene)

- Høna tripper i berget
- Enkesønnen
- Askeladden som stjal trollets sølvender, sengeteppe og gullharpe
- De tre mostrene
- Herre-Per
- Gjete kongens harer
- Jomfru Maria som Gudmoder
- Gjertrudsfuglen
- Askeladden som kappåt med trollet
- Somme kjerringer er slike

Laute, Helge Larsen: se Hodne 1978

Løkka, Marte Ellingsdatter (f. 1798). Fortalte *Hans med den runde hatt*. Oppskriften er bortkommet.

Omtalt av Hodne 1982:29; Gjefsen 2011:65.

Moe, Beate: se Hodne 1978

Odden, Birthe: se Grøndal og Østby 1940:49.

Reiersen, Jon (1764-1848): lutfattig husmann i Hjartdal. Hodne 1982:30: Hadde stort ry som forteller, men ingen bestemte eventyr kan tillegges han. Moe beskriver han i 1854. Litt: Bø 1972:100; Hardang 1994.

Tjønntaul, Olav: (1846-?, sønnesønn til Anne Golid) Christiansen 1947:93;

Tostensen, Søren: se Hodne 1978

Utne, Gjertrud: se Hodne 1978

Aakern, Hege: se Hodne 1978

Aanon Knudsen: Hodne 1998:44

Aasen, Bjørn (fra Seljord): Christiansen 1947:93.

Litt: Christiansen 1931:280; Grøndal og Østby 1940:49; Bø 1972:100 f; Hodne 1979; Hodne 1990; Hodne 1998:42 f, 146 f, 202 (om en eventyrfortellerske); Norheim 2013; Selberg 2013:337 (i Rogan og Eriksen); Hodne 2014:31ff.

* Eventyrinformanter, lokale

Berg 1979: Seks eventyrfortellere fra Ringerike: Engebret Askjem (d. 1881), Else Færden (kusine f. Vaker), Lars Svendsrud (d. 1860), Beate Moe, Marte Løkka og Tore Jensen (1784-1880; bodde på Hverven? - ikke ringeriking).

* Eventyr-gjenfortelling

La oss si det var to måter å gjenfortelle eventyrene på:

å skrive om eventyrene til mere kunsteventyr slik som Oehlenschläger og Tieck hadde gjort

å gi ut eventyrene i «Allmuens Fortællingsmaade», «i deres nationale norske Hverdagsdragt» slik som Grimmene (Øverland 1902:5)

Jensen 1938:211: Asbjørnsen og Moe utførte «en historisk bedrift, en av de største som er gjort her i landet», fordi de bygde bro mellom to kulturer, embetsklassen og bondeklassen – «for tross rettskrivningen og varsomheten i bruk av særnorske ord var eventyrene norske i sprogføring, stil og fortellerform».

Hansen 1932:141: «Når en av dem hadde nedskrevet et eventyr, sendtes det til den andre, som gjorde sine bemerkninger. Hadde de hver for sig flere varianter, sammenlignet de dem. De beholdt da enten den fyldigste variant eller sammenarbeidet de forskjellige varianter til et hele.»

Hansen 1932:392f: «Asbjørnsen - som forresten også Moe - nøiet sig ikke med en enkelt variant av eventyret, men samlet på så mange varianter som mulig, før han skapte det endelig eventyr.»

Stang 1938:198: Han var fordomsfri og åpen for inntrykkene og hadde en sjelden evne til med hele førsteopplevelsens glede å gjenfortelle det som gamle bygdeoriginaler og folk ellers fortalte ham.

Hoel 1948:626: Men nå må det vel snart være nok med ære og ros til disse to samlerne? Nei, ennå ikke. For én ting var å vite om eventyrene, og forstå verdien av dem, og finne frem til dem. Det

vanskeligste sto allikevel tilbake: Å gjengi dem. Det er der Asbjørnsen og Moe øver sitt egentlige storverk. - - at de ble samlet og gjengitt *slik*, det var selve hellet.
Grimnes 1950: Eventyrene krevde det meste av hans tid og det beste av hans kraft fram til 1850. De løste hans evner som kunstner og åpnet for rike varmekilder i hans sinn.
Thesen 1953:33: Jacob Grimm om Asbjørnsen og Moes eventyr: «die besten Märchen, die es gibt».
Hodne 1998:110: om tradisjonstroskap og eventyrgjenfortelling.
Solberg 1999:44 - om gjenfortelling av huldreeventyr.

* Eventyrheftene (4 stk) 1842-44

1842 *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Første hefte. Den 29.12.1841 averterte forlegger Johan Dahl at første hefte var til salgs for 24 skilling, men selve heftet er datert 1842. Foto av forside i Beyer 1963:195.

Moe 1914:226: «- en tynd, smal liden bog paa 96 sider, i et blaagraat omslag uden titel, uden forfatternavn eller forlag, ganske blankt og bart!» + Om forvirringen da eventyrene kom ut.

Hodne 1982:20; 1998:40: 1. hefte besto av 96 små sider og var uten navn på forfatterne.

Liestøl 1984:72: om Monrad som som gjorde narr av mangelen på info: «saavidt vites på Dahls forlag» og «Udgiverne skulle efter Rygtet være».

Norheim 2013:41: Det var 15 eventyr i dette heftet.

Østberg (red) 2013:24: her er de 15 eventyrene i 1. hefte oppgitt.

1842 (des. 1841) *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Andre hefte. Kom ut i september 1842. Inneholder 16 eventyr, deriblant *Gudbrand i Lia* (Den Constitutionelle 9. okt. 1842)

Østberg (red) 2013 s. 34 er de 16 eventyrene i 2. hefte oppgitt.

1842 *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Tredje hefte. Kom også ut i 1842.

1843 (senhøstes) *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Første Deel.

Inneholder hefte nr. 1, 2 og 3, og omtales som bind 1. 288 sider. Dette bind fins ved Nasjonalbiblioteket og ved Folkeminnesamlingen. Østberg 2011:44: Hefte 1, 2 og 3, inneholder 41 eventyr [Østberg nr. 4].

1844 (oktober) *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. 2den Deels 1ste Hefte. 96 sider. Kom ut i oktober 1844. Dette heftet omtales som bind 2. [Østberg nr. 9]

Se Østberg (red) 2013 s. 34 og 37.

Fra: Anders Kvernberg, Veiledningen Nasjonalbiblioteket, 2012:

Bind 2 ble utgitt uten innholdsliste, men jeg skriver av innholdet her:

42. Østenfor Sol og vestenfor Maane.
43. Hønen, som skulde til Dovrefjeld, for at ikke Alverden skulde forgaae.
44. Manden, som skulde stelle hjemme.
45. Tommeliden.
46. Haaken Borkenskjæg.
47. Mestermø.
48. Vel gjort og ilde lønnet.
49. Tro og utro.
50. Peer og Paul og Esben Askepot.
51. Kværnen, som staaer og maler paa Havsens bund.
52. Jomfruen, paa Glasbjerget.
53. Smørbuk.

Håper dette var til hjelp!

Med vennlig hilsen, Anders Kvernberg, Veiledningen Nasjonalbiblioteket

-----
Stang 1938:198: Det var Asbjørnsen og Moes eventyrsamlinger som frigjorde folkelivsskildringen. - -
- Da Asbjørnsen og Moe i 1841 [1842] ga ut det første heftet av «Norske Folkeeventyr», hadde de funnet en form som med ett sikret samlingen en enestående stilling både i sproghistorien og i litteraturhistorien.

Bjørn Ringstrøm 2009: opplaget skal ha vært på 1000 eks. Heftene hadde et gråblått omslag uten informasjon om utgivelse eller tittel. Formatet var 15 cm x 10 cm.
Østberg (red) 2013:24>.

* **Eventyr - historikk**

1988: Eventyrskolen av Rigmor Lindö. Et kapittel om *Eventyret før og no*.

* **Eventyrinnsamling**

1836. 23.10 brev fra Jørgen Moe til P. Chr. Asbjørnsen «Bliver jeg nogengang rigtig frisk, saa vil jeg til at fortælle Eventyr». Men fikk samme år brødrene Grimms eventyr og fikk øynene opp for den «rette Gjengivelsesmaade» (I: Krogvig 1915:143-145)

Grimnes 1929:53: Det var i 1837 Moe begynte å samle inn og gjenfortelle eventyr, «og fra da av begynner en også å høre den nye, ekte klang i hans stemme»

Liestøl 1932:147: "1838 ser ut til å ha vore det året då han dreiv mest med innsamling og so å segja skaffa seg grunnstokken i eventyrsamlingane sine."

Familieboka I 1953 s. 211: *Hva eventyrene betydde*. «Det var disse to menn som kom til å samle og gjenfortelle de norske folkeeventyr, gi dem den faste skriftlige utforming mens det ennå fantes en rik og levende muntlig overlevering å øse av.» - - - «Likevel var innsamlingen og utgivelsen av eventyrene noe av det viktigste som hendte i norsk kulturliv omkring midten av forrige hundreåret. Det var Asbjørnsen og Moes arbeid som i første rekke la grunnlaget for den viktige strømning i vårt åndsliv som vi kaller nasjonalromantikken, og den betyr en gjenoppdagelse av vår egenart som folk.» - - - «I dette nasjonale gjenreisingsarbeid ver det eventyrene spilte en så viktig rolle.» - - - «Med dem [eventyrene] begynner fornorskningen av vårt skriftspråk for alvor; de hadde ikke bare norske ord, men norsk stil.»

McAndrew 1963: Første samling med eventyr besto av 60, 31 av dem stammer fra Moes hånd.

Andre samling besto av 50 eventyr - og 28 av Moe (??)

Hodne 1978:30: "Våren 1838 har så Ringeriks-innsamlingen kommet igang for alvor

Hodne 1982:26: de første systematiske, vitenskapelige samlerferder i vår kulturhistorie.

Hodne 1982:27 30 41: om eventyrinnsamling på Ringerike

Bondevik 1985:339: «Etter det me veit, skreiv Moe opp om lag 200 eventyr eller eventyrvariantar».

Solberg 1999:118f: Asbjørnsen og Moe var dei første eventyrsamlarane.

* **Eventyrmuseum**

Litt: Larsen 1993 (om eventyrmuseums-planer i Hole)

2013: Villa Fridheim - Prospektkort med bilde av Asbjørnsen, Jørgen og Moltke Moe.

* **Eventyrområde**

Hodne 1998:27: om Telemark der halvparten av eventyrene er skrevet opp, Hordaland, Buskerud

* **Eventyropptegnelser**

Hodne 2014 s. 31-.

* **Eventyr på vandring**

LITT: Moltke Moe 1895; Christiansen 1954; Solberg 2007:156.

Familieboka III 1954 s. 318: om eventyrenes opprinnelse.

* **Eventyr - som inspirasjonskilde**

Bull og Paasche V 1961:342 (se personreg. Bjørnson, Ibsen, Garborg, Kinck)

Bakken 1976:355: om Faye 1833 og Moe 1840 «Samling af Sange ..» som vil at folkepoesien skal inspirere norsk diktekunst og dermed heve kvaliteten.

* **Eventyrspåket**

En fornorskning av bokmålet, mere muntlighet i syntaksen, mange særnorske ord og uttrykk tatt i bruk.

1838 brev 18. mars til Asbjørnsen: «En Mob er da kommen os paa Skud! Skal jeg skyde ham?

(Krogvig 1915:153)

- Moe 1914:227: Eventyrenes form, uttrykksmåte og språktone vakte forbauselse. «Kan slikt virkelig skrives? Er det tilladeligt for vort sprogs renhed og finhed?»
S. 250: «Skriftsprog var nu engang noget andet end talesprog og høit hævet over dette. Eventyrene var en undtagelse, - de var opstaaet i folket og formet af folket, og de vilde miste sin karakter, om de blev omskrevet paa fint skriftsprog».
- Munch 1852 [Moe 1912:141]: «Dens største Fortjeneste ligger dog i den ypperlige, ægte nationale og til Barneforstanden og Barnehjertet talende Fortællemaade.»
- Vinje 1852: artikkel i Drammens Tidende om den lykkelige forening av bokspråk og folkespråk som her var innledet. I: Bull og Paasche IV 1960:135.
- Jæger 1896 II 306: A & M «gav derved stødet til den gradvise fornorskning af skriftsproget, der har karakteriseret sprogudviklingen i Norge i den sidste menneskealder. At de herved har indskrevet sit navn for bestandig i den norske sproghistorie, er bekjendt nok».
- Seip 1929:202: «Sammen med visene og sagnene skapte de vår nasjonalromantikk; de brøt vei for en sammensmelting av kulturmotsetningene i Norge. Det viste sig ikke minst i den innflytelse de fikk på sprogutviklingen. Det er i eventyrene første gang siden sagatiden vi møter en stil som er helt norsk.»
Side 204: All god stil i Norge siden — både på riksmål og landsmål — har sine forutsetninger i eventyrene. Det var det folkelige fortellemål og talemålet som blev lagt til grunn, og det blev en stil som viste at den levende målføring i Norge var ættet fra den norrøne. -- Der var direkte sammenheng mellom eventyrstilen og sagastilen».
- Seip:225: «Det er interessant at Jørgen Moe alt i 1840 har øiet åpent for den betydning folkediktningen vilde få for en nasjonalisering av skriftsproget».
- Hansen 1932:148: Det var første gang der forelå på norsk en bok fortalt på folkets eget sprog. - - Eventyrene var sproghistorisk talt en revolusjon og blev også følt som en revolusjon. Men det hjalp at Welhaven uttalte sig gunstig.
- Ruge 1934:136: «Skriftsproget dengang var så stivt, ---, så fjernt fra den folkelige fortellemåte som vel mulig». - - - likevel «- lykkes det dem å skape en folkelig stil som passer til innholdet, og som også har vært banebrytende for senere norsk sprogutvikling».
- Stang 1938:200: De senere fornorskingsbevegelser innenfor bokmålet bygger i stor utstrekning på den fornyelsen av skriftsproget som Asbjørnsen og Moes eventyr gav. Den muntlige tale blev tvunget inn i prosastilen, særlig når samtale skulde gjengis på en naturlig måte. Eventyrene gav også østlandsmålet større makt innenfor fornorskingsretningen.
- Steen 1947:183: «De gikk inn for å gjengi sitt stoff i et sprog som lå så nær som mulig op til det som de folkelige fortellere hadde brukt, men allikevel innen rammen av et korrekt norsk. Moe var den radikalste. Med dikterens vare øre og fine stilsans hadde han en sikkerhet som tillot ham å være dristig, mens Asbjørnsen måtte klamre sig fastere til skriftsproget for å føle sig på trygg grunn.»
- Hoel 1948:627: Asbjørnsen og Moe «overførte eventyrene til tidens skriftspråk, men de gjorde samtidig dette skriftspråket norsk, i setningsbygning og for en stor del også i ordvalg. *Derved skapte de i virkeligheten det nye norske riksmål.*». Side 628: «Det var intet mindre enn en revolusjon i norsk riksmål de to eventyrsamlerne i all stillhet gjennomførte. Og selvfølgelig møtte de motstand. Innvendingen i «dannede kredse» var selvfølgelig at språket i eventyrsamlingen var simpelt».
- Familieboka 1955 s. 442: Etter 1814 - «Det ble noe av et slagord at et selvstendig språk var det viktigste kjennemerke på en fri nasjon.» - - - «Så kom Asbjørnsens og Moes eventyr, som betydde en ren revolusjon i retning av norsk ordvalg og stil.»
- Bull og Paasche IV 1960:30: Asbjørnsen & Moe de første som praktisk viste hvordan skriftspråket kunne gi plass for norsk språkfølelse og stilsans - -
- Krogvig 1963: De kom simpelthen med et språk som ingen hadde lest maken til før. De hadde fortalt eventyrene i et forholdsvis almindelig folkelig norsk talemål, langt vekk fra den snirklede og oppstyltede dansk som var tidens skriftspråk. Heldigvis fikk de medhold av Welhaven og P. A. Munch. Eventyrsamlingene hadde skapt et eget norsk skriftspråk, noe som virket forløsende på tidens unge talenter. Folkediktningen gir oss innblikk i det tanke- og fantasiliv som folket hadde formet gjennom århundrene.

Alsvik 1963: Dermed kan vi takk Asbjørnsen og Moe for at det norske skriftspråket vi har idag, tross all strid og uenighet, har en så frisk og klar og enkel tone. Her har eventyrene og den formen de fikk, betydd uendelig meget.

Olav Nordrå 1963: Men ved A. og M. sin innsats brøt "norsk natur og folkeliv for alvor inn i sproget".

Hagemann 1965:55: «Gjennombruddet for det norske språk kommer med Asbjørnsen og Moes arbeid med folkeeventyrene. Her trenger norsk tale inn i det danske skriftspråk. Eventyrene skal fortelles i den folkelige tone - -»

NLH II 1974:285: om P. A. Munch som stilte seg positivt til språkformen i eventyrene, fordi den tok vare på den organiske sammenheng i språket.

Ørjasæter 1984: Asbjørnsen og Moes arbeid med folkeeventyrene ble en overmåte viktig del av det nasjonale gjennombrudd ved at de så mesterlig overvant vanskene med å gi eventyrene en skriftlig form. Følgelig har deres arbeid med eventyrsspråket også hatt stor betydning for norsk språkutvikling i alminnelighet. Allerede Bjørnson sa store ord om hva Asbjørnsen og Moes eventyrsspråk betydde for hans eget dikteriske språk. Og Sigurd Hoel satte det på spissen og skrev at egentlig var det jo Asbjørnsen og Moe som skapte moderne norsk riksmål.

Østberg 1994:2: I gjenfortellingen av folkeeventyrene øvde Asbjørnsen og Moe det språklige mesterskap at de til overmål lyktes i å skape en folkelig og ny språkform av det danske bokspråket de hadde til rådighet. Motto: «Fortell som folket selv».

Eventyrene ble gjenfortalt i en norsk språkdrakt og i en muntlig stil.

MH: flere steder står det om «Asbjørnsens språklige sjukskethet», og at Moe måtte rette og veilede Asbjørnsen. Jørgen Moe beskrives som en sikker stilist og dialektkjenner.

Litt: Parmann 1993:400 ff; Hodne 1994:26; Guttu 2015.

* Eventyrstilen

Moe 1840: i innledningen til visesamlingen skriver han at det var hans «Overbevisning, at det er det eneste Rigtige, at vore Skribenter fra Folkesprogets Guldgruber hente, hvad de tiltrænge og hvad de med Fordel kunne benytte; disse Gruber eie Malm, der har en klar og kraftig Klang til Toner netop for det, Nordmænd have at sige og synge.»

Heber 1914:30: om sammenheng mellom sagastil og eventyrstilen (SS 1877:79).

Moe 1914:235 f: om eventyrstilen

Seip 1920 s. 46f: Hos Asbjørnsen og Moe «møter vi for første gang siden sagatiden en stil som vesentlig var norsk til tross for at det ytre, formen, i det store og hele var dansk.» - - «All god stil i Norge siden - både på riksmål og landsmål - har sine forutsetninger i eventyrene. Eventyrstilen hos Asbjørnsen og Moe hadde sitt grunnlag i det folkelige fortellemål og dagligtalen.»

Familieboka III 1954 s. 317-318: et eget kapittel om stilen.

NLH II 1974:511 ff: om eventyrstilen

NLH III 1975:109: Om Bjørnson: «Først og fremst lar han «begivenheten gå anskuelig frem, uten all innblanding av den berettendes medfølelse», et trekk Jørgen Moe hadde pekt på i innledningen til folkeeventyrene (1851) som et felles særkjenne for sagaene og folkelig norsk fortellekunst.»

Moltke Moe 1914:234: «Med Asbjørnsen og Moe holdt for første gang norsk stil og sprogtonen sit indtog i vor nyere litteratur».

Seip 1920: om eventyrstilen s. 46-48.

Elster 1924:249: «eventyrene løste alle tvil om hva norsk *stil* var» osv.

Grimnes 1929:66: «Et tredje trekk som Moes diktning har til felles med eventyrene, er en folkelig og ukunstlet stil og språkbruk, som svarer til det episke stoff og den objektive behandlingsmåte».

Hovden 1929: Det er fyrst etter hans [= JM] tid ein med rette kan kalla bokmålet norsk-dansk: før var det berre rein dansk.

Christiansen 1931:279 f: siterer både Jørgen og Moltke Moe: 1840 og 1928 (2. utg. av jub.utgaven). «- - tiltrods for al trofasthet mot det nedarvede i stil og tone, saa er det lokal forskjjel og fortællernes individualitet, som er det bestemmende, og at søke nogen generalnævner, nogen «norsk eventyrstil», som skulde føre en over til sagaen, er sikkert en illusion.»

Hansen 1932:141: «--det vanskeligste ved arbeidet var å treffe den folkelige fortellemåte. Det kom ikke bare av at der, den gang som nu, var en så dyp kløft mellom norsk skriftsprog og norsk talesprog. Det kom også av at begge to ofte var pære danske i sin måte å skrive på.»

- Hansen 1932:404: «Asbjørnsen forstod at eventyrene måtte rette sig efter den voksende følelse for det hjemlige i ord og vendinger.» «Han [Asbjørnsen] var sig bevisst at han sammen med Moe ved eventyrene hadde skapt den såkalte fornorskningsslinje og hvilken veldig betydning disse derfor hadde sproghistorisk.»
- Liestøl 1936: i innleiinga til Norske Folkeeventyr I, s. 13-.
- Jensen 1938:211: Asbjørnsen og Moe utførte «en historisk bedrift, en av de største som er gjort her i landet», fordi de bygde bro mellom to kulturer, embetsklassen og bondeklassen – «for tross rettskrivningen og varsomheten i bruk av særnorske ord var eventyrene norske i sprogføring, stil og fortellerform».
- Liestøl 1938 s. 198: Da Asbj. og Moe «i 1841 gav ut det første heftet av «Norske Folkeeventyr», hadde de funnet en form som med ett sikret samlingen en enestående stilling både i sproghistorien og i litteraturhistorien». + mere ros til utgiverne
- Stang 1938:199: Stilføringen blev enkel og norsk. Stoffet hentet de begge mest fra Østlandet. Hele landsdelen og det østlandske folkelynne med dets livsnære humor og den rappe fortellekunst lever i fortellingene.
- Bull og Paasche III 1959:543f: Asbjørnsen og Moe flinke til å fortelle med folkets egen munn.
- Sørensen 1962:12: «Med eventyrenes utgivelse bryter norsk natur og folkeliv for alvor inn i sproget». S. 13: noen norske ord som kommer inn i språket med eventyrene: jøkel, nut, furumo, tjern, myr, blåne, stup, hei, såte (jf. J. Moes ordliste i 1877).
- Side 15: «Asbjørnsens og Moes verk er også stilistisk og sproglig sett individuell kunst. Stil og fornorskning kan ikke skilles ad. Forandrer man stilen i eventyrene, bringer man den fulltonende helhet i den til å skurre, ødelegger den norske grunnklang i dem, slik som den har fått liv gjennom Asbjørnsen og Moe, og dermed selve grunnlaget for fornorskningen.
- S. 16: Jørgen Moe «hadde opplevet det hellige alvor hvormed folket selv fortalte dem, han hadde sett den helg og høyhet og den overmenneskelige glans som kom over eventyrfortelleren, når eventyrets bilder begynte å leve i ham». (jf. skildringen av Blind-Anne)
- S. 22 ff: - kritikk av Moltke Moes revisjon av stilen og språket i sagn og eventyr
- Hagemann 1963:134: Jørgen Moe lyttet til den folkelige fortellerkunst. Han lot ordet framstå rent - det skulle formidle tanke og følelser klart og tydelig.
- Bakken 1976:354: om Asbj. og Moe som var kunstnere og «fortalte» eventyr og ikke «utga» eventyr slik som Andreas Faye.
- Dahl 1981:110 f.
- Hodne 1982:53: om Rikard Berges syn på eventyrstilen.
- Liestøl 1984:225: om eventyrstilen som «var eit stort og merkeleg gjennombrøt, og det vart gjort med slik meisterskap at kritikken i dei fleste tilfelle kjende seg avvæpna og laut jatta med, endå mange vel ikkje hadde drøymt om at noko slikt var mogeleg.» Stilen var «naturleg og heimleg», alt som minte om «papir og kancelli var borte». I Fortale 1851 står det om den «største Vanskelighed» å gjenfortelle «navnlig naar den skal skee ved et Sprogmiddel, der i den Grad har fjernet sig fra Folkets Talesprog, som vort Skriftsprog».
- Bondevik 1985:340: Moe såg etter kvart det sermerkte ved dei norske eventyra. Difor skulle dei gjevast att slik som dei levde på folketunga, «uden omdigtning, udsmykning eller digterisk behandling». Moe meistra fullt ut den folkelege forma og var ein stilsikker kunstnar, - -
- Østberg 1994:36-38: om eventyrstilen
- Hodne 1998:30: om Grimmenes eventyrstil. S. 35f: Moe: den skal være uten omdiktning, utsmykning eller dikterisk behandling. S. 102 «å fortelle det folkelig»
- Solberg 1999:29: --- svært viktig i fornorskinga av dansk skriftspråk i Norge. Dei utvikla ein eventyrstil med norsk syntaks og ei mengd norske ord, som skapte mønster for språkbrukarar av forskjellige slag, og på ulike nivå.
- Gjefsen 2011:53: om Moe som ønsket å fastsette prinsippene for språkbearbeidelsen før han slapp sin mindre stilsikre kollega til med korrekturen.
- Gjefsen 2011:66: om Svendsrud og Askjem som i høy grad var delaktige i den berømte eventyrstilen.

* Eventyrstudier

Wentzel 1998. [interessant]

* **Eventyr - synet på eventyr før Asbj. og Moe**

Ord brukt om eventyr: ammetuesnakk, tant og fjas, kjerringsnakk, barnaktig dårlighet

Å samle eventyr ble sett på som en barnaktig dårlighet, skriver Jørgen Moe, og videre at «Mobben heroppe [på Ringerike] tror jeg er dollhusgal [dollhus = sinnsykeasy] - -».

De ble betraktet som noe simpelt, som satans gjerninger og meg (Moe) som en ytterst mistenkelig person. Men etter hvert, etter at Munch og Grimmene hadde rost eventyrene, forsto flere og flere eventyrenes store kulturhistoriske verdi. Med geniale tegnere, som f. eks. Werenskiold og Kittelsen, ble eventyrene et nasjonalverk hvor tekst og tegning utgjør en uovertruffen og uopløselig enhet (Østberg 1994:4).

Heggtveit 1888:160: De fleste mente at Sagn og Eventyr var ikke andet end Tant og Fjas, --

Steen 1947:182: før A&M var synet på eventyr «barnslig tøv og rester av gammel overtro»

Litt: Moe 1914:239: som tøv og tant, ammetuesnakk, morsomme skrøner; Christensen 1914:215f: om Tiecks syn på eventyr; Rolfsen 1901:29-32; 1982:41(!); Hodne 1998:38 98.

* **Eventyrtegnere / Illustratører**

Se egen datafil kalt *Eventyrtegnere*

Litt: Østby 1981; Evensberget 1982:11; Evensberget 1983:7-12; Hagemann 1986; Hodne 1998:120;

Østberg 2013:81; Ring. Blad 24. sept. 2013: Om Nasjonalmuseets utstilling i Ringerikes Museum.

* **Eventyrteori**

Hodne 1991;

* **Eventyrtyper - eventyrgrupper**

Dyreeventyr: Christiansen 1931:268

Trolleeventyr: Christiansen 1931:268

Omskapingseventyr: Christiansen 1931:268 270

Skjemteeventyr, , undereventyr, ramseeventyr, novelleeventyr, eventyr om det dumme trollet, erotiske eventyr osv.

Ramseeventyr: Pannekaka, Kjetta som var så fæl til å ete, Geita som ikke ville hjem om kvelden, Hanen og høna i Nøtteskogen.

Legendeeventyr

Christiansen 1947 s. 75: trolleeventyr, omskapingseventyr

Familieboka III 1953 s. 317: Om «De forskjellige slags eventyr».

Norske eventyr, utgitt 1981 ved Olav Bø og flere. Inndelt i: Dyreeventyr, Undereventyr,

Legendeeventyr, Aitiologiske legender, Novelleeventyr, Guten og det dumme, Molbuhistorier,

Friarhistorier, Eventyr om menn, Eventyr om prestar, Lygeeventyr, Remseeventyr.

Litt: Christiansen 1931; Liestøl 1936; Hodne 1984; Grambo 1990; Hodne 1998:9-28; Solberg 2007:23 (om AT-systemet); Hodne 2014d:2.

* **Eventyrtgivelser**

1838 Asbjørnsen i brev nov. til Moe (Krogvig 1915:162)

1838 Moe i brev des. til Asbjørnsen (Krogvig 1915:166)

1840 Moe i brev 15. juni til Faye (Krogvig 1915:187)

1871 Norske Folke-Eventyr, kalt «enesamlingen» (Hodne 1998:91)

* **Eventyrtgivelser i utlandet**

Evensmo 1974:39: bilde av forsiden til 1875-utgaven på svensk, utgitt av Asbjørnsen.

Hagberg, professor og forfatter 1844 (svensk omtale av eventyrene): Den store fortjeneste hos utgiverne av de norske folkeeventyr er den, at de har latt denne nasjonale norske oppfattelse av fortellingene framtre på en høyst naiv og eiendommelig måte, fuldkommen således, som man hører dem av folket. Dette er ingen lett oppgave; ti man oppnår det ikke ved at nedskrive dem etter diktat. Man må ha levd seg inn i folkets og folkediktingens ånd for å kunne opptre som dennes tolk like overfor, hva man kaller et dannet publikum, der visstnok ofte er langt fra at ha den sans for poesi, som folket har. I denne henseende er utgiveren av folkets diktninger en læge for den fordervede smak; han gyter nytt og friskt blod inn i nasjonens årer. Den høye og

storsinnede simpelhet, den barnlige humor, som er egen for eventyret, oppfattes ikke av noen halvddannet; den føles ubevisst av barnet og naturens sønn og gjengis alene klart av den i høyere og sann forstand dannede. På denne måte har de norske utgivere røktet sitt kall; de har for sine landsmenn gjenfunnet en skatt av nasjonalpoesi, som også for broderfolkene er av stor verdi. (etter Larsen 1872:7-8).

Larsen 1872:30 f: om engelsk oversettelse pluss anmeldelser av denne.

Hodne 1998:121 f, 216 f: *Norwegische Volksmärchen / Norwegian Fairy Tales*

Litt: Hansen 1932:343-379.

* **Eventyrvandring**

Christiansen 1947

* **Evnerik bondegutt**

Biskop Sørensen tilrødde faren til Jørgen å la gutten bli skolemester, fordi han svarte så godt for seg på kirkegulvet.

Litt: Hagemann 1963:18; Hagemann 1974:26;

* **Familien**

Litt: Heggtveit 1882 nr. 6 (om faren og A. Munchs minnedikt ved hans død i 1849; om moren); Østberg 2013:159 266.

* **Faye, Andreas**

Utga 1833 *Norske Sagn*, den første norske sagnsamling. Side 118-120: St. Olaf paa Ringerige.

1838 brev fra Asbjørnsen 11. jan: Prøver af dem ere meddelte i vor lille Billedbog som jeg herved saavel paa Moes som egne Vegne tager mig den Frihed at sende Dem med Bøn om, at De vil modtage den som et ringe Beviis paa vor Agtelse og Venskab; den kommer seent, men min Sygdom og Moes Opsætten til i Morgen have prokrastineret (uheldig utsettelse) Afsendelsen (Bakken 1935:468). Moe er kritisk til Fayes «eensidige Panegyrik - -», dvs. ros av eventyrene i NOR 1838.

1840 Moe i brev 15. juni: dels trykt i Bakken 1935 s. 478.

1896 Jæger s. 164: «Faye er referent, ikke fortæller; foredraget er den lærde meddelers, ikke det folkelige».

1914 Moe 1914:186 ff; «Faye's bog har i virkeligheden - som Øverland siger - «været en rig Kilde for vor nationale Digtning»» (s. 190) + om Munchs kritikk osv. S. 196: mye ros til Faye: «Til trods for alle sine svagheder indvarslede «Norske Sagn» en ny og betydningsfuld epoke i vor litteratur, og udgiveren har indlagt sig varige fortjenester ved sit arbeide. Ikke bare var det den første samling, som her hjemme saa lyset, af folkedigtning og folketradition, og gjennom den ubehjælpelige fremstilling skimter baade hist og her traditionernes store linjer frem.»

Bakken 1935:476 ff: Faye gjenga sagnene slik han fikk dem fra Munch osv. - uten å legge til eller trekke noe fra. S. 477 f: om Fayes bidrag og hjelp til «Sange, Folkeviser og Stev i --» 1840, der Moe roser og takker Faye.

Sørensen 1962:31: om Moes brev til Faye der Moe gir råd om setningsbygning: «opløse de latiniserende konstruksjoner med innskutte relativsetninger i sideordnede hovedsetninger o.l. og sommetider omskrive presens partisipper med en bisetning»

Evensberget 1982:7: Om *Norske Sagn* 1833 som «inneholdt et rikt materiale, men gjengitt i et stivt og blodfattig språk».

Liestøl 1984:111: skriver om Asbjørnsens syn på Fayes sagn, hvordan de er «mishandlet» i hans sagnsamling, i brev til engelsk filolog Benjamin Thorpe i 1853.

Hodne 1998:35: I 2. utgave 1844 takker Faye i forordet Asbjørnsen, Jørgen Moe og hans søster Beate som bidragsytere.

Braadland 2003: Kritikk av Jørgen Moes forhold til Andreas Faye.

Braadland 2005:29: om manglende anerkjennelse av Faye, kritiserer Moe og flere.

* **Fedrelandskjærighet**

C. J. Anker skriver i "Værg dit Land", 5. årgang, 21. mai 1898 et stykke om «Hvad er Fædrelandet?». Artikkelen sender han til bispinne Moe med påskrift med hånd: «Jørgen Moe var det som lærte mig at elske vort land og vort folk, dets sprog og dets åndsliv. Tillad mig derfor nådigste frue at lægge ovenstående lille digt for deres fødder. Bispindens ærbødigste C. J. Anker». Datert Fefor 10.7.1898.

* **4H-landsleir 1956**

4H-landsleir med 600 deltakere i telt på Røsholmstranda. Avsluttet hver kveld ved leirbålet med å synge: Det lysnet i skogen.

Litt: Johannessen 1986: skuespillet «En dag på Mo» skrevet av Elling M. Solheim, oppført på Mo gård 3. august 1956. Vi møter: Asbjørnsen og Moe i vennlig samtale, Beate og Viggo, Hans Grenader, Blomster-Ole. Svært positiv omtale i "Fremtiden" dagen etter.

* **Folkedikting**

På 1840-tallet: «en litteratur som var muntlig overlevert gjennom slektledd og generasjoner, diktet av «folket» eller den mer ubestemmelige størrelse «folkeånden», engang i en fjern, glorverdig fortid, da disse diktverkene fikk sin «opprinnelige» form» (Dahl 1981:101).

* **Folkeminnevitenskap**

JM den første som hadde en akademisk stilling i folkeminnevitenskap. (Hodne 1998:99f).

Selberg 2013:320 (i Rogan og Eriksen): «P. Chr. Asbjørnsens og Jørgen Moes utgaver av norsk folkedikting i årene 1841 og fremover regnes som begynnelsen til en norsk folkeminnevitenskap»

* **Folkesjela** - den norske egenart

Bø 2008:34: det store folkloristiske innsamlingsarbeidet var ledd i et stortiltet prosjekt for å kartlegge den særnorske egenarten. I innledningen 1852 skriver Jørgen Moe at om en hadde klart å samle alle landets eventyr, så ville en samtidig ha dokumentert folkets vesentligste karaktertrekk ved hjelp av eventyrfigurene.

* **Folkepoesien**

Moes stipendmelding 1847, trykt i NFL 92, s. 52-.

Moe om folkepoesien: «Folkepoesien lever saa at sige i en Uskyldstilstand, den er nøgen, uden Udsmykning, bærende på Guds Afbildning» (etter Gjefsen 2014).

* **Folkets hjerte og folkets ånd**

Jeg lagde Øret op til Folkets Hjerte. Se SS-1914 II s. 28.

Om folkets hus- og hjerteliv: Jørgen Moe om Maurits Hansen

I folkets ånd, er et annet sentralt uttrykk.

Prolog ved Mindefesten for Halfdan Kjerulf. 1870. Består av 7 vers, andre vers begynner slik:

Hvad virked han? – Han lagde op sit Øre
Til Folkets Hjerte og fornåm den Sang
I Vemodshulk, som dybt derinde klang.
– Ak, Ingen dog som han den kunde høre!

Grimnes 1929:65; «Helt fra den tidlige ungdom hadde han planer om å tegne «forskjellige situasjoner av norsk hus og hjerteliv»».

Bull og Paasche III 1959:104: om Maurits Hansen den eneste som hadde klart å «fordybe sig i og gjengive Folkets Huus- og Hjerteliv», sagt av Jørgen Moe, som selv ville skrive forskjellige situasjoner av norsk hus og hjerteliv (NLH 1974:69)

Aarnes 1968:8: Hovedkravet er «fortæl som Folket».

NLH II 1974: 274: «Jørgen Moe vil gjerne se det slik at eventyrene kommer «fra folkets leber og fra folkets indre», men han er meget varsom når han skal finne uttrykk for hva som er spesielt norsk i eventyrene, og er omhyggelig med å ha grunnlag i det faktiske materiale»

Østberg 1994:2: Motto: «Fortell som folket selv».

Se diktet til Jacob Aall: er hans Hjerteliv en hellig Lære

I *Digte 1850: Situationer af norsk Huus- og Hjerteliv* (?)

Moe i brev til Andreas Faye (Når?): Fortell som folket - et viktig prinsipp for eventyrutgiverne. om «folkets fortellekunst» og «folkets fortellemåte».

Hodne 1998:33 i Moe 1840: folket, dvs. folkeånden, er eventyrets forfatter

Litt: Bukdahl 1981:176; Hodne 1998:102f - om «Folkepoesier».

* **Folketukter**

Bakke 1998: usedelig levnet, drankere, hor, skjørlevnet, tukt av nattverdssøkende, Raudmyrdansen 1858, Noresundmordet 1859, om natteløperiet m/sitat fra 1855 (!),

* **Folkeviser - ballader** «versifiserede Folkepoesier»

1840 kom den første samling med norske folkeviser, *Sange, Folkeviser og Stev i Norske*

Almuedialekter, utgitt av Jørgen Moe (fikk mye kritikk). Inneholder 46 «lyriske numre».

Jæger 1896:300: Over halvparten av de 46 nummere er dialektviser skrevet av forfattere utenfor bondestanden.

Bø 1972:134: « - den første prenta viseboka vi har i vår bokheim».

Moe 1847: om metriske folkedikt: kjempeviser, nyere viser, stev, rangleviser, barneviser, slåtter og lokker; gåter.

Moe 1914:198: «Det betydningsfulde ved den lille bog var, at den i al sin fattigdom dog godtgjorde, at der e k s i s t e r t e en folkedigtning og en folkesang i vort land.»

Familieboka III 1954 s. 338: om folkeviser «Og denne visa har gjort seg sjøl», om opphav, emner og folkeviser i andre land.

Bø 1972: om Moes syn på ballader (s. 14 f).

Herresthal 1993:46: «Fra 1840 begynte for alvor arbeidet med å gjøre folkekunsten mer tilgjengelig for allmenheten. Jørgen Moe og Ludvig Mathias Lindeman utga en folkevisesamling med både tekster og melodier.»

Hodne 2003:318: «den første i sitt slag i Norge»

Solberg 2003:8: Norske Folkeviser (1853) av Landstad inneheld om lag 100 balladar. Jørgen Moe ga ut den første visesamlinga med folkeviser, men berre nokre få er folkeviser [i seinare meining].

Litt: Moe 1914:198 ff; Elster 1923:182; 1924:244; Midbøe 1946; Hodne 1988:46; Solberg 1993; 1999:114; 2003; Skarðhamar 2011:45f; Espeland 2013:348.

* **Folkevisesamler**

Bugge 1856 i NFL 92 s. 126: om Moe som folkevisesamler, ros fra Bugge

Moe 1914:203 f: om Moes store samling av folkeviser som til slutt ble gitt til Sophus Bugge, som han beundret. Om problemfylt samarbeid med P. A. Munch.

Moe 1914:300: om JM og P.A. Munch som i midten av 1840-åra forberedte en stor utgave av de nyfunne norske folkeviser. Men Munch ville ha en etymologisk skrivemåte, mens Moe ville oppnorske gjeldende skrivemåte. Det var et av de «sterkeste dissenspunkter» mellom utgiverne.

I 1840 utkom den første samling av norske folkeviser med forord av Jørgen Moe.

Andre balladesamlere: Olea Crøger, Magnus B. Landstad.

Landstad 1989:71: siterer Rikard Berge som skriver «so han (Landstad) i sanning maa segjast aa vera faren for innsamlingi av dei norske folkevisune, liksom ein lyt segja Olea Grøger er mori til innsamlingi av dei norske folketonane». Videre skriver Berge om Jørgen Moe at «han kom inn i folkevisesamlingi mest eit halvt sneis aar etter Landstad».

Solberg 1993:15: «Han var den første i Norge som gav ut ei større visesamling både med balladar og nyare viser».

Bø 1988:164: Jørgen Moe og Ivar Aasen de første egentlige samlerne av stev.

Litt: Hagemann 1963:53-; Solberg 1993; Walton 1996:385 (om visesamlinga fra 1840).

* **Folkevisesangere / balladesangere / kvedar**

Anne Lillegård og Bendik Ånundsson Felland: se *Personregister*

Hodne 1979:300: om Hæge Årmote som kunne ca. 35 ulike balladetyper.

Alver 1980:162 f; Solberg 1993:56: om Bendik Ånundsson Sveigdalen. Moe 1847: «Han hørte til det Slags, som Hjembygdens solide Folk drage paa Skuldrene ad, naar de nævnes, men som de dog mere sig ved, saasart de ere tilstede, og korte Tiden med Lystighed, Lune og Sang».

* **Folkloristikken** - hvem grunnla den?

Jahr 2014: Andreas Faye grunnla folkloristikken, ikkje Jørgen Moe.

* **Foreldrene** - Engebret (1780–1849) og Marte (1786–1846)

Krogvig 1915b:369: i brev til faren «den siste dag» 1843.

Hansen 1932:447: «Moe var en god og kjærlig far, som dog fordret ubetinget lydighet.»

Hagemann 1963:11: brev til faren vitner om dyp hengivenhet og respekt. Fra moren arvet Jørgen og flere av søsknene sitt kunstnersinn. Moren var mild og god, hadde stor sans for humor, fortelles det.

Hodne 1982:9f: om foreldrene og barndommen.

Litt: Krogvig 1915:4 f; Bakke 2013:2;

* **Forfengelighet**

Gjefsen 2011:219, 260: om forfengelighet og stolthet.

* **Forkynner og sjelesørger**

Klaveness 1913: sterkt rosende ord om Moe som forkynner «Jeg tror ikke nogen har hørt Jørgen Moe præke, som ikke vil være enig i at det var en fest», osv.

Dahl 1943::136 og 143 om da Moe som preket, og kirken var alltid full. Moe talte rolig, uten fakter og nyttet ikke språkblomster. Han hadde slik klar stemme at en kunne høre han over alt i kirken.

Bjartli 1953: På begge områder satte han dype og varige spor.

Bondevik 1985:345: Moe var ein veltalende og myndig prest som det enno går ord om i Krødsherad, venesæl og barnekjær, men modig og ubøyeleg i sin strid mot villskap og råskap.

Løvlie & Sødal 2013:221: Gudsord måtte forkynnes rent, klart og rikelig.

* **Forlovelsen med Fredrikke**

Elster 1929:222: Vaaren 1835 blev forlovelsen hævet efter forslag av hendes far.

Hansen 1932:53: Han ble snart klar over at han hadde gjort et overilet skritt ved å forlove sig med henne; men plikten forbød ham igjen å heve forlovelsen.

Storberg 2009:114f: i 1835 [1832] etter forlovelsen med Frederikke som han raskt skjønte var en feiltagelse gikk han inn i en depresjon.

Brev: 28. nov 1832 til Beate; 10. juli 1833 til Beate; 21. jan 1834 til Asbjørnsen; 1834 - brev til Asbjørnsen langfredag; brev til Asbjørnsen 24. mai 1834:

Litt: Krogvig 1915:37f, 93, 95f; Hagemann 1963:22; Aarnes 1964:5; Solberg 2007:121; Gjefsen 2011:46 47 51 55; Høyendahl 2016.

* **Fornorsking** i barneboka og i eventyr

Litt: Hagemann 1963:100; Hodne 1998:111 fff - om særnorske ord og dialektenes funksjon; Furberg Moe 2009:12

* **Fortellemåte - fortell som folket**

1840 Moe i brev 15. juni til Faye (Krogvig 1915:186; Bakken 1935:478): Fortell som folket! Men denne regel er, som ethvert generelt og blott formelt imperativ lettere at uttale enn at gjennomføre i det konkrete; og vanskeligheten av dens realisasjon er hos oss så meget større, fordi vårt folkespråk er noe ganske annet enn vårt skriftspråk. Jeg har nesten til desperasjon følt dette i behandlingen av mitt eventyrmanuskript + mye mer fornuftig!

Asbjørnsen og Moe 1840 i subskripsionsindbydelsen: at de vil nærme seg «Folkets Fortællemaade i Sprog og Udtryk» (Moe 1914:226)

1851: Asbjørnsen i sin stipendmelding fra 1851, i NFL nr. 92 s. 38 (!).

Moe 1852: Innledning til bind 2. Se Moe 1914:233 der noe av innledningen gjengis under note 1.

Moe 1854: roser Grundtvig for hans fortellemåte, for den er ekte, sann og folkelig. Christensen 1914:218 !

Moe 1914:168: «Troskaben overfor folketraditionerne som nationale og historiske dokumenter er først kommet med Jacob og Wilhelm Grimm. Denne troskab, respekten for det faktiske og historiske, som Jacob hadde savnet hos sine venner Arnim og Brentano, den er det, som giver Grimmmernes verk afgjørende betydning og sætter tidsskjel i utviklingen». Dette førte til to nye "fag": tradisjonsvitenskapen og folkepsykologien (s. 170). Jacob Grimm den første som så forskjellen på kunstdikting og folkedikting.

Grimnes 1929?: Moes fremstillingskunst utmerker seg ved en enkel og ren tone, all ytre sensasjon, alle retoriske blomster, alt pompøst og blendende er fjernet.

Steen 1947:198: om Colletts syn på fortellemåten av eventyr i Den Constitutionelle 1845 nr. 215: om Asbjørnsen, som Collett har hjulpet, har fortalt sagnene slik at de blir «nydbare for den cultiverede Læser. - ». Collett synes at fortellemåten av sagnene «staaer adskillig over den i Samlingen af Folkeeventyrene, hvoraf han er Medudgiver; en ædlere Smag har gjort sig gjældende deri.»

Evensberget 1982:10: "fint skrevet" om fortellemåten til A + M.

Walton 1996:437: om fortellemåte og ordvalg i eventyrene og at de hadde «nådd lengst ut».

Hodne 1998:104: «Som kunstverk rangeres *Norske folkeeventyr* stadig på verdenstoppen»

* **Fortellersituasjonen**

Hodne 1998:193 ff.

* **Frikirkebevegelsen** > *Frimenigheter*

* **Friluftsmennesket**

I brev til broren 17. september 1850 (underviser på Krigsskolen og arbeider med eventyrene): «Jeg spadserer om Morgenen og lidt om Middagen, og videre som oftest en Tour paa en Par Timer om Eftermiddagen.» (etter Gjefsen 2011:171)

I brev til Sophie 19. aug 1879:«..jeg sidder saa nedgravet i Arbeide, at jeg sjelden flytter ud af mit Arbeidsværelse, uden for at spadsere en Tur».

Gjefsen 2011:290: brevene røper det gode forholdet som rådde i familien. Men noen klassiske konflikter var det, som når Marie, 15 år, beklager seg «Nu vanker der ikke stort Andet end Skjændepreækener over at vi bestandig sidder inde og ere Stuegrise den hele Dag.» Faren hadde lagt sin elsk på et badminton-lignende spill. Han spilte hver dag, både morgen og middag «og da gjelder det Liv og Død for den Fjærbolden», skriver Marie.

Heggtveit 1882: «I alle slags leker var Jørgen en mester og derfor selvskreven anfører, men i klammerier deltog han aldrig. Særlig udmerket han sig som rask og uforfærdet skøite- og skiløber, men var tidt forvoven og kom derfor ikke sjelden i fare». Og videre forteller Heggtveit om engang Jørgen gikk gjennom isen fordi han dristet seg altfor langt ut på tjernet.

Hansen 1932:446: En gammel frue, som i mange år var hushjelp hos Moe, forteller at «Moe satt meget på sitt kontor, hvor mange kom og vilde tale med ham om hvad der lå dem på hjerte. Men friluftsmenneske og uhyre glad i naturen som han var, gikk han sin daglige spasertur, en tid red han også lange turer.»

s. 448: «Friluftsmenneske blev Jørgen Moe til det siste. Det lyder jo nu merkelig at det, da han blev prest i Drammen, vakte forargelse at han gikk på ski. Der kommer presten rekende på ski! het det.»

Hagemann 1963 s, 18: Hos kapellan Støren var Legemsøvelser på timeplanen. Dette var uvanlig på den tiden, men det passet Jørgen Moe godt. «Han var, og vedble til sine siste år å være, en ivrig idrettsmann.»

Bondevik 1985:338: Barndommen til Jørgen Moe var ljøs og blid, og Jørgen var heilstøypt i all si ferd, ein idrettsmann og friluftsentusiast, som ein la merke til.

Gjefsen 2011:309: siterer fra brev Marie skrev til en venninne i 1876: «Men du ved Papa altid har været af dem der trænger uhyre meget Bevægelse for at befinde sig vel.»

Bakke 2013:10: Moe var opptatt av å holde seg i form, i Drammen gikk han på skøyter, og han red mye, på en hest lånt av en venn. Pietistene i byen syntes ikke slikt sømmet seg for en prest, og sa

det til ham. Men Moe var bastant: Hesten trengte han for å rekke alle sykebesøkene og sognebudene, og skøytene holdt ham frisk. En av pietistene – en fetevarehandler – skrev i avisen at det ikke gikk an for en prest å gå på skøyter. Jørgen Moe svarte på trykk, og sluttet slik: «Pas du din Ost, dit Smør, Jeg vet nok hvad jeg gjør!» Et annet sted heter det at Moe svarte: "For deres svakhets skyld skal jeg oppgi skøytene, men for min egen svakhets skyld beholder jeg ridehesten".

* **Frimenigheter**

1878 - brev 21. mai fra Gustav Jensen til Jørgen Moe - om frikirkebevegelsen. Brevet dels gjengitt i Gjesdahl 1955:40, 44.

Gjefsen 2011:186: om frimenigheter. Om Wexels s. 187 og 188.

Løvlie & Sødal 2013:218: frimenigheter ble etablert på grunn av striden om Jensens lesebok, en strid som var på sitt krasseste 1863-67.

LITT: Aarnes 1965:189; Gjefsen 2011:252 f.

* **Fødested**

Heggtveit 1882 nr. 6 s. 44: «Kunde vi traadt ind i den gamle "Faster-Stue" paa Moe, hvor vor Jørgen blev født, vilde vi ogsaa her have mødt det simple, næsten patriarkalske Liv. Den temmelig store og rummelige Stue, med sine to Vinduer vendende ud mod Haven og et mod Gaarden, havde svære Tømmervægge, der var malede af et af Fortidens Bondegenier. Fra den mørkegrønne Bund var der skudt op forskjellige fantastiske Trær, i hvis rige Løvværk en hel hær af bevingede Skabninger havde slaaet sig ned, og hvorsomhelst den nøgne Grundfarve skinnede frem, mødte Øiet Flokke af flyvende Fugle. I denne Stue og kanskje ligesaa ofte i det tilstødende Kjøkken finder vi Jørgen Moe i hans Ungdomsdage de lange og mørke Vinteraftener, siddende paa Peispladen med en Bog i Haanden for ved Lyset af den blussende Flamme at lære sine Lekser.»

[Fotnote s. 41: Til denne Skildring har jeg, foruden forhen trykte Kilder, kunnet benytte Meddelelser fra Biskoppens Familie. For den Beredvillighed, med hvilke disse Oplysninger er blevne stillede til min Raadighed, aflægger jeg min bedste Tak.]

Gjefsen 2011 s. 299.

* **Første eventyrhefte**

1842 Asbjørnsen og Moe: *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Første hefte med 96 sider. Kom ut 29.12.1841 [1842]. Foto av forside i Beyer 1963 s. 195 (2. utgave?). Norheim 2013 s. 41: Det var 15 eventyr i dette heftet. [Østberg nr. 4]

Liestøl 1984:72: med blågrått omslag som bare var blanke sider, uten noen tekst. Det skapte forvirring. Monrad ironiserte over dette i sin omtale av heftet i Morgenbladet. Boka er kommet ut «saavidt vites paa J. Dahls Forlag» og «Udgiverne skulle efter Rygtet være - -».

1842 Ukjent anmelder [= M. J. Monrad] av 1. hefte med *Norske Folkeeventyr* som kom ut 29.12.1841. I Morgenbladet 8. feb. 1842. Omtalt av Liestøl 1984:72.

1842 Anonym anmelder [P. A. Munch] av 1. hefte med *Norske Folkeeventyr* som kom ut 29.12.1841. Trykt i: Den Constitutionelle 22. mars, 1842.

1866 Dietrichson, bind II s. 9: folkeeventyrene «en af de stærkeste Bærere for den norske Folkeiendommeligheds Bevarelse».

Steen 1947:183: «*Norske Folkeeventyr* kom ut i tre hefter i løpet av 1842-1843».

* **Gjenfortelling** - Eventyrene gjenfortelles

Ruge 1947:120f: Moe: eventyret må fortelles i sin folkelige form. Ruge: - - «de var nødt til å gjengi det i skriftspråket, omkring 1840 ville noe annet være utenkelig. Skriftspråket dengang var stivt, med lange tysk-latinske setninger og mange fremmedord, så fjernt fra den folkelige fortellemåte som vel mulig. Slik kunne de ikke bruke det. Men ved langvarig og omhyggelig arbeid, som vi delvis kan følge ved å sammenligne eldre og yngre utgaver av samme eventyr, lykkes det dem å skape en folkelig stil som passer til innholdet, og som også har vært banebrytende for senere norsk språkutvikling».

Liestøl 1984:81 f; Hodne 1998 s. 104 f.

* **Godlid, Anne**

Berge 1924:8: «Den tredje store samlaren som var til henne Anne var Jørgen Moe. De hev truleg vori paa haustkanten i 1842 Moe raaka henne. Folk fortel at han var «student» daa, d.v.s. studera mann utan embæt». Det var presten Landstad som «visa honom til Anne». Det var godt høyvær da Moe møtte henne, så «ho hadde onns med raksten». Hun var ikke så god å komme nær da, men Moe visste råd. Han tok ei rive, han også, «og sette til aa muge og bera i hus». Og etterpå «laut so Anne sitja remse eventyr for honom og han skreiv upp». Men han gav seg så rent for liten tid, «so han fekk med seg berre ei smok av alt de ho kunde, fortalde godson hennar». Eventyrene kom i bok samme år eller året etter, og av de vi kjenner til er Grimsborken, Mestermøy og Bruskebrudi «dei sværaste». Moe rakk ikke mere den kvelden, og siden kom han aldri til å samle etter henne.

* **Gravskrift**

Gravskriften over Elling Redalen: Østberg 2013:264: om Sophies brev i bok om Luther som Moe leste i like før sin død.

* **Grimm-brødrene**

Christensen 1914:216 - mye interessant

Liestøl 1916:391: "Daa Jørgen Moe i 1849 heldt paa aa missa det universitets-stipendiet i folkedikting som han hadde havt eit aar, skreiv han til Jacob Grimm og bad um ei fraasegn fraa han. Grimm sende fraasegni med ein gong, og heldt fram det store verd som traditionsvitskapen hadde, og han berga stipendiet for Jørgen Moe eit halvt aar til."

Hagemann 1965:139: Asbjørnsen leste «Kinder- und Hausmärchen» (1812-14) i 1835, Moe i 1836.

Løvlie og Sødal 2013:209: Jacob og Wilhelm Grimm publiserte den første vitenskapelige utgaven av tyske eventyr: *Kinder- und Hausmärchen* 1812-14.

* **Gude, Hans**

Gude (1825-1903) kjent som en av våre fremste landskapsmalere.

Var venn med fru bergmester Roscher på Kolbjørnsrud og fam. Gram på Ask, Tyristrand.

Malerier:

Høyfjellet malt 1849, i Moe-samlingen på Ringerikes Museum.

Anne Gulsvik, portrettmaleri malt under et bryllup på Gulsvik i 1848. På Ringerikes Museum.

Husmannsplassen Hanserud, se Holekalender 2007 mai. Hole bildearkiv nr. 2033

Gudes brev 18. mars 1850 til Betsy: om Moes kraftige reaksjon på kritikk i Krydseren - «Der gives ikke en saa ædel og øm Sjæl som Moe. Gude vil fortelle dette til sin kjære Betsy, «fordi Du ogsaa holder af Moe» (sitert etter Bang 1986:256).

Bang 1986:255: om Moes besøk hos Gudes foreldre i Nesbyen julen 1849.

Litt: Berg 1996. Se: *Hanserudstua*; Midtbø 1971, note 11 og 15.

* **Gyldendal - dansk forlag**

Litt: Tveterås 1964:31 f, 251; Furberg Moe 2009:11.

* **Gåter**

Omtalt av Jørgen Moe 1847, trykt i NFL 92 s. 80, 82-. Gåter i eventyr: Solberg 1999:50f.

* **Hanserudstua**

Sara Moe forteller i 1925 om bestefaren Engebret Moe som hadde tjenere, leiefolk og seks husmenn, dvs. opp til 40-50 mennesker som arbeidet på gården. Det skal være kjent over 10 husmannsplasser under Mo, og flere av dem lå nede ved Storelva som Kastet, Bråten og Rønningen. Andre navn er Hanserud (2 plasser), Løkka og Seopp. Seopp lå i tjukke skogen så en måtte «se opp» for å se himmelen.

Hanserud og husmannen Hans Grenader har Jørgen Moe gjort berømt gjennom sin barnebok *I brønnen og i tjernet*. Hanserud-stua ble i 1977 revet og gjenoppbygd nær gårdstunet på Mo, der den i dag er et konkret minne om hvor viktig husmennenes arbeidskraft har vært for storgårdene på Ringerike. Hans Grenader var mutt og bisk mot alle, men mellom Viggo og han utviklet det

seg et godt vennskap. Hans målte sine 187 cm, var skulderbrei og rank som et lys. Håret var langt og drivende hvitt og hang i en pisk nedover den røde uniformstrøya. Når han kom vandrende opp mot gården bar han øksa på venstre skulder som et gevær, gikk stiv og strunk, satte fotbladene uttilbens og holdt takten: en - to! en - to! Men Hans hadde den feil at han somme tider drakk seg en liten tår over tørsten.

Bildetekst: Husmannsplassene Hanserud tegnet av Hans Gude (1825-1903). Gude var på Ringerike flere ganger, første gang i 1848. I 1877 tegnet Hans Gude illustrasjoner til Folke- og Huldreeventyr, og i brev fra Nasjonalmuseet 9.6.06 blir det foreslått at tegningen kan være fra samme tid.

Foto: Avfotografert etter kopi på Mo. Hole bygdearkiv nr. 2033. Ukjent hvor originalen er.

Hole bygdebok II s. 67: Hanserud er kanskje en av Norges mest kjente husmannsplasser, takket være Jørgen Moe og hans barnebok I Brønden og i Tjærnet fra 1850. Her får vi høre om Hans Grenader, husmannen som hadde en fortid som soldat under "Gustenborgeren" (= prins Christian av Augustenborg, en dansk hærfører i frihetskrigen mot svenskene 1808-09) som alltid kunne glemme sin soldatertid.

LITT: Hagemann 1963:79: på Ringerikes Museum skal det være et speil som har tilhørt Hans Grenader fra Hanserud.

* **Hardangereventyr**

Jørgen Moe i Indberetning -- 1846. Litt: Christiansen 1931:280.

* **Hekseformularer** > *Signeformularer*

* **Helse**

Bakke 2013:12: Men rett før familien skulle flytte fra Vestre Aker til Kristiansand, vrikket Moe foten, et temmelig uskyldig uhell, men det fikk konsekvenser ingen helt kunne overskue. Det tok nemlig lang tid før foten ble god igjen, og dermed ble han avskåret fra den daglige mosjonen han var så avhengig av. Det som først bare var en ergrelse, ble starten på en lang nedtur. Han var allerede plaget av en gikt sykdom da han ble utnevnt, og noen år etter fikk han sukkersyke i tillegg.

* **Hjemlengsel**

Aarnes 1964:13-14: om hjemlengsel i Nes-tiden. Ringeriksnaturen blir et lengselslandskap, et uttrykk for lengselen i hans eget sinn, et landskap «for lengsel, uro og ensomhet».

Bondevik 1985:338: Bak diktaren og vitskapsmannen står ein leitande og lengtande kunstnar som ville verta eitt med den naturen som han var så gripen av, og det folket som han elska så varmt og hjarteleg. Heimlengten drog honom som ein magnet kvar gong han hadde vore borte ei tid.

Graff 2005:146: om Lunds maleri av Krokkleiva og brevet til Brock om maleriet.

* **Hjemstavnsdikter**

Krogvig 1915:3

* **Huldreeventyr**

Litt: Solberg 2010:7 ff.

* **Hunder**

Om Alarm/Allarm i barneboka.

Sæterreise I: om buhunden Snar som av glede hoppet opp på Jørgen da han som 10-åring kom på Vikssetra (Kjentmannskomite 2014:37-40).

* **Huslærer**

Fra høsten 1842 til sommeren 1844 var Moe huslærer på Nes hos Nicolai Aall på Næs Jernverk, elev var hans sønn Jacob Aall (1833-1902). LITT: Solberg - 19??, i Nationen.

1842, 15. okt. skriver Moe sirkulær-brev til venner (Krogvig 1915:193)

Hansen 1932:145: huslærer på Hesselberg i 1840, dvs. "omgangsskolemester" eller bedre «frem- og tilbakegangsskolemester»

Hagemann 1963:22: hos kjøpmann Moestue i Christiania - 4 år, s. 56: sommeren 1840 var han huslærer på Hesselberg.

Hodne 1982:11: huslærer hos kjøpmann Moestue på Kjeldsbæk nær Bygdøy.

* **Husmann som fadder**

Litt: Gjefsen 2011:244: Moe overskred grensene i det gamle standssamfunnet. Han behandlet fattige som likeverdige mennesker. Et eksempel er valg av fadder til sin 2. datter, Marie døpt januar 1857, plasseier Syver Gåråndplassen ["gå:Lån-]. Moe skriver til sin svigerfar og valget fordi han var «det menighetslem, jeg holder såre meget av».

Bakke 2013:9: samme som Gjefsen 2011.

* **Hus på gården**

Bakke 2013:6: om Fasterstua

Litt: Hole historielags kalender 2007, mars; Bakke 2013:2

* **I bokhylla**

Hodne 1998:209: «Det hører med til nordmenns allmenndannelse å ha "Asbjørnsen og Moe" i bokhylla.»

* **Illustratører** > *Eventyrtegnere*

* **Innberetninger** > *se Stipendmeldinger*

* **Innsamlingsreise / Innsamlingstur / Stipendreise / Samlerferd**

Se *Stipendmeldinger*

Kart over innsamlingsreiser 1845, 1846 og 1847: se Hodne 1998:47.

1837 til Ådalen og Sør-Aurdal. Litt: Hodne 1978:32; Østberg (red) 2013:18.

Bakken 1935:468: «Senere ud paa Sommeren foretog jeg i Selskab med Jørgen Moe en mindre Tour til Aadalen og søndre Urdal i Valdres. Skjønt en stor Deel af Folket der levede i den fulde Troe paa Huldre og Tomtebønder, saa at de endog, naar de spillede kogende Vand paa Gulvet (fornemmelig i Sætren) sige: «Agte dig Tomtebonde, at jeg inte brænder dig», o.a.d., saa var Udbyttet af Sagn kun ringe»

1841 til Gudbrandsdalen

1842 til Telemark > Seljord (Hodne Hodne 1978:33; 2014:36)

1845 22. juli til Ådalen, Hedalen og Sør-Aurdal med Asbjørnsen og Thaasen.

Litt: Hodne 1979:45 f; Hodne 1998:46f; Graff (red) 2005:175; Hodne 2014:37.

1846 til Telemark, Hardanger, Voss, Sogn, Hallingdal 3. juli-8. aug. Litt: Moe 1846; Botten-Hansen 1865; Hodne 1998:48f; Hodne 2014:38.

1847 til Telemark, Setesdal og Åseral. 3. juli - 22. aug. Litt: Botten-Hansen 1865; Hodne 1998:56f, 69; Braadland 2005:32f; Hodne 2014:41f.

1849 til Hardanger.

1850 rundt nyttår - samlet eventyr i Rukkedalen, Hallingdal.

Litt: NFL nr. 92; Hodne 1982:26 40; Hodne 1994:23; Hodne 1998; Hodne 2003:318; Storberg 2009:116; Hodne 2014d.

* **Innsamlingsreise?** - 1835 til Hallingdal

Hodne 1982:15 f. Moe skrev dagbok som dels skal være bevart, men upublisert.

* **Innsamlingsreise - 1837 til Ådalen og Sør-Aurdal**

1837 sommeren: første samlerferd gikk til Ådalen og Sør-Aurdal.

Litt: Hodne 1982:20; Hodne 1994:23.

* **Innsamlingsreise - 1841 til Gudbrandsdalen**

Litt: Gjefsen 1841:87 f; Bakke 2013:7 f;

* Innsamlingsreise - 1842 til Telemark

1842: samlerferd til Vest-Telemark omtalt som Telemarks-reisen.
Litt: Hodne 1982:30; Hodne 1994:23; Hodne 1998:44f.

* Innsamlingsreise - 1845 til Ådalen og Hedalen

1845 Samlerferd til Ådalen og Sør-Aurdal sommeren 1845, med Asbjørnsen og Thaasen. Moe skrev dagbok. Omtalt av Hodne 1982:32 som Valdres-reisen. Litt: Hodne 1994:23; Hodne 1998:46f.

* Innsamlingsreise - 1846 til Telemark og Hardanger

Hodne 1982:33 34: 1846 Samlerferd til Hardanger, hans lengste innsamlingsreise. Startet 3. juli og varte 37 dager. Skrev detaljert innberetning til Universitetet.
Litt: Hodne 1994:23; Østberg (red) 2013:138f.

* Innsamlingsreise - 1847 til Telemark og Setesdal

Jørgen Moe reiste i 1847 med offentlig stipend i juli og august til Telemark og Setesdal.
Hodne 1982:35-40: Samlerferd til Vest-Telemark og Setesdal. 3. juli - 22. aug 1847. Moes siste «vitenskapelige» reise.
Bø 1988:163: Moe skrev opp stev, fikk vite hvordan de ble til og hvordan de ble sunget.
Nydelig sitat etter Moe s. 163.
Solberg 1999:11: ble kjent med to balladesangere: Anne Lillegård og Bendik Sveigdalen.
Litt: Hodne 1994:23; Østberg (red) 2013:56 67.

* Innsamlingsreise - 1849 til Hardanger

1849 - Tur til Hardanger med Hans Gude og Halfdan Kjerulf.

* Intelligenspartiet

Heber 1914: om intelligenspartiets historie, som både Moe og Asbjørnsen hadde et betydningsfullt samarbeid med.
Grimnes 1929:74: Moe sto intelligenspartiet nær og delte dets syn i mange måter. Welhaven og Collett sto i spissen som partiets diktere. Men helt ortodoks ble Moe aldri. Der hvor estetikken sto i strid med den naturlige, selvfølgelige virkelighet, reagerte han.

* Jordskjelv i Drammen 1865

Litt: Ukjent forfatter 1865; Sinding 1924; Sørensen 1963;

* Jubileer

30-årsdagen: Krogvig 1915b 360 - i brev til søster Lovise

Jubileum 1913: En bauta til Jørgen Moes minne. Bautaen har innfelt portrett av Jørgen Moe.

Berg 1982: 800 mennesker overvar avdukingen 7.9. Skolestyrer Prytz holdt tale, og kandidat Engebret Moe Færden takket på vegne av familien og sa: «Ringerike har aldrig hat en mer egte og trofast Søn end Jørgen Moe».

Ring. Blad 24. juli 2013 "For 100 år siden": «Jørgen Moes bauta. Som Bidrag til Reisningen av Bautasteinen paa Gaarden Moe i Hole har Hønefos Ungdomsforening bevilget 100 Kr. Naar Avsløringen endda ikke er foregaat, har det sin Grund i at man gjerne saa Biskop Moes eneste Søn, Professor Moltke Moe nærværende ved Leiligheten.»

Ring. Blad 9. september 1913:

«Den længe ventede Avsløring av Jørgen Moes Bauta foregik Søndag den 7de ds. paa hans Fødested - - i Overvær av ca. 800 Mennesker - -»

Litt: 1913 Ring. Blad 9. sept; 1963 - ukjent forfatter; 1981-ukjent forfatter; 1992 - ukjent forfatter; Hole-kalender 2013, september

Jubileum 1940: Vidar 1953: om hundre år siden folkeeventyrene kom ut. Markering på Moe i september 1940. Tale ved Bjarne Vidar og Gunnar Tveiten.

Jubileum 1963: 150-årsjubileet for Moes fødsel markeres i Hole med festgudstjeneste i Hole kirke søndag 21. april. Prost Erling Thomle forrettet. Universitetslektor Ingard Hauge holdt foredrag om Jørgen Moe og Alice Fekjær leste av hans verker. Søndag var det også et innslag i fjernsynet i

forbindelse med 150-årsdagen for hans fødsel. Det er gjort opptak på Mo gård og lagt opp til et 40 minutters program. På selve jubileumsdagen mandag var det bekransning av bautaeen ved Mo gård. Ordfører Sundøen foretok bekransningen og holdt tale ved bautaeen.

Kilde: Ring, Blad 20. april 1963: Høytidelighet på Mo kl. 12. Repr. fra formannskap, lærere, presse og elever fra framhaldsskogen og 7. klasse og også fr folkehøgskolen. Skoleinspektør Kjell Gjerdalen åpnet høytideligheten ved minnesteinen på tunet på Mo. Forsamlingen sang Det lysnet i skogen, så talte ordfører Einar Sundøen, så sa prost Erling Thomle noen ord på kirkens vegne. Blomsterhilsen fra Elling M. Solheim lagt ned ved fru Gerd Schanke og rektor Fanavoll hilste til slutt fra Ringerike folkehøgskole. Ellers leste Olav Tvergrov *Sæterjentens søndag* og unge Gudrun Vatnan leste *Ungbirken* og folkehøgskolens kor sang. Gårdbruker Hans T. Haugen takket til slutt på familiens vegne for frammøtet.

Fru Gerd Schanke la ned blomster fra Elling M. Solheim. Rektor Jon Fanavoll fra Ringerike Folkehøgskole kom med blomsterhilsen. (+ mange detaljer)

Kilde: Fanavoll i Fremtiden 23.4.1963.

* Jubileumsdikt

Jubileumsdikt til Caspari ved 25-årsjubileet som universitetsansatt.

Jubileumsdikt til Gisle Johnson 1874, 25 år som underviser ved universitetet.

Jubileumsdikt til Rasmus Tønder-Nissen (tittel?) ved 25-årsjubileet som universitetsansatt.

Jubileumsdikt til professor Christian Keyser, skrevet 1846 da han fratradte som professor.

* Julebesøk

Bang 1986:255: om Moes besøk hos Gudes foreldre i Nes i Hallingdal julen 1849. Om Gudes brev til Betsy 1. og 2. januar 1850.

Langmyr 2008; Solberg 19??: om Moes julefeiring på Næs Jernverk.

* Juletre

Litt: Krogvig 1915b: 352 354 355; Østberg (red) 2013:9 167f, 173ff; 2014:8.

* Juletræet

Asbjørnsens utgivelser av folkeeventyr i 1850, 1851, 1852 og 1866.

Østberg (red) 2014: De var tenkt som julegaver og ble umåtelig populære (++)

Moe 1914:262: «Disse samlinger fik en rivende afsætning».

Litt: Edvardsen 2001:53; Østberg (red) 2014; Edvardsen 2015:4-5.

* Jørgen Moe-gater og veier

Se egen perm merket «Gater og veier»

2009: Bergen byleksikon s. 264. Navn fra 1916.

2010: Oslo byleksikon s. 288. Om Jørgen Moesgate som fikk sitt navn i 1885.

2013: Hole historielags kalender, oktober: JØRGEN MOES GATE OG JØRGEN MOES VEI.

* Jørgen Moe som taler

Wallem 1916 s. 320f: om møtet i Studentsamfunnet 23. januar 1847, der de diskuterte opprettelsen av et "Hædersminde" for Henrik Wergeland. Jørgen Moe hadde siste innlegg i diskusjonen og oppfordret «til at fjerne alle personlige ensidigheter, og haabet man ikke skulde tilskrive hinandens stemmegivning hildede motiver.»

SS 1877: Tale ved Bragebægeret, Tale for nordisk Kunst, Tale ved Fr. M. Olsens Mindesten, Skaaltale for Prinsesse Lovise, Tale for H. C. Andersen.

* Kallenavn

Asbjørnsen: *Herr Literat; Jasper; Skipper*; om Welhaven: *Jahn*; se brev 19. feb. 1834; høsten 1838; (Krogvig 1915:142, 157).

Lakoder - "en gammel halt skredder, de heroppe sedvanlig kalle Lakoder" i brev til Asbjørnsen 18. april 1838 (Krogvig 1915: 155)

Spitulanus: brukt om skomaker og eventyrinformant Engebret Askjem (1808-1881).

Pietro: Peter Brock

Luffen = Oluf Large Brock. Omtalt i brev fra Moe 22.1.1842 (Krogvig 1915:190)

Karfunkelen om Lund? - i brev til Asbjørnsen 18. mars 1838 (Krogvig 1915: 154)

RMO 2337: mest brukt poetisk om sterkt rød edelsten som de trodde kunne lyse i mørke, som granat eller rubin.

* **Kampen mot drukkenskap og natteløperi**

Moe, Jørgen og flere 1855: Om Natteløb. Et hefte på 16 sider til Sigdals menighet. Skrevet av presten i Rollag, Christian Brun, med forord av Jørgen Moe, dels sitert i Mørch 1965 s. 1161f.

Thrap 1884:75: om klager over brennevinshandel i de ved kirkene liggende gjestgiverier

Gjefsen 2011:231, 233, 235, 241: om Raummyrdansen; om hjemmebrenning og sprit. Noresundmordet.

Hodne 2014:4-: en prostevisitas 1866 slo fast at drukkenskapen var så godt som forsvunnet.

Litt: Thrap 1884:76; Halvorsen 1896:66; Humlegård 1932; Mørch 1965:966, 1158f, 1161; Østberg 2013:248; Hodne 2014:4.

* **Karl Johans rytterstatue**

På Slottsplassen, laget av Brynjulf Bergslien og avduket 1875.

Leilighetsdikt: Ved Afsløringen af Mindesmærket for Karl Johan.

7de September 1875. Med musikk av F.A. Reissiger.

Trykt 1877 i: *Samlede skrifter*. Første Bind. Kristiania, s. 446-447.

Omtalt av Spørck 1992; Næsheim 1987

* **Kierulf, Theodor** (geolog, dikter)

Litt: Jæger 1896:368; Ullmann 1903:90; Gjefsen 2011:122 124 125 129 157-160 225

* **Kirkebranner**

Bragernes kirke brant om ettermiddagen 12. juli (12. juni?) 1866. Hele kirken, som var av tre, brant ned unntatt nedre del av tårnbygningen som var av stein. Benker, prekestol, altertavle og annet ble båret ut. Den gamle prestegården brant også ned. 388 eiendommer brant ned, og rundt 5000 mennesker ble husville, ca. halvparten av byens befolkning. En telthby, av militærtelt, ble reist på Albuløkka, der Bragernes kirke nå ligger.

«Første søndag etter brannen ble det holdt en gudstjeneste som ble noe enestående i sitt slag», skriver Johansen 1960:144. Nær telthbyen var det reist en tribune med prekestol, smykket med blomster og grønt, og benker som var reddet fra den nedbrente kirke var satt fram. Flere tusen skal ha møtt fram til gudstjenesten. Så kom Jørgen Moe på prekestolen, og nå holdt han en av sine mest åndfulle prekener. Teksten for dagen var Bepisningen av de 5000 i ørkenen. I Drammen var det nå 5000 som hadde mistet hus og eiendeler og som daglig måtte mettes. Jørgen Moes tale ble til stor trøst for mange i deres sorg, skriver Johansen 1960.

Det store stridsspørsmålet ble hvor kirken skulle stå - på den gamle branntomta eller på Albuløkka?

Kampen om kirketårnet - med årstallet 1696: Moe skrev diktet: Bragernes kirketårn. Men 28. nov.

1868 bestemte politikerne at tårnet skulle rives, og et monument skulle reises på den gamle kirketomten. Først 14.11.1941 ble monumentet reist med blant annet teksten: «Her stod Bragernes gamle kirke».

Skrev diktet: *Tungt hvilet har Gud Herrens Haand* - til biskop Schrøders besøk etter brannen i juli 1866.

To dikt: *Tårnruinen i Drammen* (tittel?): polemisk dikt skrevet 1868 til forsvar for bevaring av tårnruinen etter kirkebrannen i Drammen. Angrep på bystyret som ikke ville bevare det gamle kirketårnet som sto igjen etter brannen 1866.

Ved nedleggelsen av grunnstein 20. mai 1870 for Bragernes kirke holdt Jørgen Moe en tale.

Salme ved nedleggelse av grunnstein til ny kirke på Bragernes 20. mai 1870 (tittel?)

Litt: Pedersen 1911:84 f med tegning av tårnet etter brannen; Johansen 1960:138-149; Bang 1994; Østberg 2013:241 257; Lie 2014.

Kristiansands domkirke brant ned til grunnen 18. oktober 1880. Noe av inventaret ble reddet, som døpefonten, kronen over kongestolen, 13 bispeportretter osv, men eller sto bare kullsvarte murer igjen. Noen få dager etter brannen var biskop Moe og andre av «byens mest anseende mænd» samlet for å drøfte hva de nå skulle gjøre. Bedehuset ble vigslet til interimskirke Allehelgensdag (1. søndag i november) 1880. Det ble en lang strid om hvordan den nye kirken skulle være, om arkitektur og rominnhold, og antall sitteplasser, og kunne de gamle kirkemurene som sto igjen brukes. Tre arkitekter ble invitert til å tegne ny kirke, men dette førte også til strid for noen likte von der Lippe og noen likte Thrap-Meyer. Først den 22. mars 1882 (like etter Moes død) ble Thrap-Meyers modererte plan vedtatt i bystyret og en byggekomite oppnevnt. Kirken ble vigslet 18. mars 1885. Litt: Thorbjørnsen 1980; Østberg 2013:263f. Edvardsen 2013:64; bilde av Kristiansand med kirken 1855.

* Kirkeinnvielser

Salme til innvielsen av Sigdal hovedkirke innviet 9.11.1853. JM skrev avslutningssalmen (Ved en Kirkes Indvielse?)

JM foreslo å bygge ny kirke i Krødsherad og ble med i byggekomiteen. Byggearbeidet begynte 1857 - ble reist i tømmer på mur. Innvielse 19. oktober 1859.

Salme skrevet i 1859 til innvielsen av Olberg kirke i Krødsherad: *Se, det gamle er forgangen.*

Prekestol, døpefont, klokker og orgel fra den gamle kirke til den nye.

Litt: Gjefsen 2011:259.

* Kirkesalmer

Grimnes 1960:97: *Før Altergangen, Den døde Fugl* (med i Landstads reviderte)

* Kirkestrid

Gjefsen 2011:254: Strid mellom Wexels og Gisle Johnson - Moe som mellommann. Han ble oppfattet som en sentrumsskikkelse. Var imot sekterisme.

* Kjempeviser

Landstad 1989:74 ff: I 1842 fikk (uten noen betaling) boktrykker Malling en samling med kjempeviser av Olea Crøger. Han ville at Jørgen skulle gjennomgå og vurdere visene, for Malling hadde planer om å utgi en ny visesamling med Jørgen Moe. Den første kom i 1840. Olea vurderte samlingen til ca. 150 boksider. Men ikke noe skjedde før Olea i 1843 gjorde avtale med sogneprest M. Thønnessen om å utgi visene. Olea ba så Malling om å få tilbake sitt kjempevisemanus. Malling svarte at visesamlingen var overgitt til Jørgen Moe som for øvrig ikke hadde gjort noe. Han returnerte ikke samlingen med kjempeviser til Olea. Etter et halvt år trakk Thønnessen seg fra prosjektet. Olea nærmest bønnfaller da Landstad om hjelp til å få utgitt sine kjempeviser, eventyr og sagn. Dette førte til at de nå ble enige om å samarbeide og at de skulle dele honoraret. Men det har vært vanlig å tro at Landstad nå innlemmet Oleas visesamling i sitt eget manuskript. Så kom det første viseutkastet til eldste samling av norske folkeviser som vi har i 1845 eller 1846. Men utkastet ble ikke publisert før i 1925 av Knut Liestøl. Men Malling og Moe + P.A. Munch fortsetter å arbeide med en ny og større samling av folkeviser. Moe skriver så til Landstad om disse planene og ber han om å oppgi sine planer om egen utgivelse. Skulle det bli utgitt to temmelig like visesamlinger i vårt land, som er så fattig på bokkjøpere, ville interessen for deres bok bli redusert. Men Landstad vil ikke gå med på Moes forslag. Han hadde hatt så mye arbeid med samlingen og var kommet så langt at det var utenkelig å gi opp. Han mener de kan utgi to samlinger, «men saa vil jeg heller ikke at de skulde lægge sig i min Vei, men lade mig med Fred» (s. 79). Videre om striden mellom Landstad, Malling og Moe. Riksarkivar Lange blir bedt om å være meglar, og flere brev fra Lange til Landstad siteres.

* Kjælenavn

Vedastine kalt *Veden min* i brev fra faren. Også kalt Weden (?) - se brev 27. nov. 1867.

Marie kalt *Maisen min* i brev fra faren 27. nov. 1867.

* Kjærlighetsdikt til Catharina

I Digte 1850: *Guttens Sang; Ønsker*

* **Kjærlighetsdikt til Sophie**

Til Hende. Kom møt mig! Til min Hustru. Dit Besøg. Ro. (?)

Litt: Grimnes 1929:82: 5-6 kjærlighetsdikt skrevet 1851-53; Løvlie & Sødal 2013:217.

* **Kjønnsroller i barneboka**

Hodne 1982:106; Svensen 1988; Furberg Moe 2009:20;

* **Komite-medlem**

1851: med i arrangementskomiteen for det nordiske studentmøtet i Norge (Johnsen 2013:228f)

Se *Lesebokkomite* og *Salmebokkomite*

* **Kompilering**

Å kompilere eventyr: å gjenfortelle eventyr ved å sette sammen flere varianter.

Litt: Edvardsen 2013:41.

* **Kontrakt**

Se Moe og Asbjørnsen 2013:290, kontrakten mellom Asbjørnsen, Moe og Johan Dahl 20. sept. 1842.

* **Krig**

Mikkelsen 2019:48: om dansk-tysk krig 1864.

* **Krigsskolen 1845-53**

Prytz 1913 (se Heftet Ringerike 1981): på Krigsskolen underviste han i norsk, religion og tysk.

Hagemann 1963:58: «Den alttopplukende pliktfølelse som fullstendig behersket Jørgen Moes liv, da han senere valgte prestegjæringen, har sikkert også preget hans tiårige lærergjæring. Det heter iallfall om ham som lærer på Krigsskolen: «den av alle priste norsklærer»».

Gjefsen 2011:116: underviste i religion, norsk og filosofi (logikk).

Østberg 2013:252f: underviste i Modersmaalet, Religion og Tankelære.

* **Kristen**

Jæger 1896:379: Moes kristendom er da som eventyrets livsbetraktning - -

Grimnes 1929:88: «Jørgen Moes kristendom, slik den viser seg i diktene, er ytterst enkel og likefrem, uten tanke- eller tros-kors; Gud er far, han er barn, altså følger der ingen problemer hverken med tilliten eller lydigheten. Med den modne manns bitre erfaringer bak sig velger han å bli barn i sitt gudsforhold, han velger å være enfoldig, fordi livets uforsonlige motsetninger har lært ham at enfold er den høyeste form for visdom». Videre s. 89: «For vel var hans kristendom barnlig og enkel, men den var uten fnugg av klynk eller sentimentalitet; vel var han en stille bønnens mann, men han var og myndig og streng når det trengtes. Det kommer sterkt til syne i hans prestegjæring.»

Se diktet: *Før Altergangen*.

* **Kristiania**

Etter Moes død bodde familien i Bogstadvn. 31 og deretter i Lyder Sagensgt. 17 (Østberg 2013:266).

* **Kritikk**

Kritikk av Moes dikt og som person i Krydseren (satirisk ukeblad, grunnlagt av Ditmar Meidell 1849). Hans Gude: brev til Betsy 18. mars 1850: «Dette har virket saa voldsomt paa Moe at - ja tænk Dig det skrækkelige - at vi frygte for hans Forstand -».

Krydseren 16. mars 1850: «Hr. Moe er ingen *norsk* Normand, han er meget mer en Kjøbenhavnsk Normand». Han står «udenfor Folket, betrakter det gjennom sin Lorgnet med en egen intelligent-fornem mine, med et Anstrøg af det farisæragtige Overmod».

Hodne 2002:73: om Liestøl som kritiserer Faye, Moe og Asbjørnsen for målform.

Braadland 2003: Kritikk av Jørgen Moes forhold til Andreas Faye.

Litt: Bang 1986; Amundsen 2002.

* Kritikk - Bugge Amundsens usympatiske angrep på Jørgen Moe

Amundsen 2002: Kritikk av Jørgen Moes forhold til Andreas Faye. Side 43: «Ettertiden har for eksempel skapt et bilde av Jørgen Moe som en vennlig, barnekjær og troskyldig prest og teolog. Slik ville han også selv gjerne fremstilles etter en religiøs omvendelse tidlig i 1850-årene. I 1830-1840-årene var derimot Jørgen Moe en ganske pågående, slø og effektsøkende ung mann.» - - «mens den noe yngre Jørgen Moe [i motsetning til "kjekke" Faye] i all sin depressive stakkarslighet forsøkte å være en intrigant opprører». [En svært usympatisk artikkel, etter mitt syn, der Amundsen på forhånd har hatt en agenda og utnytter kildene maksimalt til sitt "formål". Å dele mennesker som levde for 170 år siden i gode og vonde, blir bare patetisk. Forf. beskriver et "konspirativt drama" som han etter mitt syn selv konstruerer]. Side 46: om Faye som «i all sin gjerning forble en sønn av Jørgen Moe, muldvarpen og Faye-antagonisten fra 1830-årene».

Amundsen 2013:33: «En av de som følte seg utfordret av Faye, og som brukte lite hederlige metoder for å utmanøvrere ham, var Jørgen Moe. Han innnyndet seg hos Faye og hans gamle velgjører, Jacob Aall, samtidig som han overfor nettverket i hovedstaden omtalte Faye negativt og konspirerte mot ham (Amundsen 2002:43 f)». Side 34: «Det var konstellasjonen Moe og Malling som gjorde at Olea Crøgers (1801-1855) folkevisemanuskript aldri ble utgitt». Side 42: «Alle Moes krumspring og knep for å hindre konkurrenter å melde seg før han hadde 'fått et navn' lyktes imidlertid ikke på folkevisenes område, selv om han også her hadde P. A. Munch med på laget» (Tradisjonsinnsamling 1964:43).

* Krokkleivmaleri av Bernt Lund (1812-1885)

Maleriet henger på Ringerikes Museum [foto av BGH aug. 2013].

Moe omtaler maleriet i brev til søster Olava 24.12.1843.

Krogvig 1915b 367 371 i brev til P. Brock 21. okt. 1843 og 23. feb. 1844.

Omtalt i Hodne 1982:21; Graff 2005:146; Gjefsen 2011:112 f, 240+2 (XVIII); Johannessen 2013:8.

Maleriet er gjengitt i Heftet Ringerike 2013:8, men ulikt maleriet i Gjefsen.

Preben april 2015: Museet har to malerier av Bernt Lund, malt 1841 og 1851. Maleriet fra 1851 er feilaktig gjengitt i Gjefsens bok s. XVIII.

Brevet til Peter Brock: «Fra Lund har jeg faaet hans «Krogkleven». Jeg er han hjertelig taknemmelig. Da jeg saa nedad den første Gang og med eet Blik omfattende Sundvoldengene, Nordrehaug og Moe, troede Aall jeg var bleven gal. Jeg raabte: Paal! ud med baaden! for jeg syntes livagtig, jeg stod ved Sundvold-Pladsen, og Fjorden laa blaa og blank, og der boede Folk ved Nordrehaug og paa Mo! Ak, hvor dog Ringerige er deiligt! Og hvilke Folk der ere og har været!».

* Krødsherad, kapellan 1853 - 1863

Skatvedt skriver i brev 25.10.1862: «hvor jeg gaar, spørger man om ikke Præsten snart kommer hjem igjen; det er saa ødt, naar han er borte», skriver klokkeren til han under et av hans kommisjonsopphold i Kristiania (fortalt i Aarnes 1965:194)

Heggtveit 1888:233: «Hans Virksomhed baade som Prædikant og Sjælesørger bar her velsignet Frugt; han mindes endnu af mange deroppe med Kjærlighed og Tak, og det var vistnok med tungt Hjerte, at han i 1863 forlod denne sin "første Kjærligheds Menighed" for at drage til Drammen som Sogneprest til Bragernæs».

Hovden 1929: Folket i Krødsherad er snilde, godlyndte og gjestmilde folk. Dei var baade glade i Moe og byrge av aa eiga ein slik gild prest. [Anders Hovden var prest i Krødsherad 8 år: 1902-1909; 50 år etter Moe]

Aarnes 1965:186: «i Krødsheradtiden har han ord for ord skrevet sine prekeners inklusivt den innledende og avsluttende bønn, Fadervår og Velsignelsen».

Aarnes 1965:187: i brev til svigerfaren 8. sept 1853 «Da han etter de første søndagene i Krødsherad merker at «jeg har hidtil ingen Gang talt, uden at Folket har været grebet», kaller JM det «den dybeste Glæde, jeg endnu har havt».

Aarnes 1965:194: siterer Sophies brev til Sophie Dedekam 1. april 1883: «Tak for de Dage, de deilige, med Sang, Fred og Fryd i det simple, lille Hjem og den vidunderlig smukke Natur. Moe og jeg var altid enige i, at de Aar der oppe vare de lykkeligste i vort Liv.»

Gjefsen 2011:260 f: om attest og sølvservise som gave ved avskjeden 1863.
Litt: Rolfsen 1949.

* **Kulturarv**

Litt: Nordby 2014: Er det noe som vi tenker på som vesentlig norsk kulturarvegods, er det folkeeventyrene. Asbj. og Moe lytter til fortelleren, så gjennomlever de historien på nytt og forteller den selv.

* **Kulturbyggende arbeid**

Om kulturbyggende arbeid etter 1814: Hodne 1998:92

* **Kunstner**

Brinckmann 1914: I aller bedste forstand er Jørgen Moe en mester i at male med ord; mellem poeter er han, hvad Hans Gude er blant malere.

Grimnes 1929:40-41: «Denne evnen hos Moe til både å opta og senere reprodusere visse inntrykk med like stor intensitet og nøiaktighet, den er vel hans ypperste, den gjorde ham til eventyrforteller og stilfornyer av rang og den betinger hele hans diktningens egenart».

Bondevik 1985:338: Bak dikteren og vitskapsmannen står ein leitande og lengtande kunstnar som ville verta eitt med den naturen som han var så gripen av, og det folket som han elska så varmt og hjarteleg. Heimlengten drog honom som ein magnet kvar gong han hadde vore borte ei tid.

* **Kunstnerforeningen 1848**

Kunstforeningen stiftet 27. nov. 1848 av maleren Hans Gude. Jørgen Moe «forelæste nogle nye Digte» på møtet.

Hans Gude ønsket med foreningen å bygge bro over de mange personlige motsetningene blant kunstnere i Christiania.

LITT: Dietrichson 1878:183; Herresthal 1993; Gjefsen 2001:219 ff;

* **Kunstnerforeningens fest mars 1849**

En nasjonal kulturfesten. Hensikten var å fremme det nasjonale i kunsten, og å skaffe til veie midler til fattige kunstnere og gjøre allmuen og myndigheter oppmerksom på ansvaret de hadde for den nasjonale kunsts utvikling.

Kunstforeningens Aftenunderholdning i Christiania Theater 28. 29. og 30. mars 1849 med Tableaux Vivantes 'levende bilder'.

Her skulle alle norske kunstarter vises fram - et sterkt nasjonalt program.

Tablå etter et maleri av Tidemand og Gude: *Aften paa Krøderen*.

Moes *Nu synker Aftenen* ned ble sunget av det store mannskoret på en gammel folkemelodi. *Fanitullen* ble deklamert.

Hele programmet er gjengitt i Herresthal 1993:82-87.

Hansen 1932:469: den 28. 29. og 30. mars. Motivet var å få i stand et reisefond for kunstnere.

Asbjørnsen foreslo at de skulle lage en aftenunderholdning i Kristiania teater. Flere kunstnere deltok, som Tidemand og Gude, Halfdan Kjerulf, Welhaven, A. Munch (+ et detaljert referat).

Litt: Dietrichson 1878:183; Welhavens SV II 1990:470; Elster 1924:231; Hansen 1932:469; Beyer 1963:219; NLH II 1974:279 f; Dahl 1981:125f, 158; Herresthal 1993:78-; Norges historie X 360 f (red. Mykland); Walton 1996:255; Hodne 1994:87; Gjefsen 2001:219 f; Gjefsen 2011:160 f,

* **Kunst og tradisjonsstoff**

Her var Asbjørnsen og Moe banebrytere.

Litt: Krovgig 1915:156 159 165 170191; Hodne 1982:41f; Gjefsen 2001:134f; Seip 2008:272f

* **Kvinner og Jørgen Moe**

Søsteren Beate

Ungdomsforlovelsen

Forelskelsen - Catharina Daae

Ekteskap og kjærlighet - Sophie

Dikt: *Nordens Kvinder*

* **Landstad, Magnus Brostrup**

Litt: Landstad 1989:74 og 77 ff: om forholdet Moe, Landstad og Olea Crøger. Om Moe som kom inn i folkevisesamlinga etter Landstad

* **Leilighetsdikter**

1826: Til min søster Beates konfirmasjonsdag 8.10.1826

1828: Til Beates syttenårsdag 13. januar 1828

1832: Til min søster Olava Maria på hennes konfirmasjonsdag 30.09.1832

1845: Med ei Stubbe-Trøie. Leilighetsdikt skrevet rundt 1845. Reklame på vers til et lotteri til inntekt for Hans Grenaders sønn.

1848: **Til de uddragende Frivillige**

Leopold Løvenskiold drog i mai 1848 til Kristiania for å oppfordre sine landsmenn til å melde seg som frivillig og kjempe sammen med danskene mot holstenerne. Etter bare to dager reiste Løvenskiold tilbake med rundt 30 frivillige våpenbrødre, og neste uke reiste en «ny skare afsted». Ved Løvenskiold og de 30 frivilliges avreise 10. mai ble det på Klingenberg holdt en improvisert avskjedsfest, der Moes sang ble sunget (Vetlesen 1899:100). Leopold ble skadet og døde 11. juni.

1852: Oscars-hal / Oskars-hal. Skrevet til åpningen av Oscarshall i 1852. Navn etter kong Oscar 1. Se Grimnes 1929:55, note 2; Krogvig 1914: Hundreaarsutgaven, Bind II s. 201.

1852 Ved kronprins Gustavs død (tittel?) (1827-1852). Kronprins Gustav døde brått under et besøk i Christiania bare 25 år gammel. Moe skrev diktet da Gustav ble båret om bord i dampskipet som skulle frakte ham hjem. Omtalt i Gjefsen 2011:149.

1872: Et patriotisk dikt til tusenårsjubileet for slaget i Hafrsfjord.

1873: Skrev en kantate til åpningen av Drammens Industriutstilling 24. juni 1873.

1875: Kantate ved avduking av Karl Johan-statuen 7. sept. 1875. Karl Johan-statuen, laget av Brynjulf Bergslien, ble avduket 7. september 1875 under nærvær av kongefamilien og hele 40.000 tilskuere, skriver Nina Spørck i Aftenposten 7.9.1992.

Litt: Jæger 1878:24; Grimnes 1929:93-94.

* **Lekmannsvirksomhet og sekter**

Ousland 1950 s. 150: om 1850-årenes vekkelsesperiode, som «var på mange vis en gjæringstid. Da ble lekfolks aktivitet og virketrang frigjort så den nesten holdt på å sprengte den kirkelige ramme. Da trengte sektene inn i vårt land, til og med sekter som ikke hadde det ringeste til felles med vår kirkes bekjennelse. Og grundtvigianernes særoppfatninger gjorde seg stadig sterkere gjeldende.»

Samme s. 190: «Det var i tidens løp oppdemmet en god del kritikk mot statskirken som var så lite tøyelig at den hverken ga rom for lekfolks virketrang eller en evangelisk kirketukt». «Avisene i 1850-årene behandlet gang på gang de framstormende frikirker og sekter».

Rundt 1850 var nasjonalromantikkens blomstringsår slutt.

Repstad 1970:68 f.

* **Lesebøker**

1843 Hjort, H. Smith: Norsk Læsebog for Børn fra 7 - 15 Aar. Første Afdeling. Christiania. Med eventyrene *Gjertrudsfuglen, Spurningen, Kjætten paa Dovre, Gutten og Fanden*.

1843 Jensen, P. A: *Læsebog til Brug for vore Skolers nederste og mellemste Classer ved Undervisningen i Modersmaalet*. Bergen.

1844 Wergeland, Henrik og U. J. Wessel Berg: *Læsebog for den norske Ungdom*. Første Deel. Christiania. [Skal inneholde 3 eventyr].

1847 Hjort, H. Smith: *Norsk Læsebog*. Anden Afdeling. Christiania.

1855 Jensen, P. A: *Læsebog til Brug for vore Skolers nederste og mellemste Classer*. 3. Udg. Bergen. Fjerde avd: «Allarm», s. 229-233 og 6. avd. «Gamle Hans Grenader» s. 358-362.

1860 Jensen, P. A: *Læsebog til Brug for vore Skolers nederste og mellemste Classer ved Undervisningen i Modersmaalet*. Fjerde, tildeels forøgede Udgave. Bergen [med eventyr av Asbj. og Moe: *Spurningen og Dukken i Grasset*; og Moes *Allarm og Gamle Hans Grenader*, og dikt: *Ungbirken, Gud har gjemt det, En Hilsen hjem* (?)]

- 1863 Jensen, P. A: *Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet*. Kristiania.
- 1865 Jensen, P. A: *Læsebogen for Folkeskolen og Folkehjemmet*. 2. utgave. Kristiania. [Med Jørgen Moes *Allarm* og folkeeventyr]
- 1865 Hagerup, Augusta og Hartvig Lassen (red): *Norsk Læsebog for Mellemklasserne*. Jørgen Moe har fått «bred plass». Kopi av s. III-VIII; 6, 14, 112-121, 484-487, 528-529, 550. **OK**
- 1868-69 Eriksen, A. E. og P. A. Paulsen: *Norsk Læsebog*. I-III. Bind II mest brukt, inneholder stoff for barn i alderen 7-11 år. [inneholder mange eventyr, se Sletvold 1971:108]. I bind III er dikt av J. Moe: Slædefart, Truls og Inger, Blomster-Ole, og artikkelen om Blind-Anne.
- 1869 Paulsen, Olav: Lesebok paa Landsmaalet.
- 1875-82 Læsebog for kristelig skole og hjem. I-III. Utgitt av Selskabet for den private borgerskole i Kristiania. Bind II inneholder Ungbirken. Bind III har Asbjørnsens reise- og naturskildringer og Moes religiøse poesi (ingen eventyr).
- 1880 Hægstad, Marius og T. O. Bach: Norsk Lesebok elder Lesebok i Landsmaalet. [inneholder eventyr]
- 1884-86 Lassen, Hartvig og B. C. Pauss: Læsebog i Modersmaalet. Kristiania. 6 bind, ett for hvert klassetrinn i grunnskolen.
Bind I: eventyr og J. Moes barnefortellinger og En søndags-morgen (i tillegget).
Bind II: Moes dikt: Blomster-Ole, Truls og Inger, Slædefart, Ungbirken, og i tillegget: En hilsen hjem, Sæterjentens søndag.
Bind III: Fanitullen, Løvsprætstid, Den gamle mester, og prosastykkene Blind-Anne og Besøg i et bondebryllup.
- 1885 Garborg, Arne og Ivar Mortensson: Læsebog i det norske folkesprog for høiere skoler.
- 1889 Austlid, Andreas: Lesebok fyr born. [med eventyr oversatt til nynorsk]
- 1892-95 Rolfsen, Nordahl:
Bind I: 2 eventyr, Jørgen Moes barnefortellinger.
Bind II: Gamle Hans Grenader, I moltemyren.
Bind V: Det lysned i skogen, Sæterjentens søndag, Den gamle mester.
- 1906 Frøknerne Stangs Læsebok (Augusta og Adeleide). 1-4. [Bind I med mange folkeeventyr.]
- 1907-10 Rolfsen, Nordahl: *Læsebok for folkeskolen*. Ny utgave 1-5. Kristiania.
Bind I: flere eventyr og Jørgen Moes barnefortellinger.
Bind II: Moes dikt: Julekvelden, Sæterjentens søndag, Truls og Inger.
Bind IV: biografi om Jørgen Moe.
Bind V: Moes dikt: Den gamle mester.
- 1919 Rolfsen, Nordahl: en revidert 6-bind utgave, som følge av rettskrivningsreformen 1917.
- 1921 Hjemme og ute / Heime og ute. Reviderte lesebøker av Mathilde Munch og Sven Svensen. Bind I med Moes barnefortellinger.
Bind IV: Stykke om Asbjørnsen og Moe.
Bind V: Sæterjentens søndag og Brudeferden i Hardanger.
- 1923-26 Killengreen, Chr. og Anna Sethne: *Lesebok for folkeskolen*. 6 bind, for klassetrinnene 2-7. Utgitt med tilleggshefter. I tillegg til bind I er Jørgen Moes barnefortellinger.
- 1926-27 Rolfsen, Nordahl: revidert utgave, den siste fra Rolfsen.
Bind IV: presentasjon av norske diktere, som Jørgen Moe.
- 1939 Rolfsen, Nordahl: revidert og utgitt av Hans Bergersen og Sverre Amundsen.
Bind 4: Presten i Krødsherad, av Nordahl Rolfsen.
Bind 5: Sæterjentens søndag og Gud har gjemt det.
- 1939 Heime og ute, revideret av Mathilde Munch og Sven Svensen. 7 bind.
I bind 7, kalt tilleggsbindet: Den gamle mester.
- 1949-57 Heime og ute. Revidert utgave ved Mathilde Munch, Sverre Sletvold og flere.
Bind II: Jørgen Moes barnefortellinger.
- 1950-årene: revisjon av Rolfsens leseverk.
Bind II 1957: Moes dikt: Julekveld da jeg var liten.
- 1950-51 Småskolens lesebøker, av Thorbjørn Egner. Bind 1 og 2 i 1950, Bind 3 og 4 i 1951.
Bind 4: Jørgen Moe med utdrag fra barneboka.
Bind 6: Om Asbjørnsen og Moe. Moe: Rimbrev til Moltke og Viggo og Hans Grenader.
- 1962 Gyldendals lesebøker for den 9-årige skole.

To bind for 3. klasse: Jørgen Moes barnefortellinger.

7. klasse: Jørgen Moes fortellinger.

Litt: Sletvold 1971; Hodne 1998:209 ff: om Jensens og Rolfsens lesebøker

* **Lesebok-komite**

* **Lesebokstriden Jensens lesebok**

- **en kulturkamp mellom ulike livssyn, mellom fanatisme og demokrati (?)**

1862: sokneprest Jørgen Moe med i en komite som skulle vurdere P. A. Jensens Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet. Andre i komiteen var professor Rasch, skoledirektør Haslund, skoleinspektør Hansen og kirkesanger Feragen. Autorisert 23. mai 1863. Inneholdt et par eventyr av Asbjørnsen og Moe (Dukken i gresset, Spurningene), og ellers 4 stykker av Jørgen Moe. Eventyr, fabler og dikt i boka vakte særlig forargelse og «menighetenes avsky», og krav om revisjon vokste fram. Sterkest var lesebokstriden i årene 1865 og 1866.

Daae 1894: om motstand mot Jensens lesebok i Kvinesdal, ble kalt *Ljugarboka*.

Boyesen 1950:130 f: om eventyrene i leseboka og Jensens forsvar for dem - for "de åndrieste menn" ofrer tid og flid på å redde disse «Levninger af Folkeaaandens Frembringelse». Og videre at eventyrene er valgt «av den mann i kommisjonen som har den største fortjeneste av eventyr-samlingen i Norge; hans anseelse innen kirken skulle være tilstrekkelig borgen for at eventyrene ikke er fordervelig lesning --».

Hagemann 1965:184,199: en strid som raste i 30-40 år. Sterk motstand fra pietistene, rasjonalistene (?) og fra ortodoks kirkelig hold.

Gjefsen 2011:35 272 276 277: om Peter Andreas Jensen, lesebokutgiver og prost, og motstanden mot leseboka fordi den inneholdt verdslige tekster, deriblant eventyr.

Løvlie & Sødal 2013:217-219: den 19. feb. 1882 skriver Moe at motstanden mot leseboka er størst der «den menneskelige Udvikling mindst er skreden frem» og håpte på en «Aandsudvikling».

Sterke ord ble brukt mot Jensens lesebok, den var kristendomsfiendtlig

Litt: Berggrav 1946:132; Boyesen 1950; Aarnes 1965:183, note 4; Repstad 1970:69; NLH II 1974:360; Birkeland og fl. 1997:22; Hodne 1998:209.

* **Litteraturhistorier**

1923-24: Elster, Kristian: Illustrert norsk Litteraturhistorie I og II.

1957-1963: Bull, Paasche, Winsnes og Houm: Norsk Litteraturhistorie. I-VI.

1961: Schanche, Angélique: Mi første litteraturhistorie. Nynorsk. Oslo. Om Asbjørnsen og Moe s. 65-68.

1963: Beyer, Edvard: *Norsk litteraturhistorie*. Revidert og utvidet utgave av Harald Beyer 1953.

1974: Hauge, Ingard: *Norges litteraturhistorie*. Bind 2. Fra Wergeland til Vinje. Oslo.

* **Livsløp**

Aarnes 1968:44: Jørgen Moes liv faller i to klart atskilte faser. Opp til sitt 40. år - 1853 - er han eventyrforteller, folklorist, dikter og estetiker, fra 1853 er han prest og dikterprest.

Bondevik 1985:338: Moe vart særleg kjend frå tre område: som 1) samlar og utgjevar av folkeminne, som 2) diktar av songar, salmar og forteljningar, og som 3) forkynnar, prest og biskop.

* **Livsverket**

Hoel 1948:626: «Jørgen Moe var livet igjennom en klok og myndig mann, han var en ganske fin dikter, han endte som biskop, og var ingen dårlig biskop. Allikevel er dette ungdomsarbeidet hans med eventyrene i den grad det viktigste han gjorde i sitt liv, at vi godt kan si: *det* ble hans livsverk.»

Hodne 1982:149: Moes livsverk begynte i lokalmiljøet på Ringerike; men han kom snart til å løfte dette lokale inn i en større nasjonal sammenheng. Til slutt ble det hans visjon å se nasjonalkulturen i et kristent-universelt lys: Den kultur man søker å bygge opp i landet ved å forene gammelt og nytt, blir bare levedyktig og meningsfylt i og av Ordet.

* **Lyriker - sagt om Moe som lyriker**

Har registrert rundt 160 dikt av Jørgen Moe. Så ligger det nær å spørre: hva slags dikt skrev han? Fra folkepoesi til kunstpoesi. Moe mente folkepoesien var nødvendig til kunstpoesiens fornyelse.

1828 Brev 2. des til Asbjørnsen: «Jeg nærer Lyst til Poesien - derfor skriver jeg undertiden i mine Fritimer en Smule - -»

1838 Brev 21. nov. til Asbjørnsen: jeg oversender et dikt «om hvis Værd eller Uværd Du, kjære Peter, maa afgive mig din Dom. Seer Du - det er min Plan at lade Storsnuderiet fare», dvs. drøm om å bli en stor dikter.

1850 *Digte* - inneholder ca. 40 dikt.

1850 Goldschmidt (i Morgenbladet): om *Digte* «der nylig er kommen hertil»

1865 Botten-Hansen: «En national Grundstemning, en dyb Pietet for de folkelige Eiendommeligheder og aaben Sands for Naturens Skjønhed, ere de gjennemgaaende og vindende Træk i Moe's Digte»

1878 Jæger s. 245; 1896: om Moe som lyriker - (skriver subjektivt!).

1878 Dietrichson s. 172

1886 Rolfsen s. 355: om Moe som lyriker - om sml. med markjordbæret (s. 356)

Brinckmann 1914: I aller beste forstand er Jørgen Moe en mester i at male med ord; mellem poeter er han, hvad Hans Gude er blant malere.

Christensen 1914:219f

Bukdahl 1926:174 f: diktene til Moe er ingen nytelse, men en opplevelse. Det er langsyn, fremsyn og drømmesyn i diktene.

Grimnes 1929:77: skriver om Halfdan Kjerulfs etterlatte papirer II 23, der Kjerulf skriver om *Digte* 1850: «de ville sikkert gjøre lykke, om ikke hos hovedstadens publikum så hos landets».

Stang 1938:176: Som dikter forstår han sin begrensning. Han vet hva stil er og er ydmyk over for kunstens krav. Etter at han har hatt et religiøst gjennombrudd, venter han flere år før han sender ut sin siste diktsamling «En liden Julegave». I den forenes dyp religiøsitet med hans fine sans for innlevelse i naturen.

Midbøe 1960: vil rehabilitere Moe som lyriker - mot tidligere lite flatterende syn, jf. Jæger, Grimnes og Paasche.

Litt: Hagemann 1965:172

Hodne 1994:19: om Moe som lyriker- han fulgte sitt eget og tidens skjønnlitterære program, og underkastet folkeminnestoff en fri og individuell kunstpoetisk behandling.

Litt: Seip 2008:277; Bakke 2013:3;

* **Lyriker generasjon**

Aarnes 1968:16-17: Etter Wergelands død sto Welhaven, Andreas Munch og Jørgen Moe igjen som de eneste representanter for en middelaldrende, norsk lyriker generasjon man for alvor regnet med.

* **Lærdal**

Jørgen Moe om lærdølene: se Solberg 2007:168.

* **Lærer**

Hertzberg 1910:31, 36

Hagemann 1963:58: «Den altoppslukende pliktfølelse som fullstendig behersket Jørgen Moes liv, da han senere valgte prestegjeringen, har sikkert også preget hans tiårige lærergjerning. Det heter iallfall om ham som lærer på Krigsskolen: «den av alle priste norsklærer»».

Hagemann 1982: 56-58: var lærer ved Christiania Borgerskole fra høsten 1844 til 1845.

Hodne 1982:21: tidlig på 1840-tallet underviste Moe ved Møllers institutt og Nissens latin- og realskole i Kristiania.

Litt: Moe og Asbjørnsen 2013:167.

* **Mat - i eventyret**

LITT: Solberg 2007:48.

* **Middelskole**

Det står flere steder at Jørgen Moe i 1840 var med og fikk opprettet Middelskole i Norderhov, men dette finner jeg ikke noe om i lokale skrifter (Moe og Asbjørnsen 2013:167)

* **Minnedikt skrevet av Jørgen Moe**

Minnedikt over klokker Jens Larsen, lærer i Norderhov, døde i 1831.
Minnedikt over kapellan og lærer Christopher Støren i Norderhov. Trykt i Morgenbladet nr. 103, 1834
Minnedikt over sokneprest Abraham Wilhelm Støren, døde i 1841, blir kalt *jubellæreren* i diktet.
Minnedikt ved Jacob Aalls (1773-1844) - død 1844 skrev han sitt vakre minnedikt: Himlen spænder ut sit silkelette Telt --
Minnedikt til Adam Oehlenschläger, død 1850.
Minnedikt ved statsråd S. A. M. Sørensen. Trykt i: Morgenbladet 1853 No. 183.
Minnedikt ved Torkel Bjøres Grav, Krødsherad. Døde 1862 bare 45 år.
Minnedikt ved Halfdan Kjerulfs død 1868.
Minnedikt ved J. S. Welhavens Baare, skrevet ved Welhavens død i 1873.
Minnedikt ved sorenskriver Christian Rasmus Hansson som overraskende døde 1872.
Trykt i ukjent avis 1873 (Morgenbladet eller Christiania Aftenblad?).
Minnedikt ved Peter Carl Lasson, høyesterettsjustitiarius. Jordeferd den 9. juni 1873.
Minnedikt ved biskop Jens Lauritz Arups død i 1874.

* **Minnedikt til Jørgen Moe**

1882 Gustav Jensen i Morgenbladet 3. april
1882 Munch, Andreas: *Ved Jørgen Moes Grav*. I: Morgenbladet 16. april
1889 Lie, Jonas: *Jørgen Moe* (1882). I: Digte 1889:106; Moe og Asbjørnsen 2013:280..

* **Minneord**

1882 Daae i Morgenbladet 31. mars.
1882 i Morgenbladet 2. april. Ukjent forfatter.

* **Misjonsforeninger**

Se: *Prestegårdens kvinneforening*

Stifter av misjonsforeninger.

Gjefsen 2011:252 f: I 1856 stifta misjonsforening i Krødsherad, men varte ikke lenge. Gjenopprettat i 1860. JM var imot subjektivismen og "den rette følelsen", mot sekterisme.

Aarnes 1965:189: «Da JM får i stand en misjonsforening i Krødsherad, legger han vekt på at pengene skal gå til «den fælles norske Missionsgjerning» - Det norske Misjonsselskap - og at medlemmene ikke skal opptegnes i noen protokoll, for å holde grensene mellom forening og menighet «saa flytende som muligt, forat ikke Foreningens Medlemmer skulde fristes til at ansee sig for den egentlige rette og sande Menighed i Menigheden --. (i brev til broren Ole ca. 1860).

Jørgen Moe var stifter av Prestegårdens Kvinneforening i Vestre Aker - for det Norske Misjonsselskap. Han og Sophie ledet foreningen de første fem årene.

LITT: Gjesdahl 1955:40.

* **Mo-gården**

Litt: Hole historielags kalender 2007; Bakke 2013:4;

* **Moe-minne**

Se *Moe-minne*, egen avis utgitt til bygdestevnet 13. august 1950 og diskusjonen i Ring. Blad etter stevnet. Jf. Aulestad, Vinjestova, Knudaheio og Aasentunet.

Viljugrein 1949: hver enkelt ting har sin egen vesle historie med tilknytning til Jørgen Moes liv. Beskrivelse av en del gjenstander.

* **Moe om Asbjørnsen**

Om sagnet Huldreætt skriver Jørgen Moe: «Jeg troer det er det Genialeste, Du har leveret i denne Genre» (Liestøl 1984:110)

Liestøl 1984:117: «Moe sette Asbjørnsens naturskildringar i «Huldre-eventyr» ovleg høgt: dei «ere virkelig geniale; de give i faa, bestemte Træk gennem et meget simpelt Sprogmiddel et Landskabs Fysiognomi med en forunderlig Klarhed og Sikkerhed».»

Side 196: om diktsamlinga *At hænge paa Juletræet* skriver Moe til Asbjørnsen at han ikke sender boka til han «fordi jeg ikke vidste om Du vilde have den. Den indeholder alene religiøse Digte.»

I 1859 skriver Moe: «Kjære Skipper! det hører til dette Livs store Sorger at maatte gaa i sin Grundopfattelse af Tingene bort fra dem, man saa gjerne vilde være sammen med».

I 1860 skriver Moe: «Nu, kjære Skipper! lev vel! Jeg er, som vanlig, fuldt optagen af Arbeider, som Du vel endnu ikke synderlig sympathiserer med, men som jeg haaber og beder til Gud for dig om, Du ogsaa maa komme til at staa nærmere. Da skulde vi to Gamle rigtig gjenfinde hinanden!»

I 1856 skriver Asbjørnsen: «Om end vore Anskuelse i visse Henseender kunne være hverandre næsten polarisk modsatte, saa kan det neppe gjøre noget Skaar i vort gamle Venskab».

Moe skriver (ukjent år): «Hvad jeg behøver er, hvad Du i din umiddelbare Opfattelse af Livsphænomenerne ikke tiltrænger - et System». Liestøl s. 197: Asbj. resignerte framføre det ein ikkje kan vita, og hadde ikkje tilhugen til eller evna til å sjå og forklåra det ukjende mytisk.

* **Moe om seg selv**

1828 brev 2. des: - - at jeg er en tosk.

1834 brev 20 feb: - jeg vet det kun altfor vel - mitt arrogante hang til at ville være den fornemste hane i kurven, og derav utflytende ofte støtende ytringer, det, venn, er kun lite innbydende, når talen er om fortrolighet - osv.

1838 brev 25. feb: Og jeg mitt Skrinkelben (Krogvig 1915:150)

1840 brev 4. feb: 1840 - i brev til Asbjørnsen (Krogvig 1915:182) - kaller seg en stymper

1840 brev 15. juni: 1840 - i brev til Faye (Krogvig 1915:185) - kaller seg et Bagbæst

1842 brev 15. okt: sirkulær-brev fra Nes: jeg er den samme såpedallen, jeg alltid har vært.

* **Moe-rom**

Se: Ringerikes Museum og Drammens Museum

* **Moltke Moe**

Litt: Hodne 1998:146 (om personen), 150; Solberg 2007:153 f.

* **Mødres kirkegang**

Repstad 1970:67 f

* **Nasjonalromantikken**

Hofgaard 1907:127: I begynnelsen av 1830-årene «kom der en norskhedsiver af en anden art som alle kunde være fuldt med i, en national-romantisk bevægelse med begeistring for norsk natur og norske folketraditioner som "en skat fra bedre tider".

Christensen 1914:216 - om Moes nasjonale interesse.

Seip 1929:202: «Sammen med visene og sagnene skapte de vår nasjonalromantikk; de brøt vei for en sammensmelting av kulturmotsetningene i Norge. Det viste sig ikke minst i den innflytelse de fikk på sprogutviklingen. Det er i eventyrene første gang siden sagatiden vi møter en stil som er helt norsk.»

Seip 1929:224: «Gjennombruddet [for nasjonalromantikken] kan vi tidfeste til 1840. I det år kom det første fullvisse vidnesbyrd om at der var en norsk folkediktning». Jørgen Moes "Samling af sange, Folkeviser og Stev i norske Almuedialekter" kom ut. Moes innledning ble «et litteraturhistorisk dokument av stor betydning».

S. 224 f: «Det var naturlig at det blev Jørgen Moe som førte nasjonalromantikken frem til gjennombrudd i Norge. - - Ingen av dikterne eller lederne i åndslivet fra denne tid stod is å nært forhold til norsk bondekultur fra barndommen av.»

Grimnes 1929:78: Der er derfor ganske naturlig at Moe som hadde gitt ut eventyrene, også ble nasjonalromantikkenes første teoretiker. Det er Moe som alt i 1840 i klare ord slår fast det nye program for de følgende årtiers nasjonale diktning. Han stiller «den hovedfordring til et lands skjønnlitteratur, at den i rene, lutrede billeder skal avspeile folkets liv således som dette etter fysiske og historiske betingelser er til». Det er nettopp folkepoesiens umåtelige fortrinn dette, at den slik tolker landets natur og folkets «Huus- og hjerteliv» (subskripsjonsinnbydelsen til eventyrene, se Samlede verk 1877 II, 12.

Familieboka VII 1956: Det er under romantikken at sansen for den primitive folkediktning og folkekunst våkner (s. 328). Romantikken er framkalt og stimulert av de europeiske folks frihetskamp mot Napoleon. Side 329: I Norge fikk vi nasjonalromantikken som ga oss tilbake folkediktningen, folkemusikken, folkekunsten og folkespråket. Og her var Asbjørnsen og Moe viktige ved å vektlegge det nasjonale.

Molven 1969:126: om perioden 1800-1850, og særlig slutten av 1840-årene som noe upresist kalles nasjonalromantikken. Om Moes krise ved valg av livsvei.

NLH II 1974:258: som to grensemerker er Asbj. og Moes 1. eventyrhefte 1841 og Landstads folkeviser 1853.

Aarnes 1980:130: Nasjonalromantikken knytter seg til den store generasjon av norske vitenskapsmenn og kunstnere som gjorde sin hovedinnsats i 1840-50-årene: Ivar Aasen, Asbjørnsen og Moe, Welhaven, P. A. Munch og mange andre.

Side 142: Når Eilert Sundt i 1850-årene drog ut for å undersøke sedelighetstilstanden, rensligheten eller husfliden i Norge, så ikke samtiden noe motsetningsforhold mellom dette og Asbjørnsen og Moes samlingsferder. Begge deler var for denne en generasjon ledd i kartleggingen av norsk virkelighet. Vi bør altså heller snakke om en «nasjonalrealisme» enn om en «nasjonalromantikk».

Hodne 1982:9: i det norske bondesamfunnet så romantikerne og Moe de åndsverdier som skulle gjøre Norge til en selvstendig kulturnasjon.

Ørjasæter 1982: «Jørgen Moe var dypt grepet av de nasjonalromantiske tankene, og hans diktning er en viktig del av norsk nasjonalromantisk litteratur». Moe var en lavmælt, inderlig og følsom person. Men kritisk av legning, og med mer selvkritikk enn det egentlig var bra for ham selv.

Litt: Seip 2008:421: Asbjørnsen og Moe inspirerte Welhavens nasjonalromantiske periode.

* **Naturglede**

Dahler 1916:20ff: «Han følte sig saa inderlig i slegt med naturen. Som den - saa var han.» (s. 21)

Welle 1948:232: Han ser naturens skjønnhet som en gjenspeiling av de guddommelige sannheter.

Grimnes 1929:94 99f 109 111: om naturglede og naturfølelse

* **Naturlyrikk**

Dietrichson 1878:137; Grimnes 1929:99-111; Midbøe 1960:121-125.

* **Naturskildringer / Naturromantikken**

Jæger 1878:250: «at mange af dem hører til vor Literaturs bedste poetiske Landskabsbilleder» om «sommeraftenlandskaber». I nesten alle hans dikt inntar naturskildringene en framtrædende plass. Sommerkvelden som motiv s. 251. S. 253: Skjønt disse naturskildringer ikke finnes i stort antall, vil de dog være nok til å sikre Moe en plass i vår litteratur. s. 253: «Skjønt disse Naturskildringer ikke findes i stort Antal, vil de dog være nok til at sikre Moe en Plads i vor Literatur».

Jæger 1896:374 f: om dikt som er «skrevne med en saa fin sans for naturens skjønhed, at mange af dem hører til vor literaturs bedste poetiske landskabsbilleder». + mm

s. 379: Det barnlige sind, det er da livsnerven i Moe's digtning --».

Grimnes 1929:79: «han dikter bare om det han kjenner til bunn» --- «Han er best kjennelig og mest norsk i sin naturlyrikk». Han dikter mindre om historiske emner, ikke om førkristen mytologi, bautasteiner eller gravhauger.

S. 101: hans naturlyrikk er lokalbestemt, bundet til et bestemt sted, og stedet - det er hjembygden. - «landskap og dyreliv, værlag og farver, blomster, utsikt, belysning, årstider; alt sammen gir Ringerike i de forskjelligste fasonger»

S. 104: Moe er kjent med Østlandsnaturen, med de vide bygder, blå åser, blinkende elver og blanke vann, sollyse sletter og grønne daler.

S. 109: Det lysnet i skogen svulmer av naturglede, av å se noe kjent og kjær.

Hodne 1993 s. 5: Eventyrene gjenspeiler naturforholdene i det land hvor de ble fortalt.

Løvlie & Sødal 2013:216: om naturskildringer før og etter at han ble prest, se Krogvig 1924:XV.

Litt: Dietrichson 1878:190; Hodne 1993; Bråthen 2016:71.

* **Negativ syensing om Jørgen Moe**

Bakken 1935:468 f, 489 f: mye negativ synsing om Moe; kommentarer til Fayes sagn fra Ringerike, som ifølge Bakken ikke viser at Moe har kommet fram til en sikker stil + + [merkelig!]
S. 490: Hvem var den første som «slo an den norske tonen under gjenfortellingen av vår folkedikting - - » - «Ovenfor har jeg forsøkt å påvise at Asbjørnsen uten tvil var den første--».

* **Nekrologer**

Skrevet av Jørgen Moe: I Samfundsbladet 1833 om Samfundslars. Se Wallem 1916.

Om Jonas Collett (SS 1877 II 278; Heber 1914:176; Steen 1947:157)

Nekrolog skrevet av JM dels gjengitt i Steen 1947:157: «For ret at skatte Colletts Personlighed i dens Fylde og mangesidige Elskværdighed, maa man have seet ham i hans huuslige Kreds; thi han hørte til de Faae, som med Hjertets inderlighed slutte sig til sine Nærmeste, uden at lukke Øiet for det fjernere og Store. Men han var jo rigtignok ogsaa af de Faae, som i Hjemmet kan tale om det Høieste og Bedste med fuld Forvisning om at blive forstaaet. Den Kreds, der søgte Colletts Hjem, var ikke vid, men de der traadte ind i det, vil alle have havt aandforfriskende, styrkende Timer der. Bedre Interesser, behandlede med Aabenhed, Lethed og den Collett eiendommelige overlegne Klarhed, utgjorde oftest Samtalens Indhold, og selv hvor denne slog ind paa det ganske Hverdaglige, fik den det Vækkende og Belivende, som kun aandrige Mennesker kan give den.»

* **Nordahl Rolfsens lesebøker**

Hodne 1998:211: «Næst etter Bibelen har vel ingen annen bok i Norge vunnet så stor leserkrets som Nordahl Rolfsens lesebok.» skrev en gang Francis Bull. I perioden 1892 til ca. 1955 gikk det ut over 8 millioner eksemplarer av verket til landets skoler.

Solberg 2007 s. 10: Nordahl Rolfsen skapte i 1890-åra den desidert største leseboksuksessen her i landet: Læsebog for folkeskolen I-V (1892-1895). Der hadde eventyret en dominerende plass. For Rolfsen var eventyret «mønsterformen for norsk fortællekunst», for det representerte noe Rolfsen la særlig stor vekt på, nemlig den gode fortellingen. Eventyrene skulle være med på å binde nasjonen sammen.

* **Noresundmordet «driftesøndagen» 1859**

Østberg 2013:240; Hodne 2014:4.

* **Nordnorske eventyr**

Asbjørnsen fikk tilsendt eventyr nordfra, særlig fra Ole Tobias Olsen.

Litt: Solberg 2007:172 f.

* **Norsk Folkeminnelag**

Stiftet 1920 (v/Knut Liestøl). Begynte å gi ut regionale årsskrifter med folketradisjon fra hele landet.

Det var arven etter Asbjørnsen og Moe og mange andre.

* **Norsk Folkeminnesamling**

Stifta av Knut Liestøl i 1914 - skulle være et institutt for hele landet.

Litt: Solberg 2007:160; Sem s. 97 og Kverndokk s. 551 i: Rogan og Eriksen 2013;

Rogan og Eriksen 2013:596: Moltke Moe hadde arvet både farens og Asbjørnsens folkeminnearkiver, og Moe ønsket å overdra alle sine samlinger til Staten for å opprette en norsk folkeminnesamling.

* **Norsk Folkemuseum**

Folkemuseet arvet en del gjenstander ifølge Marie Moes testamente. Har fotografier av gjenstandene i egen perm merket «Marie Moes testamente».

* **Oehlenschläger, Adam**

Moe skrev prolog ved minnefesten 1850 eller 1851

Grimnes 1929:34: «- de tyske og danske høi-romantikerne; en mengde av dem nevnes i brevene, og først og fremst Oehlenschläger. Oehlenschlägers overmektige innflydelse på Moes diktning i de første studentearene er forlengst fastslått».

Litt: Krogvig s. 28-30; Bakke 2013:2;

* **Oftedal-saken**

Moe, Jørgen: brev til Lars Oftedal 15. april 1876. I: Kristiansand bispearkiv Ad 2749/76.

Moe, Jørgen: referat i brev til Departementet etter møte med Lars Oftedal 21. sept. 1878. I: Kristiansand bispearkiv. Kopibok oktober 1878.

Moe, Jørgen: fråsegn til Departementet 3. oktober 1879. Kristiansand bispearkiv. Kopibok nr. 817 og 819.

Dahl 1943: om Time-presten A. Meyer og Lars Oftedal og Moes vanskelige mekling.

Furre 1990: Soga om Lars Oftedal (2 bøker)

Løvlie & Sødal 2013:223.

* **Om første norske eventyravhandling 1852**

Amundsen 2013:41 (i: Rogan og Eriksen):: «Estetisk og språklig var det er betydelig arbeid som særlig Jørgen Moe utførte med eventyrene. Innledningen til eventyrutgaven fra 1852 viser hvor bevisst han var i dette arbeidet.»

Selberg 2013:321 (i: Rogan og Eriksen): «Jørgen Moes innledning regnes som den første folkloristiske anhandling i Norge, og presenterte hans teorier om eventyrenes nasjonale særpreg.». Videre samme sted s. 327 f: «I eventyrutgaven fra 1852 skrev Jørgen Moe en innledning omtalt som den første eventyravhandling» - noe av avhandlingen gjengis.

Litt: Hodne 1994; Hodne 1998a:122;

* **Omsorgspresten**

Hodne 2014:5.

* **Omvendelsen**

Grimnes 1950:83: «en slik total omlegning av interessene, en slik absolutt hengivelse i troslydigheten - -». Denne religiøse trang, lengselen etter det som gir menneskelivet dybde og betydning, kommer til syne i Moes diktning lenge før han tar skrittet fullt ut over i helt personlig kristendom.

Bjartli 1953: Fram til en moden, personlig tilegnet kristentro vant han først lenge etter sin embets-eksamen; og det skjedde gjennom hård åndelig kamp: Jeg bankede på, du lod mig ind. Jeg kastes på dig min sorg, sier han i et dikt. Presten W. A. Wexels, en prest med sterke grundtvigske sympatier, var den som hjalp Moe til åndelig klarhet. Moe sier at han «noget nær hadde oppgitt tangen på å bli prest, inntil Herren atter ved sine førelser vakte og levendegjorde den. Så fikk han da sitt første prestekall 40 år gammel, som residerende kapellan i Sigdal.

Aarnes 1964:20: Er betegnelsen omvendelse noen gang på sin plass, er det i Jørgen Moes tilfelle. Den er et avgjørende skille i hans liv. «Han er den søkende som har funnet hvile, vandringsmannen som omsider har kommet frem.»

* **Operaen Skredderen**

Herresthal 1993:64: om David Thranes opera *Skredderen* som ikke ble godtatt ved Christiania Theater 1848. Jørgen Moe var med i den sakkyndige komite som refuserte operaen.

* **Opphav til folkedikting** - ulike opphavsteorier

Moe 1840; Moe 1852; M. Moe 1908; Hodne 1998:33, 126 ff: om folkeånd osv;

Jørgen Moes syn på opphavet i motsetning til Bugge, se Hodne 1998:137.

* **Ordinasjonspreken**

Ordinasjonspreken holdt 17. juni 1853.

Trykt i Aarnes 1968:97-98.

* **Ordtak**

Litt: Walton 1996:473

* **Originaloppskrifter**

Hodne 1998 s. 105: Originaloppskriften til flere kjente eventyr er blitt borte. Ved Norsk Folkeminnesamling fins 18 av Moes originaloppskrifter og et ukjent antall av Asbjørnsens.

* **Oscarshall**

Diktet: Oscars-hal / Oskars-hal. Skrevet til åpningen av Oscarshall i 1852, et kongelig lystslott i Frognerkilen i Oslo. Navn etter kong Oscar I.

Se Grimnes 1929:55, note 2; Krogvig 1914: Hundreaarsutgaven, Bind II s. 201.

* **Osloadresser**

Hodne 1988:47: Moe bodde på 1840-tallet i Øvre Vollgate med utsikt mot slottet.

* **Oversettelser - barneboka**

Litt: Furberg Moe 2009:52

* **Panserskip**

Panserskipene *Asbjørnsen* og *Moe*, se Moe og Asbjørnsen 2013:282f.

* **Personellkapellan-** se *Personregister*

Personellkapellan: hjelpeprest, utnevnt av kongen, men lønnet av soknepresten, vanligvis med kost og losji og et mindre pengebeløp.

Heuch, Johan Chr. 1838-1904; kapellan, biskop; Moes personellkapellan i nesten ti år.

Heuchs femte barn ble døpt *Jørgen Moe Heuch*.

Jensen, Gustav Margerth (1845-1922). Moes personellkapellan fra 1874 og i knapt 6 år.

Litt: Berggrav 1946:129-138; Løvlie & Sødal 2013:219 f.

* **Personlighet**

Goldschmidt 1850: - - han er mørkladen, av middels høyde - men han kan ikke godt beskrives utvendigfra - -, «Den første Gang jeg traf Moe følte jeg mig behagelig tiltalt ved den stille varme, den milde Ro som var utbredt over ham, og gav hans hele Væsen en merkelig Sikkerhet og Fasthet.» (+ mye om Moes personlighet i Morgenbladet)

Vislie 1901 s. 88: «Som *menneske* var Moe barnleg og hjartegod, mannamild og trugen, men samstundes sjølvtrygg og sterk naar det galdt paa. Som *prest* og lærar var han framifraa, og som *diktar* hev han gjeva oss mykje som vil liva i komande tider.»

Hertzberg 1910, Nils: *Minder fra min skolemestertid 1844-1873*. Mye om Moes personlighet.

"og" Hertzberg 1913: «De 19de Aarhundredes store Nordmænd – de glider forbi i vor Tanke nu, eftersom vi feirer Minde-dagene for deres Liv og Daad. Til-sammen utgjør de en Række saa lang, at det er naturligt vi fyldes med Taknemmelighet og Stolthet. Forsynet har været gavmildt naar det gjaldt at skjænke os Mænd i vor Nyrydnings stormomsuste Sekulum. I denne brogede Skare av Foregangsmænd og Folkeførere paa alle aandelige og materielle Omraader, finder vi ingen renere Personlighet, ingen ædlere og uegennyttigere Sjæl end Eventyrsamleren, Digteren og presten Jørgen Moe».

Christensen 1914:218-220: om Moe og Asbjørnsen som svært ulike personligheter!

Løvland ca. 1915, stortingspresident (1848-1922): Han hadde et stille, værdig vesen, men på samme tid var han en allsidig interessert og åndrik mann. Hans samtale var båret av et varmt hjertelag og krydret med rikt humor. [Løvland var lærer i Kristiansand da Moe kom dit som biskop i 1876]

Dahler 1916:5: «- en personlighet, der omsluttet folkelivets rike tankeverden fra eventyrets dristige paradokser til troeslivets lutrede hengivenhet i den personlige Guds vilje».

Hansen 1932:408: «Man har funnet det vanskelig å finne sammenheng mellem Jørgen Moes mangeartede virksomheter - som eventyrforteller, lyriker, forfatter av religiøse dikt og lærde avhandlinger og geistlig forkynner - og dog er man blitt stående ved å betegne Moe som en sjelden helstøpt personlighet.»

Bjartli 1953: Jørgen Moe var en meget sammensatt natur som spilte avvekslende på mange strenger, like fra det myndige alvor til den friske humor.

Seip 1929:228: «Om Moes personlighet er dommen samstemmig. Han hadde den fine, rene karakter, det poetiske sinn som vi lærer å kjenne i diktene. Han var elskverdig og god. Bjørnson har kalt ham «et etisk talent av øverste rang.» Som lærer fikk han stor innflytelse. «Han skinnet sig ind i ungdommens tro ved sin tale, sit foredømme», sier Bjørnson. - - - «Han blev en fremragende prest som satte merker efter sig der han virket. Han samlet alltid store flokker om sin prekestol. Og allikevel er det arbeidet før han blev prest som gir ham den store plass i litteraturhistorie og sproghistorie og folkeminne-videnskap.»

Grimnes 1950: hans allmenne åndsinteresser, hans lune humor, hans stille naturglede holder seg frisk opp gjennom årene.

Hagemann 1963:64: Ragna Ullmann Nielsen (f. 1845) forteller om «hans barnekjærhet og hans evne til å more seg sammen med barn».

s. 127: JM «var i alt og ett seg selv, en sjeldent helstøpt og rettlinjert personlighet».

Hagemann i Dagbladet 1963: «Han hadde et voldsomt spenn i sinnet, svingende fra flad oppstemthet til dyp depresjon.»

Aarnes 1965:185: JM var en «skrupuløst plikttoppfyllende mann».

Aarnes 1968:10: I 1878 skrev Henrik Jæger om Jørgen Moe og framstilte han som en enkel og barnlig personlighet. Dette bildet fikk feste seg inntil Moes privatbrev ble utnyttet av litteraturforskerne. Brevene viser tvert imot at Moe var «en krisenes mann», skriver Aarnes.

Gjefsen 2011:82: Den nesten infame munterheten som vi møter i parodien, viser spennvidden i Moes sinn fra det dypeste mørke til det lette og lyse.

Han var eventyrforteller, lyriker, forfatter av religiøse dikt og lærde avhandlinger, og han var geistlig forkynner. Han spilte på så mange strenger, like fra det dypeste alvor til den friske humor. Likevel blir han framstilt som en sjelden helstøpt og rettlinjert personlighet.

Det fins mange positive beskrivelser av Jørgen Moe. Trekk som ofte gjentas er hans evne til å snakke med barn og til å more seg sammen med dem. Videre at han var en «skrupuløst plikttoppfyllende mann», ja, pliktfølelsen var så altoppslukende at den fullstendig behersket de valg han tok i livet, skriver Sonja Hagemann. Bjørnstjerne Bjørnson kalte Jørgen Moe «et etisk talent av øverste rang».

* Pietisme

Den 5. august 1847 skriver Moe brev til faren Engebret Moe, fra Bygland Prestegård og beklager det fotfestet haugianismen hadde fått blant bygdefolket. For dem var eventyr "Satans Gjerninger". Brevet trykt i Krogvig 1915:265.

Løvland, stortingspresident (ca. 1915): Da han virket i Drammen, var han meget populær, også hos de strengere pietister. Imidlertid fant de at det ikke tok seg ut, at han som prest drev sport ved å ri og gå på skøyter. En deputasjon kom til ham for å uttale sine bekymringer. Moe svarte: For deres svakhets skyld skal jeg sløyfe skøytene, men for min svakhets skyld, må jeg beholde ridehesten.

Aarnes 1965:189 f: JM er kritisk til flere sider ved pietismen, han går til angrep på den religiøse subjektivismen som «see og see paa sig selv om de har disse og hine Mærker..». opplevelse. For Moe er Statskirken det kristne Folk, derfor var han mot alle «dannelser» (vekkelsesbevegelser og frikirkedannelser) som ville bryte ut av Statskirken. Denne subjektivismen er «Pietismens ormstukne Kjærne..» skriver han i brev til Sophie 11. mars 1863.

Gjefsen 2011:252: Moe kunne ikke akseptere pietistenes kultursyn, for Moe var glad i folkekulturen.

Løvlie & Sødal 2013:218: Moe hadde et annet syn på opplæring enn pietistene, jf. lærebokstriden.

Østberg 2013:245: «Jørgen Moes kamp mot drikk, hans strenge og alvorlige pietisme og ofte kompromissløse holdninger førte til mange konflikter med bygdefolket i Krødsherad de ti årene han var prest der. »

MH: JM kunne ikke dele pietistenes syn på «denne mørke og døde verden». For JM var naturen vakker og ga uendelig glede og inspirasjon i livet på jorden. Det viser hans vakre naturskildringer i diktene.

* Populæreste eventyr

Litt: Hodne 2014d:2

* Praktisk teologisk seminar

Ble opprettet 1849, Jørgen Moe tok eksamen 1852.

To lærere som betydde mye for Jørgen Moe: Grimelund og Wexels, se personregister.

* **Predikant**

Bang 1882: «Som Prest, --, indlagde han sig stor Berømmelse for sin brændende Nidkjerhed og sin forunderlig gribende Veltalenhed. Skjønt og fint strømmede Digtervældet gjennom hans Prædiken, baaret af en varm religiøs Ild og dog paa samme Tid forklaret i en hellig Fred, saa man kunde med fuld Føie (!) anvende det bibelske Ord paa hans Prædiken: «Huset blev fyldt af Salvens Duft». Jeg har ikke hørt nogen Prædikant, der i den Grad som Jørgen Moe kunde ligesom tage hele Menigheden i sine Arme og løfte den op mod Herren. - - Af Folk, der stod Jørgen Moe nær, har jeg hørt at han anvendte hele Ugen til at forberede sig til sin Prædiken».

Bang 1912:475: «Han vil altid mindes som en af vor kirkes største prædikanter med sin af Guds aand og digteraanden oplødede og fyldte veltalenhed.»

Klaveness 1913:272f: «Jeg tror ikke nogen har hørt Jørgen Moe præke, som ikke vil være enig i at det var en fest. Jeg har aldrig oplevet mere festlige søndage end naar vi i flok og følge strømmet op til Vestr Akers kirke for at høre ham.» Heuch var Moes kapellan. Heuch var en stor predikant, men ved siden av Moe kom han i skyggen, skriver Klaveness, og videre at for Heuch var kirken halvfull, for Moe ven den «fylt til trengsel». - - Både språk og foredrag var helt igjennom enkelt og naturlig. Der var verdighet og høyhet over det; men ingen oppstyttet unatur. Et poetisk skjær lå over det hele.

Løvland, stortingspresident, ca. 1915: I sine høytidsprekener brukte han gjerne å ta et treffende salmevers til tema. For eks. ved påskepreken Grundtvigs vers "Redningsmannen er oppstanden, er oppstanden i morgengry". Omkring verset eller versene spente da prekenen seg som et nett i et smukt og billedrikt språk, med en rikdom av poesi og betagende religiøs stemning. Hans prekener var i regelen korte, ikke over en halv time. Men de var så helstøpte, så velbygde og fengende, at man tok med seg det hele fulle inntrykk hjem fra kirken.

Narum 1928: Dertil kom kanskje det mest karakteristiske: prekenens merkelige enfold. Det var ingen som helst svulst, ingen bombast, ingen oppstyttet pathos. Både språk og foredrag var helt igjennom enkelt og naturlig. --- alle kunne følge ham. Tankene var så menneskelige, så vel gjennomtenkte og så likefram tolket. Presten Klaveness sier: Jeg kjenner ingen predikant som har forstått således som Moe den vanskelige kunst å preke for alle.

Welle 1948:232: Som predikant var Moe enestående. Han kunne forberede seg i ukevis. - -De grep mektig ved sin stemningsfylde, som forenet natur og religion som det beste i hans diktning. Mange fant dog at omvendelseskravet ikke kom skarpt nok fram hos ham - - og hans forholdsvis frie kristelige syn.

* **Prekener**

Moe, Jørgen: Tale i Kristiansands Domkirke ved von der Lippes Jordefærd 1878. I: Biskop Jacob von der Lippe. Mindeblade for hans Familie. Utg. av hans to yngste sønner. Stavanger. S. 21-24. **OK**

Løvlie & Sødal 2013:214: om prekener holdt 1. og 3. søndag i advent 1853 og 4. søndag etter påske 1854.

* **Prekenkunst**

Bang, A. Chr: skriver om Jørgen Moes prekenkunst - dels gjengitt i Skallerud og Hauge 1955:64.

Heuch 1882:118: «Moes prædiken var saa jevn og enfoldig, at en nogenlunde vel forberedt konfirmant kunde følge den uten at tape traaden; og dog var den saa dyp og tankerik, at den mest dannede fulgte den uten at trættes.»

Klaveness 1913: "jeg har aldrig oplevet mere festlige søndage end naar vi i flok og følge strømmet op til Vestre Akers kirke for at høre ham... Man merket altid digteren og eventyrfortælleren.. Det var ingensomhelst svulst, ingen bombast, ingen opstyttet pathos... Baade sprog og foredrag var helt igjennem enkelt og naturlig ... Jeg kjender ingen prædikant som har forstaat saaledes som Moe den vanskelige kunst at præke for alle.

Løvland, stortingspresident ca. 1915: I sine høytidsprekener brukte han gjerne å ta et treffende salmevers til tema. For eks. ved påskepreken Grundtvigs vers "Redningsmannen er oppstanden, er oppstanden i morgengry". Omkring været eller versene spente da prekenen seg som et nett i et

smukt og billedrikt språk, med en rikdom av poesi og betagende religiøs stemning. Hans prekener var i regelen korte, ikke over en halv time. Men de var så helstøpte, så velbygde og fengende, at man tok med seg det hele fulle inntrykk hjem fra kirken.

Narum 1928: Dertil kom kanskje det mest karakteristiske: prekenens merkelige enfold. Det var ingen som helst svulst, ingen bombast, ingen oppstyttet pathos. Både språk og foredrag var helt igjennom enkelt og naturlig. --- alle kunne følge ham. Tankene var så menneskelige, så vel gjennomtenkte og så likefram tolket. Presten Klaveness sier: Jeg kjenner ingen predikant som har forstått således som Moe den vanskelige kunst å preke for alle.

Aarnes 1966:134: stikkord for hans prekener: enkelhet, det lyse ved forkynnelsen, poesien i forkynnelsen.

Aarnes 1966:141f: Man kan i Jørgen Moes prekener glede seg over en skatt av rammende, konkrete hverdagsuttrykk som for samtiden kanskje har virket nye fra en prekestol, og som selv i dag slår en ved sin friskhet og opprinnelighet. Hvor talende må det ikke ha vært for menigheten som kom rett inn fra roturen over Krøderen, når han talte om at Jesus la en kjølstripe av gode gjerninger etter seg, og hvor mye mer har det ikke sagt menigheten når JM beklager dem som ikke «kan see den rige Perle, so ligger paa Døbefadets Bund», enn om han hadde talt om «dåpens betydning».

Se Hodne 1982:122 og 123.

Jørgen Moe om sine egne prekener i brev til broren Ole rundt 1860:

Jeg pleier at skrive til de store Høitider, men mit Manuskript, der nedrables saa hurtigt Pennen løber, og helst ikke nøie bliver fulgt i det mundtlige Foredrag, trængte saare vel til et rettende Gjennemsyn, før det overgaves Nogen til Læsning. Maaskee vil du dog forstaa Meningen. Det er heller ikke den hele Prædiken, da jeg oftest, selv naar jeg skriver, ei har optegnet Slutningen. (sitert etter Aarnes 1966:131)

Hodne 1982:122: I Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling er det ikke mindre enn ca. 190 bevarte prekenmanuskripter etter Jørgen Moe.

* **Prekenvers**

Aarnes 1966:142 f: Moes mest originale bidrag i norsk prekenhistorie. Oftest to eller fire-linjede strofer. I sin konsentrerte form samler de glimrende prekenens innhold og må ha vært et utmerket pedagogisk hjelpemiddel.

Se Moes tiltredelsespreken i Vestre Aker med prekenvers. Trykt 1955 i: *Vestre Aker kirke 1855-1955*.

* **Prest i Krødsherad**

Heggtveit 1888.

Hodne 2014:3-: om brevet Jørgen Moe skreiv til sin svigerfar 31. okt. 1853, om arbeidsoppgaver i løpet av ei uke + mye mer.

Bakke 1998:7: om bygdebokforfatter Andreas Mørch som skriver: «Ja, han Moe var en måkelaus prest. Slik prest får vi vel aldri, og aldri har det vel vøri så god prest i kjørkune her som han. Når han la til å tala på det beste, så rann nok tårene på dei fleste».

* **Prest i Drammen**

Heggtveit 1888; Pedersen 1911 (var med i bestyrelsen av fattigpleien); .

* **Prest i Vestre Aker**

Heggtveit 1888; Næsheim 1987.

* **Prestegårdens kvinneforening** > *Misjonsforening*

Seinere også kalt *Prestegårdens misjonsforening*.

Jørgen Moe var stifter av Prestegårdens Kvinneforening i Vestre Aker - for det Norske Misjonsselskap. Han og Sophie ledet foreningen de første fem årene.

LITT: Gjesdahl 1955:40; Aftenposten 1972; Hesselberg 1972; Bjørnsborg 2005.

* **Prestefamilien**

Gjefsen 2011:211: kryllingpresten var virkelig et godt eksempel for menigheten.

* Presten - Moe som prest

Sogneprest i Bragernes 1863, prost i Drammen 1870, sogneprest i Vestre Aker 1871.

Nils Hertzberg 1858: skriver i brev til JM 30.4.1858 at han ønsker Moe som mellommann - den som skal bygge bro mellom den johnsonske Opvækkelse og Wexels lutherske forkynning.

Jørgen Moe i brev til Sophie 17. sept 1871: «Jeg har præket for overfylt kirke og er træt».

Heuch 1882:120: Og hvor han var utrættelig i sin gjerning! Aldrig sparte han sig selv; aldri fik han gjort nok; altid laa menigheten og dens enkelte lemmer paa hans hjerte.»

Heggtveit 1888:233: I Bragernes «kom han til at virke under vanskelige og stærkt bevægede religiøse Forholde; men ved sin sjeldne Veltalenhed, sin hjertevindende Personlighed og sin rige Sjælesørgervirksomhed lykkedes det ham at bringe Klarhed og Ro i Gemytterne og lede dem ind i en fuld Forstaaelse af Guds Ord og Sakramenter.»

Samme sted: I Vestre Aker «Han tog sig med Iver af Skolevæsenet og havde særlig Glæde af at tale med de smaa om den store Børneven. Hver Søndag, han prædikede i Vestre Akers Kirke, drog store Skarer ogsaa fra Kristiania for at høre hans veltalende og salvesesfulde Prædiken - - Kirken, der før havde været for stor, blev nu overfylt indtil Trængsel; han vandt ogsaa her sin Menigheds Agtelse og Kjærlighed i en sjelden Grad og havde en mægtig og velsignelsesrig Indflydelse paa den ved sin nidkjære Virksomhed.»

Hovden 1907: om Moe som prest i Sigdal/Krødsherad: «Her i bygdi vert han nemnd ein streng og myndig mann, som kravde rom og rett, og som det stod age av. Vaksne folk vart kalla tl skrifte paa kontoret hans, og dei torde kje anna enn koma. Lesarborni var rædde. Folk torde kje anna enn gaa til kyrkja.»

Pedersen 1911:105: «I de 7 aar han var Bragernes's sogneprest, samlet han stadig en meget talrik tilhørerskare om sin prækestol. Personlig mindes jeg fra min ungdom Moes aandfulde prækener, og jeg sætter hans veltalenhet høiere end alt hvad jeg senere har hørt. Han var i sine prækener en meget praktisk og meget fritalende mand.»

Klaveness 1913: «For Moe var kirken fylt til trængsel, Hans forkyndelse var ogsaa eiendommelig. Man merket altid digteren og eventyrfortælleren -- Baade sprog og foredrag var helt igjennem enkelt og naturligt.»

Klaveness 1913: sterkt rosende ord om Moe som forkynner «Jeg tror ikke nogen har hørt Jørgen Moe præke, som ikke vil være enig i at det var en fest», osv.

Wallem 1916:392: omtale og dels gjengitt Hertzbergs erindringer fra ?? om Moe som prest.

Jensen 1917:142: «Jørgen Moe gik aldrig paa Prædikestolen uden han først havde knælet ned i en Krog i Sakristiet; vi kunde se, hvorledes hans Ansigt skinnede af Bønnens Samtale med Gud, og merke hvorledes hans Ord havde Bønnens Kræfter i sig.»

Caspari 1926:122: Tross den dødsens respekt det sto av ham, ble han elsket av sin menighet i Sørkedalen. Snill som et lam, kunne han være. I frikvarteret lekte han med barna uten å bekymre seg om sin verdighet. Det må ha sett fryktelig morsomt ut. Den gang gikk presten hele dagen i prestekjolen, til almen forlystelse.

Grimnes 1929:91-93: Troen var en forsmak på saligheten, som gjorde han glad og fri her på jorden. Kristendom var frihet og glede, ikke tvang og svartsyn. Det naturlig menneskelige hadde for han stor betydning. I en tid da prekenen helst skulle være pågående og ensidig, ble Moe ikke sjelden beskyldt for å være altfor tolerant og verdslig. Han var talsmann for den kristelige frihet.

Berggrav 1946:133 f: om Moe som var en omstridt mann. Han gikk imot de vaktens syn, eller rettere: de vakte gikk imot ham. Jensens lesebok hadde med noen eventyr. + om Moes forhold til Gustav Jensen.

Høyer 1954:25: «At det er mangt og meget som kunne virke dunkelt i kristendommen, gikk opp for Eva [Sars, Nansen] da hun ble konfirmert. Eventyrdikteren Jørgen Moe - som da var sogneprest i Vestre Aker - hadde kalt sine konfirmanter sammen og bedt dem stille spørsmål hvis det var noe som var uklart for dem av det de hadde lært. Sjenert stakk Eva en finger i været: "Ja, det er dette med treenigheten!" Da tok Moe henne inn til seg, og kjærlig som en far sa han: "Ja, det er mange med deg det, barnet mitt, som ikke kan forstå det." Eva slo seg til ro med dette svaret som stemte så godt med atmosfæren i hennes eget hjem.»

Hagemann 1963:127.

Aarnes 1964:20: «Hans prestetjeneste karakteriseres fra flere hold som enestående»

Aarnes 1965:181f: JM ble av sin samtid regnet med til den norske kirkes betydeligste menn. Moe spiller i det hele en så sentral rolle i vår åndshistorie.

Aarnes 1965:190: det ble tidlig (fra slutten av 1850-t?) og fra flere hold arbeidet for å få JM som prest til Kristiania. -- «man har sett på ham som en kirkelig sentrumsskikkelse med tillit både innenfor det høykirkelige parti og hos Gisle Johnson.

Aarnes 1966:144: Han har - i billedlig forstand - vært med på å flytte prekestolen ned fra pidestallen og synes i så måte å foregripe den neste prestegenerasjons epokegjørende innsats, ja, er kanskje en av forutsetningene for den.

Aarflot 1967:446f: Aarflot skriver om en prest som sto i nærmeste kontakt med folkelivet og som hadde gjort seg bemerket som en dyp forkynner. «Hans evne til å komme i den inderligste kontakt med det som rørte seg i menneskenes sjelsliv hang sammen med hans kunstneriske legning. - - - Moe var kjent som en ledende skikkelse i hovedstadens kirkeliv da han i 1875 ble kalt fra sokneprestembetet i Vestre Aker til bispestolen i Kristiansand.»

Bondevik 1985:345: Moe var ein veltalende og myndig prest som det enno går ord om i Krødsherad, venesæl og barnekjær, men modig og ubøyeleg i sin strid mot villskap og råskap.

Gjefsen 2013: som prest fikk han - - «en nærmest legendarisk status som streng, men folkekjær prest - Han brukte bilder fra dagliglivet og et språk som alle kunne forstå. Slik ble han en foregangs-mann for en mer moderne presterolle i Den norske kirke».

Gjefsen 2014: I eldre år vart Moe «ein føregangsmann for ei mildare og meir folkeleg presterolle». «Det første tiåret som prest var han prega av den pietistiske rørsle og kunne vera brutalt streng mot bygdefolket. Men det var i beste mening. Det galdt å berge soknebarna frå helvetet. Seinare fekk han pietismen meir på avstand og vart rekna som ein mild og barnekjær biskop».

Hodne 2014:3-8.

* **Prost**

Aarnes 1965:193: prosteattest skrevet av prost H. Wille, Kongsberg, 24. april 1861: Jørgen Moe "er en sjelden benådet kristelig prest, der med dypt alvor og hjertelig inderlighet omfatter sin hele prestelige virksomhet og derfor på grund av et utviklet trosliv besitter den store gave at utdele ordet således, at enhver får sitt, uten hensyn til hans litterære virksomhet, som er almindelig anerkjent, er han prostiets dyktigste prest, elsket og høyaktet av sin menighet og samtlige medbrødre".

* **Paal Putten**

Hyllingsdikt til dragon og skomaker Pål Putten som var med i slaget mot svenskene i Norderhov 1716. Litt: Ringerikes Ugeblad 24. april 1845; Thronsen (red) [foto av minnestøtta] 1977:122; Hodne 1988:52: om avdukingen av minnesteinen 17. mai 1845. Referat i Ringerikes Ugeblad; Harsson 2017;

* **Rammefortellinger**

Om Asbjørnsens rammefortellinger i sagn.

Asbjørnsen 1851 i NFL nr. 92 s. 38-.

* **Rangleviser**

Moe 1847; i NFL 92 s. 76 f.

* **Raudmyrdansen**

Mørch 1965:1293f; Østberg 2013:240f.

* **Realismen**

Bull og Paasche III 1959:325 - om Jørgen Moes «Folkets Huus- og Hjerteliv»

* **Refseren**

Litt: Humlegård 1932

* **Reiseberetninger** > Innsamlingsreiser

* **Regler, ordramser, remseeventyr**

M. B. Landstad. Skrifter 3. 2015:187f (remseeventyr: Tvo Systar; Kjetta som var så fæl til å ete; Thussen på Frierie; om Olaf Brandgarden)
Moe 1847 s. 78.

* **Religiøs diktning**

Grimnes 1929:18: om Jægers lite forståelsesfulle syn på religiøse dikt - han representerte «en gjenklang av den fordømmelsesdom 70- og 80-årenes ungdom felte over alt romantisk vesen og særlig romantisk religiøsitet».

Litt: Jæger 1878:256 ff; Jæger 1898 II 376 f; Grimnes 1929:82 ff.

* **Religiøs krise**

Aarnes 1968; Lervik 1969

* **Ringerikes Museum - Moe-rommet**

Ringerikes Museum arvet en rekke gjenstander som er utstilt i det såkalte Moe-rommet. Moe-samlingen har fotografier av Moe-rommet, se perm merket «Marie Moes testamente».

Aaserud 1963: om fest på museet 30. mai 1963.

* **Ringeriksdikt**

Midbøe 1960:122.

* **Ringerikseventyrene** [se egen fil om eventyrene]

Jørgen Moe skrev opp rundt 200 eventyr eller eventyrvarianter fra ulike deler av landet, og rundt 30 av disse fikk han fortalt av folk på Ringerike.

Litt: Liestøl 1984:79; Hodne 1998:41f; Hodne 2014:32-36.

* **Ringeriksnaturen - om "Fødebygdens Fagerhed"**

Moe 1841, «en utrykt reiseskildring fra 1841» i Hjemmet nr. 7, 1882: thi «saaledes som det favnes ingen Bygd af Fjorde, der er tre og dog eet, ikke blot i sin Sammenhæng, men og deri, at de trykke sig med Længsel op mod de blomstrende Bredder; saaledes som det strimes ingen Bygd af en slangeformig, sølvblank, bred Elv; saaledes som det værnes ingen Bygd af blaa Aaser og fjerne Snefjelde; og ingen Bygd har mellem sine Skraaninger Lunde som Ringerikes susende, mørke Furuskove!»

Grimnes 1929:69 102-104: Dessuten er det å merke at alle Moes naturbilleder er hentet fra et ganske bestemt sted: Ringerike.

Midbøe 1960:118 124 f.

Aarnes 1964:13-14: om hjemlængsel i Nes-tiden. Ringeriksnaturen blir et lengselslandskap, et uttrykk for lengselen i hans eget sinn, et landskap «for lengsel, uro og ensomhet».

Litt: Krogvig 1915:3; Hodne 1982:27; Gjefsen 2011:86

* **Romantikken**

Famillieboka VII 1956: «Det er også under romantikken at sansen for den primitive folkediktning og folkekunst våkner.» - - - «Det henger sammen med det sterke nasjonale islett i romantikken, for en stor del framkalt og stimulert av de europeiske folks frihetskamp mot Napoleon.»

* **Sagn**

Liestøl 1916:395: Jacob Grimm: Eventyret er mer poetisk, sagnet er mer historisk.

Dahl 1981: 103: «Sagnet gir seg ut for å være fortellingen om noe som faktisk har hendt.»

Fortellinger om huldra er sagn, men Asbjørnsen var ikke konsekvent i ordbruken.

Skyttersagn: Gullstein Breive var engang ude for at skyde Reen.

Fortalt av Gro Torjusdotter i Valle 1847.

Trykt 1908 i Norvegia s. 70-71. Edwardsen 2013:65-67, 79-80.

Jæger I 1896:164 f;

1939: Norsk folkedikting. Segner. Samlaget. Innl. ved Knut Liestøl.

* Sagn - sagn fra Ringerike

Sagn = dikting om slikt som kan være sant, eller om slikt som folk tror kan være sant.

Sagntyper: naturmytiske, historiske, opphavssagn (Bø 1972)

Omtalt 1840 i brev 15. juni til Faye (Krogvig 1915:187).

Litt: Moe 1914:247; Bakken 1935; Bø 1972; Bakken 1976:358; Graff (red) 2005:10 f.

* Sagt om Asbjørnsen og Moe

Borgen 1967 vii: Asbjørnsen og Moe - klangen for oss nordmenn: en fanfare. Men også nesten et firmanavn.

Hodne 1998:35: Asbjørnsen spesialiserte seg på sagn og folketro, Moe på folkeviser, mens de stod sammen om eventyrprosjektet.

* Sagt om diktsamlingen 1850

Botten-Hansen 1865: «Fraregnet enkelte knudrede Vendinger og fremmedartede Udtryk, anbefale Moe's Digte sig ved et smukt, kjærnefuldt Sprog og et ægte norsk Tonefald. Disse Fortrin, i Forening med et nationalt Præg overhoved, var det vistnok, som især beredede Samlingen en saa gunstig Modtagelse, at den i 1856 kunde opleve et nyt og med adskillige senere skrevne Digte forøget Oplag.»

* Sagt om eventyrene

Botten-Hansen 1865: «Den saa at sige europæiske Anerkjendelse, som de fandt, er det bedste Vidnesbyrd for Samlingens literære Værd overhoved. - - - Allerede Indsamlingen af et saa stort og varieret, kun gennem Traditionen bevaret Stof, vilde i og for sig været et fortjenstligt Foretagende, ihvorvel [!] Udgiverne forsaavidt vilde kommet til at dele Æren med A. Faye, der ti Aar tidligere havde tilveiebragt en rig Samling af norske Sagn. Men den Maade, hvorpaa Opgaven er løst, har givet Arbeidet et andet og selvstændigt Værd. Idet Udgiverne som Gjenfortællere "have stillet sig over Folket, men tillige søgt at bevare en inderlig Forbindelse med dette", have de vidst at finde en Form, hvorved det for Folket Eiendommelige paa een Gang er bevaret og kommet til sin fulde poetiske Ret. Skjønt Dialekterne ere opgivne og den hele Fortælling holdt i et for den dannede Almenhed forstaaeligt Sprog, er dog det for Folkets Fortælle- og Udtryksmaade Charakteristiske omhyggelig bevaret, paa samme Tid som en organisk Forbindelse med Sagaernes Aand og Fortællemaade spores som Baggrund. - - - Og da Arbeidet som Æren er fælles, have vi troet at burde forudskikke en kort Paaviisning af dets Fællesbetydning i national Retning - .»

Dietrichson 1878:134: Noget mere Fuldendt end -- osv (mye ros)

1886 Rolfsen: s. 339 - at Asbjørnsen og Moes Eventyr er et fuldkommen klassisk og epokegjørende Verk i vor Literatur, skyldes naturligvis først et episk Anlæg hos vort Folk, der allerede i Sagaerne har ytret sig paa en saa forbausende Maade; dernæst den Omstændighed ---. De to Forfattere medbragte da ogsaa til sit Arbeide sjeldne Betingelser i Personlighed og Begavelse. Videre i Rolfsen om påvirkning på Bjørnson osv.

Ruge 1934:135: «Disse eventyr- og sagnsamlinger hører til de aller betydningsfulleste bøker som i det hele tatt så lyset i dette tidsrum»

Hoel 1948:621: «Dette er *det* norske litterære verk fra de siste hundre år som har hatt den mangfoldigste og den største *samlede* betydning - for norsk dikting og forskning, for norsk nasjonal følelse og selverkjennelse, ja, til og med for norsk praktisk dagligliv.»

Sletvold 1971:93: De norske folkeeventyrene ble, i motsetning til de danske og til Fayes sagn, kjent og kjær barnelesning gjennom tidene, og samtidig en av grunnpillarene i leseboklitteraturen.

Breen 1995 s. 18: All dikting for barn i Norge står i gjeld til Asbjørnsen og Moes eventyr.

Hodne 2014:42: «De snart 200 år gamle originaltekstene er det første synlige uttrykk for et kulturnasjonalt prosjekt som skulle få vidtrekkende betydning for norsk billedkunst og dikting både på 1800-tallet og senere, forandre nordmenns lesevaner og bli allemannseie uavhengig av alder, kjønn og stilling. I dag tilhører Asbjørnsen og Moes eventyrverk verdenslitteraturen og oversettes stadig til nye språk.»

* **Sagt om eventyrfortelleren:**

Omtalt i Bull og Paasche III 1959:458: om Jørgen Moe som sier at kvinnene helst holder seg til eventyr av et dypt, hemmelighetsfullt eller gruvekkende innhold, mens mennene foretrekker overgivne, djerv-humoristiske eventyr.

Sørensen 1962:16: Jørgen Moe «hadde opplevet det hellige alvor hvormed folket selv fortalte dem, han hadde sett den helg og høyhet og den overmenneskelige glans som kom over eventyrfortelleren, når eventyrets bilder begynte å leve i ham».

Grambo 1979: Ikke bare fattigfolk som var Moes informanter - også flere selveiere.

Om forskjell på menn og kvinner som informanter. Menn foretrekker humoristiske eventyr, kvinner foretrekker mer fortellinger om en ung pike eller prinsesse som må tåle mye motgang før hun får sin prins.

Kristoffersen 2017:15-16: «-- og eventyrbøkene som bærer deres navn [Asbjørnsen og Moe] har blitt stående som de mest folkekjære eventyrbøkene i Norge. Det store innsamlede materialet deres skulle også bli blant pilarene Folkeminnesamlingen skulle hvile på.»

Kilder: Moe 1847; Samlede Skrifter 1877 II s. 102; Hertzberg 1910:39; Hodne 1978; Hodne 1982:28; Welhaven SV 1992 II s. 463: i note til diktet «Harald fra Reime»; Hvattum 2012.

* **Sagt om Jørgen Moe**

Heggtveit 1882 nr. 6: «Baade som Digter og Prest fortjener han i lige høi Grad at erindres, og han hører i begge Henseender til vore saa virkelig store Mænd. Vi har derfor anseet det som en simpel Taknemmelighedspligt at dvæle lidt udførligere ved hans Liv og Gjerning».

Heuch, Johan Chr. 18??: omtaler sin læremester Jørgen Moe i sitt vita da Heuch ble biskop i Kristiansand. Dels gjengitt i Skallerud og Hauge 1955:66.

Hertzberg 1910:39; «Han er den elskværdigste og folkeligste norske Digter og Forfatter i forrige Aashundrede, og fortjener at blive den folkekjæreste.»

Brochmann 1913: Jørgen Moe er en af de ædleste Arbeidere i Norges Vaar. Ikke blot har han i Forening med Asbjørnsen efterladt os det i dobbelt Henseende fremragende Arbeide: Samlingene af norske Folkeeventyr, som er foretaget med saa stor Troskab og Indsigt i at holde uægte Tilsætninger og Vendinger borte, at den tyske Eventyrkjender Grimm skal have sagt, at den er den bedste Eventyrsamling, som overhoved eksisterer, -

Anders Hovden 1929: Ein vert varm berre namnet hans vert nemnt. Han stend for oss i minneglans med ein strålering um hovudet. Han har gjeve folket vaart so mykje verdfullt.

Stang 1938: En møter en ung mann med dårlig helse, nervøst innstilt overfor sig selv og sine omgivelser. Han er snart overgIVEN i sin munterhet, snart melankolsk og grublende.

Bø 1988:107: den første som for alvor tenkte på vitskapeleg gransking av folketradisjon.

Innledningen til 1. utgave av eventyrene viser det (blir fortsatt rost). Han var med på å grunnlegge tradisjonsvitskaper i landet - sammen med Asbjørnsen og Landstad.

Bakke 1998: «Vi har Jørgen Moe. En lysende stjerne på norsk åndshimmel i forrige århundre, en stjerne som fortsatt funkler, enda sterkere jo bedre du blir kjent med ham».

Furberg Moe 2009:9: Jørgen Moe var en erindringens mester - derfor så god til å skrive for barn

* **Salmebokkomite**

* **Salmeboksaken**

1852: Om Wexels salmesamling, om nytt tillegg 1853 av Wexels, Grimelund og Moe. Var starten på et langt og grundig samarbeid i salmesakens tjeneste for Grimelund og Moe.

1852: Landstad fikk i oppdrag å utarbeide en ny kirkesalmebok og svarte "ja", men synes ikke det skal nedsettes en kommisjon til å arbeide med salmeboksaken (Skaar 1880:615 ff).

1853: med i salmebokkomite som skulle utarbeide et tillegg til den «ev-kristlg.» (Grimnes 1929:91).

1856 - sokneprest Andreas Hauge begynte å arbeide på en ny salmebok.

1863: blir takket av A. Hauge i forordet til *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt*:

«Til Slutning være deg mig tilladt at bringe mine dyrebare Brødre og Medarbeidere, Biskop A. Grimelund, Pastorerne J. Moe og J. R. Skaar og Organist L. Lindeman min hjerteligste Tak for

den væsentlige Bistand, de have ydet mig ved dette Psalmebogsarbeide, uden hvilken jeg ikke vilde have vovet at forelægge det for Menigheden».

1865: ble medlem av en komite (Bedømmelseskommisjon) som gjennomgikk Landstads (Skaar 1880:622) og seinere Andreas Hauges utkast til salmebøker.

Litt: 1880 Skaar; Thrap 1890:349 ff; Jæger 1896 II 464 f; Elster 1924:272; Svensen 1926:75 f; NLH II 1974:3424; Hodne 1982:134; Landstad 1989:113f 137; Gjefsen 2011:276 f; Løvlie & Sødal 2013:219

* **Salmedikter**

Den døde Fugl > All skapningen sukker til sammen i smerte -. Salme skrevet 1855. Med undertittel der Moe viser til Esaias 65, 25 og Romerne 8, 19-21. 20 vers! Med i Landstads reviderte salmebok nr. 495.

Før Altergang > Jesus, når jeg nu skal knele, på ditt alters knefall ned -. Salme skrevet 1855. Med i Landstads reviderte salmebok nr. 704; Norsk salmebok 1984 nr. 644.

Kirkesalmebog ved M. B. Landstad 1890:

?

Landstads reviderte salmebok 1927:

Nr. 495: All skapningen sukker til sammen i smerte - natursalme

Nr. 704: Jesus, når jeg nu skal knele, på ditt alters knefall ned - nattverdssalme

Landstad 1955:

Nr. 495: All skapningen sukker til sammen i smerte -

Nr. 704: Jesus, når jeg nu skal knele, på ditt alters knefall ned -

Norsk salmebok 1985:

Nr. 644: Jesus, når jeg nu skal knele, på ditt alters knefall ned -

Welle 1948:232: Jørgen Moe hadde ikke den særegne gave som kreves til salmediktning. Et forsøk på det er tørt og alminnelig, og gir dårlig inntrykk av Moes ånd.

Aarnes 1964:22: I Landstads reviderte salmebok: *Den døde Fugl* og *Før Altergangen*.

Hodne 1988:48 - om Moe som salmedikter.

Bakke 2013:13: Jørgen Moe skrev mange salmer, men bare to er funnet verdig til Landstads salmebok, en "natursalme" (nr. 495) og en nattverdssalme (nr. 704).

* **Salme- og sangbøker**

1927: M. B. Landstads kirkesalmebok. Revidert og forøket v/Gustav Jensen. Skoleutgave. Oslo.

1941: *Norge i sang*. Utgitt av Norges Sangerlag. 14. opplag, nr. 35 (På solen jeg ser), nr 66 (Når våren ånder). **OK**

1967: *Seips visebok*. For hjem, skole og foreninger. Ny utgave. Red. Bjørn Elling Solheim. **OK**

* **Samfundsbladet**

Samfundsbladet var et organ for Det Norske Studentersamfund i Kristiania (Oslo). Det første nummeret utkom i 1818. Bladet ble som regel skrevet for hånd. Blant andre J. S. Welhaven, Henrik Wergeland, Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson har vært redaktører for Samfundsbladet. Den berømte stumpefeiden mellom Wergeland og Welhaven hadde bakgrunn i en serie vers de to skrev mot hverandre i bladet.

I perioden 1832-34 hadde Jørgen Mo over 25 bidrag i Samfundsbladet der han også en periode var redaktør.

Litt: Wallem 1916; Grimnes 1929:32.

Wallem 1916:212: om «den meget skrivende Jørgen Moe» i 1830-årene.

* **Samlede skrifter**

1877-utgave. Trykket i antikva - den moderne skrifttype.

Omtalt i Haffner 1948; Furberg Moe 2009:11 f.
1914-utgave: fikk positiv omtale av Berggrav-Jensen 1914.
1924-utgave: fikk positiv omtale av Hans Bauge 1925.

* **Samnorsk**

Hodne 1998:114 f: om Moltke Moe som samnorskens far.

* **Samtidens syn på eventyrene**

Hodne 1998:38 f: om Moes brev om problemet

* **Sandefjord bad 1860**

Østberg 2013:256 261: om møtet med Asbjørnsen.

* **Sangleiker**

Bondevik 1985:339: Han skrev ned Hindaleiken og 24 leiker fra Ringerike;

* **Satiriker**

Christensen 1914:216 - i studenttida 1832-34

Grimnes 1929:35: om en hånende og harselerende tone.

Grimnes 1929:41: hans parodier var nesten alltid veltrufne, til tross for at han ikke var ironiker av natur.

Krogvig 1915:35, 92, 103, 104: Bøcher-affæren, til student Holm og epigrammer.

* **Selvstendighetsgenerasjonen**

Aarnes 1968:14: Welhaven, Jørgen Moe og Andreas Munch tilhører vår første selvstendighetsgenerasjon. - - - Det er dette slektledd som ble stilt overfor den overveldende og lite takknemlige oppgaven å bygge opp et selvstendig samfunns- og kulturliv fra grunnen av i en fattig utkantprovins med snaut en million innbyggere.

* **Seterreise**

Seterreise - fra Mo til Viksetra ca 1820: Christophersen 1977:148,155,157,159; 1981:70 f.

* **Setesdalseventyr**

Jørgen Moe den første som skrev opp eventyr fra dalen - i 1847.

Litt: Solberg 2007:161 f.

* **Signeformularer**

Asbjørnsen 1847, trykt i NFL 92 s. 25 f.

Regler, formularer mot tannverk, gulsott osv.

* **Siste samarbeid**

Moe og Asbjørnsen s. 236: om *Nordens Mødre*, jf. bildetekst.

* **Siste år**

Høyendahl 2015:24-28.

* **Skandinav**

* **Skandinavismen**

Hodne 1988:51: Gjennom hele sitt voksne liv var Jørgen Moe en ivrig skandinav (skandinavist), jf. brev til broren 1848 og diktene: For Danmark, Til de uddragende Frivillige, I Kongshavn til de to Danske, Velkommen, Paa Kleven.

Norske studenter deltok i 7 nordiske studenttermøter (Lysdahl 2001:15)

I Uppsala 1843, København og Lund 1845.

Dikt fra 1846 som hyller skandinavismen: *Nordens Kvinder*.

Trykt i: Beretning om Studenternes nordiske Høitid 13. januar 1846.

1851 - studentermøte i Kristiania

Dikt: *Træd ud paa Fjeldets Styrning her*: Skrevet 1851 til skandinavisk studentermøte i Norge og på tur over Krokskogen, samme dag som Stortinget vedtok at jødene hadde adgang til landet.

Dikt: *Saa er den kommen den Høitidsstund* - Trykt i: I: Studentertog til Christiania 1851.

Aall 1948:323 f: fra Jacob Aalls (f. 1833) dagbok 7. juni: flere hadde skrevet sanger til møtet, blant annet Ibsen og Welhaven, og Moe hadde skrevet et par.

Samme dagbok 9. juni: om Sexaen i Logen. Det var mange taler og skåler, blant annet for Norden, Danmark, og Moe holdt tale for den nordiske kunst. Men den feil ble begået, at man for tidlig fikk drikkende saker og mange. Særlig de norske herrer hadde forsynt seg altfor mye, så det ble sådan spetakkel, at festen måtte heves før enn egentlig bestemmelsen var, og av den grunn var der mange taler, som ei ble holdt («Taler som ei blev holdt»)

Lysdahl 2001:10: deltagere: 100 danske, 150 svenske, 5 islandske, 750 norske.

Litt: Hertzberg 1909:146 ff; Christophersen 1976; Graff (red) 2005:169 f

1852 - studentermøte i Kristiania

Dikt: *Velkommen i [til] Lunden*. Skrevet i anledning det norsk-svenske studentermøte i juni 1852 da Studenterlunden ble innviet. Etter sangen var det tale av Welhaven.

Illustrasjon i Caspari 1927: Fra bygdevei og sætersti, s. 26. Utflukt til Kolsås 1852 (Uppsala-studenter)

1856 - studentmøte i Uppsala

Gran 1914, III s. 304: Om Bjørnsons omtale av studentertog til Uppsala 1856.

1869 - studentermøte i Kristiania

1869: Skrev en sang som velkomsthilsen til nordiske studenter da de kom med Randsfjordbanen fra Vikersund til Drammen der det var fest i parken: *Nordisk studentermøte* (tittel?).

Har en tegning fra frokosten på Nes "under resan till Drammen". Skisse av R. H. Se "Skan 1869"

Omtalt i Wallem 1916: Det norske Studentersamfund gjennom hundrede Aar. S. 576.

Litt: Vinje 1851; Dietrichson 1878:137, 173: om midtvinterfest 13. januar; Gran 1914 I:417; Wallem 1916; Caspari 1926:61; Christophersen 1977:189; Welhavens SV, V 1992:571; Jensen 2001; Graff 2005:168 f; Johnsen 2013:228 f.

*** Skar, Johannes**

I 1881 tok Jørgen Moe og Jørgen Løvland initiativ til å samle inn et privat stipend på 200 kr til Skar så kan kunne fortsette å samle folkeminne (Liestøl 1961).

*** Skitur 1852**

En deilig skitur: Julen 1852 feiret Jørgen Moe hjemme i Hole. Han er 39 år og forlovet med Sophie som bor i Oslo. 1. juledags kveld tar Jørgen skiene fatt for å besøke sin barndomsvenn Peter Brock som er prest i Norderhov. Etter turen skriver han brev til sin kjære Sophie (gjengitt med dagens rettskrivning):

Litt: Hodne 1982:23.

*** Skjemteeventyr**

Hodne 1998:25, 200 f: skjemteeventyrene topper typestatistikken i Norge med 165 AT-numre fordelt på over 1000 varianter.

*** Skoleboksamlinger**

Hagemann 1974:163: om innkjøp av bøker til samlingene. Eventyrene ble innkjøpt

*** Skolegang**

Heggtveit 1882 nr. 6: om allmueskolen hos kirkesanger Larsen i Norderhov. Larsen var født jøde, en seminarjist fra Blaagaards Seminarium. Han var en jovial mann, som med mange kunnskaper forbant klarhet og anskuelighet i sin undervisning, og som visste at gjøre denn tiltrekkende for

sine elever, især for de mere begavede blant dem. I de 3-4 årene Jørgen Moe var elev hos Larsen, var han lærerens utkårne yngling, og mellom skoleungdommen gikk han under hedersnavnet *Klok*. Krogvig 1915:16: om Larsens mønsterskole på Berger i Norderhov, der JM gikk 3-4 år. Deretter Størens artiumskurs, der ett av fagene var «Legemsøvelser».

Schjander 1964: om Størens artiumskurs.

Hodne 1982:11: 3-4 år i allmueskolen hos kirkesanger Larsen i Norderhov. Artiumskurs hos Christopher Støren fra høsten 1826 - januar 1830.

* Skole spørsmål

Løvlie & Sødal 2013: om Moe som var opptatt av skole spørsmål, ønsket en fornyelse og arbeidet for bedre lærere.

Gjefsen 2011:237: en kapellan hadde fast plass i skolekommisjonen og skulle ha tilsyn med skoler.

* Skriftspråket

Botten-Hansen, Paul: Bull og Paasche III 1959:328: om skriftspråket i eventyrene.

* Slekt

2014 *Eidsvollsmennene - Hvem var de?* Utg. av Norsk Slektshistorisk Forening, om Hans Haslum hvis mor kom fra Mo i Hole og var søster av Jørgen Moes morfar.

Litt: Gjefsen 2011:12 f; Bakke 2013:1f;

* Soknebud

Gjefsen 2011:206 f: store avstander; brukte hest eller gikk på ski.

1. soknebud til Den syke gut i Rendalen, og om Elling i Larsgarden.

* Spesielle gaver

Da han sluttet som prest i Krødsherad, Bragernes osv.

Salongmøblement av nøttetre dekorert med vakre utskjæringer og broderte trekk. Gave fra konfirmanter.

Litt: Sørensen 1963:

* Språkfornyere

I Moes tid vokste det fram et krav om fornorsking av skriftspråket.

Prytz, i Ring. Blad 9. september 1913: språket i eventyrene hadde så mange norske ord og norske vendinger, at man trygt kan si, at ved «Norske Folkeeventyr» av 1842 - var en begynnelse gjort til vårt skriftspråks fornorsking.

Bukdahl 1926:173: I sin innledning til *Samling af Sange* - - - fra 1840 har Moe målet klart at det danske språk må fornorskes gjennom dialektene. Dette var før Aasen la fram sitt språkprogram.

Grimnes 1929:69: Moe brukte et folkelig språk som for enkelte var «rå og plump» og hadde en «viss plumphet og kantethet i uttrykket»

Familieboka VI 1955 s. 442: Romantikken understreket språkets betydning for nasjonalitet og en fri nasjon. Asbjørnsens og Moes eventyr var en ren revolusjon i retning av norsk ordvalg og stil.

Side 572: I Norge gjorde «Landstad, Asbjørnsen og Moe en innsats som kom til å spille en uvanlig viktig rolle som kilde til fornyelse for hele det nasjonale kulturliv.»

Aarnes 1965:181: (om gjenfortellingen av eventyrene) «Det er umulig å måle hva dette arbeide har hatt å si for vår språkutvikling og for hele vår oppfatning av vår nasjonale egenart, det norske.

Hagemann 1974:13: «Språkfornyere som Henrik Wergeland, Jørgen Moe og Asbjørnsen hadde begynt en demokratiseringsprosess. De hadde forsøkt å gi barna bøker hvor språket nærmet seg talemålet.»

Ørjasæter 1982: Sigurd Hoel satte det på spissen og skrev at det var Asbjørnsen og Moe som skapte det moderne norske riksmål, og noen -- er nok langt på vei enig». Bjørnsons bondefortellinger var inspirert av og støttet seg på «eventyr språket». Særlig tok de i bruk en lang rekke særnorske ord og uttrykk.

Bondevik 1985:341: I forordet til "folkeviserutgåva" 1840 skriv Moe om folkemålet som hadde flytt ned til dei danske slettene og blitt påvirket av tysk og fransk kultur. Vore skribenter må hente hva de trenger fra allmuespråkets gullgruver! Og slik ble det

Bø 2008: 34: Asbj. og Moe «strekker det danske skriftspråket så langt som mulig i retning av norsk talemål. Dermed starter de i praksis å virkeliggjøre Wergelands språkreisingstanke; de beveger skriftspråket i Norge et viktig stykke i retning av dagens bokmål.»

Gjefsen 2013: om et bevisst fornorskingsarbeid, om den norske uttrykksmåten og de særnorske ordene - -. Dobbelte bestemmelser, etterstilt pronomen; kohale > korompe, lee > grind, stolpebod > stabbur.

* **Språksyn**

1840, 15. juni: brev til Andreas Faye. Om vanskene med å gjenfortelle eventyr, fordi vårt folkespråk er noe ganske annet enn vårt skriftspråk. Trykt i Krogvig 1915:185; Bakken 1935:478; Aarnes 1968:16. Omtalt i Grøndal og Østby 1940:49; Gjefsen 2011:79 85 88 109.

Venås 1996:222: «Asbjørnsen hadde alt i 1858 polemisert mot landsmålet i eit brev til nett Grimm. Der skreiv han at det var bakvendt å konstruere eit nytt språk av dialektar som gjekk sin undergang i møte. På den måten steig ein ned til allmugen i staden for å lyfte han ved å by fram eit språk som hadde historisk grunnlag, men var utbetra og fornorska, slik han og Jørgen Moe ville gjera det» (jf. Liestøl 1947:239).

Venås 1996:541: På tross av ulikt språksyn var Ivar Aasen og Asbjørnsen omgangsvenner. «Asbjørnsen var noko språkleg ustø, og Aasen hjalp han med å gå gjennom og rette i tekstene hans». Men det sto fast at Asbjørnsen og Moe var overbevist at de hadde funnet den rette veien å gå når det gjaldt å gjøre skriftspråket mere norsk. De syntes ikke om å skape et helt nytt skriftspråk med grunnlag i dialektene og i norrønt.

Hodne 1998:94: om den språkpolitiske diskusjonen etter 1814. Om oppnorskingslinjen som ble støttet av Wergeland, Jørgen Moe, Knud Knudsen.

* **Stemormotiv**

Er vanligst i folkeeventyr - ikke i ballader.

Litt: Skarðhamar 2011:53f.

* **Stev - gamlestev nystev ølstev kjempestev frødestev**

Stev: 1) omkved i folkeviser; 2) (improvisert) firelinja strofe med lyrisk eller satirisk innhold.

Moe 1840: «Især er det Stevene, der, ved deres eiendommelige Tilblivelsesmaade og Brug, maaske endnu mere end ved deres Indhold, have Krav paa Opmærksomhed»

1840 - i brev fra Moe til Asbjørnsen 4. feb. (Krogvig 1915:182)

1840 - i brev fra Moe til Asbjørnsen 3. mai (Krogvig 1915:184)

1847 - Omtalt av Jørgen Moe i stipendmelding, i NFL 92 s. 72-.

Moe 1914:200: Om Jørgen Moes innledning 1840: «Den skildrer - for første gang - den nationale stevkamp og giver en karakteristik af stevets væsen;»

I: Bull og Paasche III 1959:464 - om Jørgen Moes reise i Telemark

Liestøl 1961: siterer fra Moes besøk i Setesdal i 1847, om stev.

NLH II 1974:496: Moe skildrer en stevkamp i Besøg i et Bondebryllup, 1847.

NLH II 1974:499: Dei fleste stev handlar om klærleik, lykke og lengt. Det er først og fremst ungdomsdikting. I ekte romantisk ånd har Jørgen Moe skildra dette: «På pigelebens især svulmer derfor disse smådikt ofte opp med følelsens varme og en umiskjennelig inderlighet; man kan lett vite at det her, som annesteds, især e elskovs lyst og smerte som bringer den bløte barm til å stige og sangen til å dufte ut. - - +»

Litt: Ukjent anmelder i dansk *Tidsskrift for Litteratur og Kritik* 1841; Bø 1972:40 ff; NLH II 1974:493 f; Alver 1980:159; Solberg 1999:45.

* **Stipendsøknad**

Brev fra Jørgen Moe til Jacob Grimm 12. oktober 1849 - ber om støtte-brev til stipendsøknaden.

Brevet er gjengitt i Schmidt 1885:269.

Hodne 1978:34: om 1. søknad om folkloristisk reisestipend 30. jan. 1846.

* **Stipendmeldinger/Innberetninger**

Moes innberetninger 1846 og 1847, og Asbjørnsens innberetninger 1847 og 1851 er trykt i NFL 92 [Østberg nr. 15, 16, 17, 25]

Moe: Innberetning om en med «offentligt Stipendium foretagen Reise til Hardanger» 1846.

Moe: Innberetning om en «med offentlig Stipendium foretagen Reise gjennom Thelemarken og Sætersdalen, for at Samle Folkedigtninger», i juli og august 1847.

Asbjørnsens stipendmelding fra sommeren 1847 til Ådalen, Valdres, Hemsedal, Sogn, Gudbrandsdalen og Romsdal er trykt i NFL nr. 92 s. 7-.

Asbjørnsens stipendmelding fra sommeren 1851 til Østerdalen er trykt i NFL nr. 92, s. 22-.

1847-reisen til Moe er trykt 1850 i Norske Universitets- og Skole-Annaler. Omtalt av Liestøl 1961.

* **Stipendreise** > *Innsamlingsreise*

* **Store Per Larsen og Lille Per Larsen**

Rolfsen 1905, s. 85: om to nøkler til skatollet som Moe kalte Store og Lille Per Larsen, fantasifigurer som Moe fortalte om til sine barn da de kom krypende opp i sengen om morgenen. Det var svært alt de opplevde, mens de spaserte på sengeteppe. Snart var de nede i dalene, snart oppe på fjellet.

* **Studenterliv**

Christensen 1914:216 - i årene 1832-34.

* **Studenterlunden**

Studenterlunden innvies St. Hans juni 1852 under nordisk studentermøte. Etter Jørgen Moes dikt *Velkommen i Lunden* var sunget, holdt Welhaven tale (Welhavens samlede IV s. 571).

Litt: Wallem 1916:415 f: om festen i Studenterlunden 1852.

Just 1968: Den 25. juni 1852 var det velkomstfest i Lunden for det norsk-svenske studentmøte. 300 Uppsala studenter var kommet til Oslo i en leid hjuldamp. Festen begynte ved 20-tiden om kvelden med avsyngelsen av en velkomstsang av Jørgen Moe, etterfulgt av velkomsttale av professor Welhaven. Under festen kom 2000 arbeidere marsjerende inn. Det var Enerhougens Samfund og dens sangforening som underholdt med sang og tale.

* **Studentersamfundet**

Litt: Wallem 1916 (kopi av flere sider); Herresthal 1993:78 f

* **Studentertog** > *Skandinavisme*

* **Stumpefeiden 1831-32**

Hansen 1932:48: Moe skrev noen lyriske dikt i Samfundsbladet og var nok på Welhavens side.

Litt: Wallem 1916:151 f; Gjefsen 2011:35

* **Størens artiumskurs**

Norheim 2013 s. 9ff.

* **Subskripsjons-innbydelsen 1840**

Sto på trykk i Nella 23. feb. 1840.

Står på trykk i Østberg (red) 2013:20-22, kopi av samme i Nella s. 28.

* **Svensk ros**

Professor Hagberg 1844: - - Den store Fortjeneste hos Udgiverne af de norske Folkeeventyr er den, at de har ladet denne nationale norske Opfattelse af Fortællingerne fremtræde paa en høist naiv og eiendommelig Maade, Fuldkommen saaledes som man hører dem af Folket. Dette er ingen let Opgave; thi man opnaar det ikke ved at nedskrive dem efter Diktat. Man maa have levet sig ind i Folkets og Folkedigtningens Aand - for at kunne optræde som dennes Tolk ligeoverfor, hvad man kalder et dannet Publikum, der vistnok ofte er langt fra at have den Sands for Poesi, som Folket

har. - - - Paa denne Maade har de norske Udgivere røgtet sit Kald; de har for sine Landsmænd gjenvundet en Skat af Nationalpoesi, som ogsaa for Broderfolkene er af stort Værd.

* **Sølvbryllup**

Om sølvbrylluppet 7. februar 1879, foto av brev til svigerfar. I: Moe og Asbjørnsen 2013:269.

* **Sørenssen Moe, Sophie** (1833-1913)

I brev fra Hans og Betzy Gude 19. april 1852 gratuleres Jørgen Moe med forlovelsen.

Moe skrev diktet *Til Hende* 1852 - et kjærlighetsdikt til Sophie.

Hansen 1932:447: «Fru Moe var en god hustru, sin manns støtte og en god mor for sine 5 [6] barn».

Hodne 1982:22: viser til Halfdan Kjerulfs skildring av henne (uten kilde)

* **Søsken** - 6 søstre og 1 bror

Else-Jørgine, Maren, Beate (1811-1890), Mads Eline (1815), Marie (1817-), Inger Lovise (1821-) og broren Ole (1819-).

Søstrene Beate, Else, Maren og Olava hjalp Jørgen med å skrive opp eventyr og gamle leiker.

Krogvig 1915:7: spesielt om Maren og Asbjørnsen.

Krogvig 1915b 360 - brev til søster Lovise

Hagemann 1963:26: om Beate og Olava Maria

Bakke 2013:2: Av de seks søstrene giftet kun den eldste Else-Jørgine seg, de andre fem forble ugifte:

Maren, Beate, Massi, Marie og Inger Lovise.

Bakke 2013:4: om Maren som var så flink til å fortelle

* **Tabuord**

Solberg 2007:86 f [fise].

* **Taler**

Moe holdt festtale ved Bragebægeret på studentenes nordiske høytid 13. januar 1846, arr. av Studentersangforeningen. Omtalt i NLH II 1974:277; Hodne 1991:534; 1994:27.

Trykt i: Heggstad, Leiv og Eiliv Skard: *Norsk dikting etter 1814*. S. 38.

1848: Danmark ble angrepet og kjempet for å beholde Slesvig. Moe holdt skåltale for 2. april på festen for Danmarks frihet og fremtid. Litt: Wallem 1916:329; Grimnes 1929:89.

1851: Moe taler ved Jonas Colletts bære 1851. Omtalt av Gjefsen 2011:154.

1851: Studentertog til Christiania 1851. Jørgen Moe taler om nordisk kunst, gjengitt s. 57-58 i "Beretningen" (kopi ok). Litt: Wallem 1916:401; Hagemann 1963:45.

1866: Moe holdt tale ved avsløringen av et monument reist på rektor Fredrik Messel Olsens grav ved feiring av Drammens lærde og realskoles femtiårsdag 14. september 1866. Talen er trykt i skolens innbydelsesskrift for 1867. Litt: Pedersen 1911:133.

1870: Moe holdt tale ved nedleggelse av grunnstein til nye Bragernes kirke 20. mai 1870 (Pedersen 1911:85).

1871: Moe holdt festtale for H. C. Andersen i den botaniske hage på Tøyen 18. aug. 1871. Andersen var på Norges-reise, og vert var Bjørnstjerne Bjørnson. Omtalt og dels gjengitt i Hagemann 1963:123; Næsheim 1987; Bull 1996:162.

* **Telemarkseventyr**

Solberg 2007:157 f.

* **Teolog**

Løvlie & Sødal 2013:212: Sprikende karakteristikk av Moe som teolog. Han tok en viss avstand fra ortodoksi og pietisme, slektskap med Gisle Johnson.

Moe refset drukkenskap og natteløperi i Krødsherad, her var det folkeopplyseren som snakket.

Litt: Hodne 2014:3-;

* **Teologiske lørdagsaftener**

Ousland, Godvin 1950 s. 49 f: om Johnson og Caspari som annenhver lørdag inviterte teologiske lærere og studenter til sammenkomst. Det var «enkle og utvungne samvær». «Disse teologiske lørdagsaftener har hatt stor betydning for størstedelen av Norges geistlighet som ble utdannet i tidsrommet 1860-1890, til dels også for andre». Jørgen Moe og Færden fra Norderhov var blant disse.

* **Teologisk grunnsyn**

Grimnes 1929:88: Moes kristendom slik den viser seg i diktene er ytterst enkel og likefrem, uten tanke- eller troskors; Gud er far, han er barn, altså følger der ingen problemer hverken med tilliten eller lydigheten.

Grimnes 1929:93: Troen var en forsmak på saligheten, som gjorde han glad og fri her på jorden. Kristendom var frihet og glede, ikke tvang og svartsyn. Det naturlig menneskelige hadde for han stor betydning. I en tid da prekenen helst skulle være pågående og ensidig, ble Moe ikke sjelden beskyldt for å være altfor tolerant og verdslig. Han var talsmann for den kristelige frihet.

Grimnes 1929:110: Moes tro var en sikker og soleklar overbevisning; han sier igjen og igjen at hans forhold til Gud er like så enkelt og lettfattelig og ukunstlet som forholdet mellom far og sønn. Hans tro på Gud forandrer ikke hans oppfatning av naturen, mystifiserer den ikke, men tildeler den en tjeners rolle.

Moe i sin tiltredelsespreken i Bragernes: ..ligesom den hellige Skrift for mig er den eneste visse og fuldkomne Rettesnor for Tro og Liv ...

Welle 1948:218 f: «Og atskillige prester sto litt på siden av vekkelsen» (til Gisle Johnson), - - for «de hadde så meget hjerte for det almenmenneskelige, det folkelige og kunstneriske, at de skilte seg ut fra den johnsonske masse. Blant disse var høvdinger som Landstad og Jørgen Moe.»

Aarnes 1966: en kombinasjon av luthersk ortodoksi og praktisk pietisme. Gode teologiske venner er professor Caspari og Sven Brun. Var sterkt preget av Gisle Johnsons teologi, men tok noe avstand fra lekmannsforkynnelse (?)

Aarnes 1966:133 f: Moes prekener er god ortodoks lutherdom hånd i hånd med en pietistisk henvendelse og anvendelse på den enkelte.

Gjefsen 2011:246 f: - en moderat høykirkelig og ortodoks lutheraner. Kirken skulle være sentrum i de kristnes liv, og presten var den rette hyrde for menigheten. Moe holdt Wexels høyt hele livet, for han la vekt på det objektive i frelsen, var Grundtvigianer og forkynte dennes lyse livsoptimisme som la mindre vekt på enkeltsynder og omvendelse.

Lekmannsforkynnelse ble tillatt i 1840-åra.

* **Teologisk student**

Jørgen Moe var med i teologisk Studentforening og i Studentsamfunnet.

Litt: Wallem 1916:392; Løvlie & Sødal 2013:211f. Brev til Brock 1839.

* **Terminologi**

huldreeventyr: rammefortelling rundt flere historier med minst ett fellestrekk. Huldra er en gjennomgangsfigur.

Asbjørnsen: huldreeventyr er memorat som spesielt handler om huldra, men huldra forekommer ikke i folkeeventyr!

memorat: personlige minner som kan utvikle seg til sagn om de blir fortalte videre og videre.

sagn: korte fortellinger som har levd en stund på folkemunne og som gir seg ut for å være sanne.

LITT: Solberg 2010:7 f.

* **Testamente**

Marie Moes testamente fra 1931, og hennes tre tilleggstestamenter fra 1934, 1937 og 1939. Kopi i egen perm i Moe-samlingen.

* **Tidemand og Gude**

Dikt inspirert av Tidemand og Gude: Aftenstemning, Til Adolph Tidemand og Hans Gude og Gudes Høifjeld.

Dietrichson 1878:127: Tidemands "Eventyrfortællersken" fra 1844 har Jørgen Moe skrevet tekst til i Tønsbergs Folkelivsbilleder. Folkeeventyret har vært medvirkende til Tidemands utvikling som folkelivsmaler.

Dietrichson 1878:134: om Tidemands påvirkning fra norsk folkedikting, som eventyr, sagn, melodier, folkeviser. «Allerede siden 1833 hadde disse vor Literaturs to store Rydningsmænd med Digterens Sands og Historikerens Troskab - - -, begyndt at samle Eventyr og Folkeviser - -.»

Litt: Dietrichson 1878; Hodne 1988:50.

* **Tilnavn i eventyr**

Litt: Edvardsen 2013:39: om *Askepott*, *Oskefisen* osv

* **Til seters**

Da Jørgen var 10 år gammel - - om seterveien fra Purvollen ved Damtjern, nordover til Høgåskleiva, Høgåsmyra/Stormyra til Viksetra på Kroksgogen.

Litt: Kjentmannskomite 2014:37-41.

* **Tiltredelsesprekener**

1853: Moes tiltredelsespreken i Sigdal kirke 13. søndag etter trefoldighet. Utdrag i: Aarnes 1968:98.

Grimnes 1929:110: Moe i sin tiltredelsespreken i Bragernes: ..ligesom den hellige Skrift for mig er den eneste visse og fuldkomne Rettesnor for Tro og Liv ...

Moes tiltredelsespreken i Vestre Aker med prekenvers. Trykt 1955 i: *Vestre Aker kirke 1855-1955*.

Ukjent: *Reportasje fra Jørgen Moes tiltredelsespreken i Vestre Aker kirke*. I: *Fædrelandet* nr. 21, 1871.

Omtalt i Gjefsen 2011:293.

* **Titler**

barnebokforfatter, prest, prost, biskop, dikter, eventyrsamler, folkeminnesamler, folklorist, forfatter, geistlig, kunstner, lyriker, poet, prest, prost, vitenskapsmann.

* **Torgslaget 17. juni 1829**

Brev 28. mai og 1. juni 1829 til Asbjørnsen

Omtalt av Heggveit 1882 nr. 6; Hansen 1932:47.

* **Tresnitt**

Krogvig 1915:160, note 2: om danske Træsnit av Christian Winther, det er folkelivsskildrende dikt.

* **Trøndereventyr**

Litt: Solberg 2007:170 f.

* **Trøsteren**

Litt: Humlegård 1932.

* **Turer**

Bakke 2013:9: 1850 - tur til Vestlandet med Unger

* **Tysk eventyrutgave**

Christensen 1914:215: om tysk eventyrutgave 1848 med forord av Tieck som dels er gjengitt!

* **Tysk litteratur**

Moe hadde stor interesse for tysk litteratur - nevner Goethe, Heine osv. (Christensen 1914:215)

* **Tårnstriden**

To dikt: *Tårnruinen i Drammen* (tittel?): polemisk dikt skrevet 1868 til forsvar for bevaring av tårnruinen etter kirkebrannen i Drammen. Angrep på bystyret som ikke ville bevare det gamle kirketårnet som sto igjen etter brannen 1866.

Litt: Sørensen 1963;

* Ulike personligheter

Liestøl 1984:37: merkelig at to så ulike personligheter kunne på kort tid bli så gode venner. Moe var helt igjennom reflektert, urolig, letende, analyserende, sjølvransakende og innerst inne en religiøs natur, med sterke stemningsskifte fra djupt tunglynde og mismot til styrlaus glede og kipna. Asbjørnsen var ureflektert, uten djup trang til grubling eller selvransaking, og uten religiøse kvaler eller kriser. Det var noe av det åpne, glade, barnslige eller gutteaktige ved Asbj.

* Universitetsstipendiat / Statsstipendiat / Adjunktstipendium

Moe var stipendiat i bare halvannet år pga trange kår for universitetet.

Moe fikk universitetets stipendium til innsamling av eventyr: 1849 - 1. juli 1850.

Moe ble verdens første statsstipendiat i folkeminne/folkloristikk 1849 (Gjefsen 2013).

Moe var universitetsstipendiat i folkedikting 1849-50 (Skallerud og Hauge 1955:65)

Hodne 1998:70: 19. januar fikk han vite at statsstipendiet var blitt redusert og utløp 1. juli samme år.

Litt: Bang 1986:254; Moe 1914:243; Edvardsen 2013:41.

* Utenlandske eventyrutgivelser

Se perm merket «Eventyrutgivelser»

* Utmerkelser > Æresbevisninger

* Utseende

Try 1979:365: «Jørgen Moe var i 1840-årene lærer på krigsskolen i Kristiania. Han ble blant annet husket som "lang, tynd og alvorlig, med et ansigt, der i grunden var simpelt og stygt, og som, hvad der i de tider var endnu værre, ganske stærkt forrådte hans bondeafstamning"» [Try oppgir ikke kilde, så dette blir svakt]

* Ved Jørgen Moes død

Kristiansands Stiftsavis 28. mars 1882: En av vårt lands mere fremragende menn, hvis navn varig vil leve i dets historie og minnes med kjærlighet, er med ham gått bort.

* Ved Welhavens død > se diktet "Ved Welhavens bære"

* Vennen

Vilhelmine Ullmann 1903: «Derfor var der varm sympathi og venskab mellem hende og Asbjørnsen og Moe, derfor følger hun maalsagen med sterk sympathi» (Anderssen i forord i: Ullmann 1903). 1952 H. S.: om vennen Torkel Bjøre som skal ha reddet Moes liv.

Aarnes 1968:55: Vennene flokket seg alltid om Jørgen Moe. Selv om han - iallfall i presteårene - ikke var noe selskapsmenneske, har han gjennom hele sitt liv hatt en særlig evne til å vinne menneskers fortrolighet og tillit. Brevene fra 1840-årene gir oss spredte glimt av en munter kameratkrets av yngre akademikere og kunstnere, opptatt av selskapelighet, mannsang og jaktture. Krogvig 1917: om Hans Gudes 3 brev til Jørgen Moe. Han skriver «De er dog af de meget Faa, som jeg kan tale om alt Muligt til - uforbeholdent, fordi jeg veed, at vore Anskuelser træffe sammen» osv s. 152.

Bondevik 1985:343: Sophus Moe takker Jørgen Moe.

Liestøl 1984:76: om Jørgen som får faren sin til å være første kausjonist for Asbjørnsen for et lån i Norges Bank på 170 speciedaler, i 1840. Men avdrag eller renter ble ikke betalt, så det ble gjeldssak ved Christiania Bytingsret. Hvem som til slutt betalte saksomkostninger og avdrag, er ukjent, men trolig ikke Asbjørnsen, skriver Liestøl.

Litt: Aftenposten 30.10.1974: Forfatter ukjent; Gjefsen 2011:76 82 299.

* Vennskapet Asbjørnsen og Moe

1830: brev til Asbjørnsen 13. jan: hyller fostbrodervennene Peter og Peter (Brock) med de blideste, reneste og mandigste hjerter.

Familieboka I 1953 s. 210: Asbjørnsen «Han hadde truffet Jørgen Moe. Det var et møte som skulle komme til å sette spor i norsk åndsliv. For guttene selv ble det vennskap for livet. De var store motsetninger, men forholdet ble aldri kjølig mellom den mangfoldige, ukonvensjonelle forstmann og skribent og den korrekte, tungsindige og forbeholdne dikter og biskop.»

Østberg 1994:97: Da Asbjørnsen og Moe traff hverandre på Størens artiumskurs i Norderhov høsten 1826, ble det knyttet et livslangt vennskap mellom de to guttene - de blandet til og med blod etter norrøn skikk - et vennskap som fikk den aller største betydning for vårt lands åndshistorie. Samarbeidet mellom Asbjørnsen og Moe i årene fra 1836 til 1851 resulterte i det vakreste og mest betydningsfulle verk i vår bokheim - Folkeeventyrene. Og folkeeventyrene skulle vise vei til en nasjonal identitet.

* **Vennskap Asbjørnsen og Moltke Moe**

Hansen 1932:332: «Asbjørnsen har sikkert følt at han ikke kunde gi eventyrskatten i bedre hender enn Moltke Moes. Han innsatte ham også som sin litterære og juridiske testamenteksekutor og overdrog ham revisjonen av senere utgaver av eventyrene og påla ham å fornorske dem i overensstemmelse med den senere sprogutvikling.»

Hodne 1998:141: om attesten som Asbjørnsen ga Moltke da han var 18 år gammel.

Østberg 2010 i Minner om Peter Christen Asbjørnsen. Asbjørnsenselskapet.

Østberg 2010:117: «I de siste årene Asbjørnsen levde, kom Moltke Moe oppom Asbjørnsen i Rosenborggaden hver eneste dag. Med møye kom A. seg ned trappen, og de to gikk hver dag en liten spasertur. Og den som sitter ved dødsleiet den 6. januar 1885, er Moltke Moe som senere skriver: «Lidt over 6 om morgenen lukkede jeg hans øine. Det var en bevæget stund.»

* **Vestnorske eventyr**

Jørgen Moe samla folkedikting her i 1846 og skriver om hardingene, se Solberg 2007.

Litt: Solberg 2007:165 ff.

* **Vidar**

Tidsskrift fra 5. aug 1832 til høsten 1834.

Litt: Krogvig 1915:34 (Vidarhøvdingene); Seip 2008:91f.

* **Viggo-navnet**

Litt: Bakke 2013:4; NPL 2013:595; Ree & Haugen 2013:55-57.

* **Vignetter**

- til julegavene på juletreet, Nes ved Tvedestrand

Litt: Krogvig 1915b:355 ff

* **Villa Fridheim**

Eventyrmuseum i Krødsherad

* **Vinje og Jørgen Moe**

«Tyristrondi og rundt ikring fjorden er fagert og rikt land, det er en gyllen ring, so det ikki er under, at det heiter Ringeriket. Kong Ring var derfor visst ikki ein mann, som styrde denne ringen. Eg trur at denne ringen er endå fagrare enn Heidemork. Istadenfor at det skulle eyrja og kry av store menner frå eit slikt vent og velsignet land, so få vi berre sledar og gatehellur og ein og annan okerkarl derifrå. Jørgen Moe er den einaste dugande ringeriking eg kjenner. Folk må eta vitet av seg her og på Heidemork» - gjengitt etter Bakke 1998.

* **Visitaseretninger** > Bispevisitaser

Løvlie & Sødal 2013: siterer fra flere Visitaseretninger: 12. feb. 1877; 7. og 12. feb. 1878; 4. feb. 1879; 12. og 16. feb. 1880; 31. des.1881; 9. feb. 1882 (RA/S-1007/D/Dc/L0408/409)

* **Welhaven**

Gran 1914:416: «Asbjørnsen og Moe hadde vist veien, og Welhaven fulgte med stor sprogtakt i deres spor, og ind i hans digte lurede sig nu mange ord, som hans gamle lærer Lyder Sagen vilde have fundet pøbelagtige.»

Welhavens SV V, 1992, s. 322 429 469 (note): om støtten som Welhaven fikk i Wergeland-striden fra yngre forfattere som P. J. Collett, A. Munch, Jørgen Moe og P. Asbjørnsen.

Litt: Jæger 1896:369; Ullmann 1903:86 f; Krogvig 1915:116 135 159 170 253; Grimnes 1929:80; Welhavens SV I-V, 1990-1992.

* **Wergeland**

Moe 1914:275: om møte mellom Moe og Wergeland på Jernbarden: «Sproget maa vi have reformeret, sagde Wergeland. Hør her min plan! Men jeg har saa rent forbandet travelt, ser De. Hør nu! Sprogets restitution (det er fanden, vi maa, naar vi faar tid, finde et norsk ord!) - sprogets restitution maa have forskjellige cirkler, hvis fælles centrum maa være leksikograferne: » osv.

Wallem 1916:320-323: om kampen i Studentersamfunnet for å få reist Wergeland et «Hædersminde», der Jørgen Moe var med i diskusjonen.

Grøndal og Østby 1940:43; Bull og Paasche III 1959:273: om båttur på Mjøsa og møtet med Wergeland.

- et tilfeldig møte: I juli 1841 var Jørgen Moe på vei til Gudbrandsdalen. Året før hadde han vært med å utgi *Samling af Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter*. Boka hadde en velskrevet innledning av Jørgen Moe, og inneholdt ellers en blanding av folkeviser og viser på dialekt skrevet av blant annet Henrik Wergeland. Boka hadde fått en blandet mottagelse.

Nå foretok han sin Gudbrandsdals-reise for å samle folkeminner, og på turen skrev han dagbok.

Han reiste fra Ringerike via Granavollen og Brandbu til Kapp, for der å ta dampskipet Jernbarden videre til Lillehammer. Jernbarden var Norges første jernskip og ble satt i fast rute på Mjøsa våren 1841.

Ombord i skipet ser Jørgen Moe at Henrik Wergeland sitter i løftningen med et glass grogg foran seg [drikk av rom, konjakk o.l. tilsatt varmt vann og sukker]. Wergeland er sterk og imponerende som en gud, og etter utseendet «høybegeistret». Skipet dampet så avsted oppover den stille og hvilende Mjøsa.

Moe fikk seg en sigar, og da han med sigaren i munnen gikk opp og ned på dekket kom Henrik løpende med sin nystoppede pipe og ba om ild. Moe svarte at det måtte være smigrende, som det sikkert var sjelden nødvendig, å låne Henrik Wergeland ild, og satte sigaren ned til hans tobakk. Etter en stund kom Wergeland tilbake og sa: «Jeg hører de er Jørgen Moe! Jeg visste ikke det før. De må skrive flere viser - norske viser».

Deretter oppstår en diskusjon mellom Moe og Wergeland om det norske språket, og Wergelands ønske var en «Sprogrestitution - det er fanden, vi må, når vi får tid, finne et norsk ord», sier Wergeland. Han mente språket trengte en omstøpning - «gamle endelser, gamle former, alt som ikke klinger altfor splittende galt! - - Ethvert middel må vi bruke! Enhver kjeft må vi vinne, på hvilken som helst måte!».

Fra Lillehammer reiste Moe til Fåberg prestegard der han besøkte sin studiekamerat Henrik Elstrand. Etter det slutter reisedagboka.

Moe skriver: Henrik satt i løftningen med et glass grogg [drikk av rom, konjakk o.l. tilsatt varmt vann og sukker] foran seg, sterk og imposant som en gud, og etter utsseendet høybegeistret. Jeg fikk meg en sigar og tok selskapet nøyer i øyesyn. Skipet lettet, og vi dampet avsted oppad den stille, hvilende Mjøsa, forbi de deilige bredder av Hedemarken og Toten.

Som jeg med cigaren i munnen gikk opp og ned på dekket, kom Henrik løpende med sin nystoppede pipe og ba om ild. Jeg svarte at «det måtte være meg likeså smigrende som det sikkert var sjelden nødig å låne Henrik Wergeland ild», og satte cigaren ned til hans tobakk». Etter en stund kom han løpende tilbake og sa: «Jeg hører de er Jørgen Moe! Jeg visste ikke det før. De må skrive flere viser - norske viser». Deretter oppstår en diskusjon om språket, og Wergelands plan var en «Sprogrestitution - det er fanden, vi må, når vi får tid, finne et norsk ord», sier Wergeland. Han mente språket trengte en omstøpning - «gamle endelser, gamle former, alt som ikke klinger altfor splittende galt! - - Ethvert middel må vi bruke! Enhver kjeft må vi vinne, på hvilken som helst måte!».

Jæger 1878:212: I 1834 skrev Wergeland en krass og nærmest injurierende kritikk av Oehlenschlägers siste arbeid. Wergeland beskylder Oehlenschläger for blant annet «en til Idiotisme eller en Art Vanvid gaaende Indbildskhed» og en «umaadelig Arrogance». Oehlenschläger hadde vært den unge Moes helt og forbilde, og Moe svarer Wergeland med to dikt: Ode til Cholera Morbus» og «Min Henriks Muse», begge trykt i Morgenbladet. Diktet var så kritisk at Welhaven fikk «skylden» for å ha skrevet det.

Wallem 1916:264: om studenterfesten i sept 1841 der Wergeland slo seg i hodet med en flaske. Jørgen Moe skriver om episoden i et brev gjengitt i Wallem.

Min Henriks Muse Et polemisk dikt på 8 strofer (om Wergeland) på trykk i Morgenbladet 28. juni 1834. Trykt i Krogvig 1915:302-304.

Hagemann 1965:209 242: om Moes møte med Wergeland og hans steinbryterterse.

Vikør 2008:6: om Jørgen Moes møte med Wergeland i 1841 etter at Moes folkevisesamling var gitt ut. Wergeland var i fyr og flamme: «Ikke blot Berigelse for Sproget! Nei - Omstøbning! Gamle Endelser, gamle Former - alt som ikke klinger altfor splittende galt!»

Dikt omtalt av: Jæger 1878:212; Grimnes 1929:36; Hauge 1992:322; Gjefsen 2011:s. 41.

* **Æresbevisninger**

1872 ble medlem av det Kongelige Norske Videnskabers Selskab.

1873 utnevnt til ridder av St. Olavs Orden.

1881 utnevnt til kommandør av St. Olavs Orden (fikk kommandørkorset av 1. klasse «for litterær og gejstlig Fortjeneste»)

Litt: Skallerud og Hauge 1955:65; Gjefsen 2011:316 351-352; Østberg 2013:266.

* **Østlandets dikter**

Krogvig 1915:3

* **Aall, Jacob (1773-1844)**

Eier av Næs Jernverk, eidsvollsmann og senere stortingsmann. Oversatte Snorres kongesagaer utgitt 1838-39, og skrev Erindringer som Bidrag til Norges Historie, utgitt 1844-45.

Jørgen Moe omtaler han i et sirkulær-brev fra Nes 15. okt 1842 (Krogvig 1915:195).

Jacob Aall var i 1842 en gammel mann på 70 år, men i full vigør. Hadde stort bibliotek.

Litt: Rolfsen 1912:203: - om Eidsvoll-mannen Jacob Aall: Han hadde ikke noen uvenn i forsamlingen.

Han var edel og vennsæl, men en noe engstelig mann. Han dugde ikke riktig til å ta del i det kvasse ordskiftet under riksforsamlingen, men dess bedre til å skrive om den, og dømme mildt og sindig om venner og motstandere. (Med bilde som er skannet).

Litt: Solberg 19??.

* **Ådalen**

Hodne 1978 s. 28: om komponist Lindeman i Ådalen 1848.

* **Årstallet 1833**

Liestøl 1984:63 f

* **Aasen, Ivar**

Moe 1914:299: både i grammatikken og i ordboka er det «først og fremst bærerne af folkesproget, som Aasen tænker paa, og som han henvender sig til».

s. 314 f: om Aasen som eventyrforteller - han snører eventyrene inn «som i et panser eller et korset; den frie bevægelighed, det sprættende liv bliver kvalt eller kuet». Han ga eventyrene en stiv og litterær framstilling. Men han roste Asbj. og Moes eventyr, først og fremst på grunn av «at stiltonen var n o r s k, fuldnorsk –, for første gang i nyere tid norsk». Men Aasen var mere kritisk til stiltonen i Asbjørnsens "aleneutgave" 1871. Den forekom han «provinsiel, halvt vulgær, lidt for støierende gemytlighed».

s. 316: om det store språkspørsmål og veien til et fellesnorsk mål i 1850-årene: skulle det gå ut fra by- og bokmål, dvs. fornorskingens vei (Asbjørnsen og Moe), eller skulle det utgå fra bygdemålene, dvs. den revolusjonære vei (Ivar Aasen).

Hansen 1932:163: «Ivar Aasen ydet imidlertid eventyrene stor anerkjennelse--». Sjølv om dei hadde dels ulikt språksyn på korleis det dansk-norske skriftspråket skulle bli meir norsk, var Moe svært glad i Ivar Aasens dikt.

Venås 1996:481: Då Jørgen Moe låg på det siste, sende han bod etter sonen Ingebrigt Moltke, som var ung student då, og las opp for han «Sumarkvelden» av Ivar Aasen: "Velkomen atter hit til vaara Grender, velkomen her, du sæle Sumarkveld". Så sa Jørgen Moe: "Dette er virkelig poesi, dette gutten min." (jf. Riste 1943:13).

Walton 1996: 255 385 437 469 473 703

Grepstad 2013 s. 152: «den språkleg ustø tradisjonsformidlaren Asbjørnsen fekk mykje hjelp med den første komplette eventyrutgåva i 1851. Asbjørnsen og Moe hadde han [Ivar Aasen] jamleg kontakt med over lang tid, og dei snakka om meir enn fag.

Side 177: om brevet fra Asbjørnsen til Moe 1856: «Han går omkring like giftesjuk som en Pebermø og står og trækker som en bukk».

Side 240: om Grimm som i 1852 i brev til Moe sender hilsen til Ivar Aasen, der han uttrykker stor beundring for Aasen.